

Verhuizingen van inkomensgroepen en opleidingsgroepen in Rotterdam Zuid

Een onderzoek naar selectieve
verhuizingen in Rotterdam Zuid

Onderzoek en Business Intelligence

Gemeente Rotterdam

Colofon

Gemeente Rotterdam, afdeling Onderzoek en Business Intelligence (OBI)

Datum: 4 oktober 2020

Auteur(s): Matthieu Permentier

Vragen: onderzoek@rotterdam.nl

Samenvatting

In deze rapportage gaan we in op de vraag *hoe de bevolkingssamenstelling in Rotterdam Zuid naar inkomen en opleiding zich ontwikkelt en hoe de samenstelling van verhuiscategorieën eruitziet?*

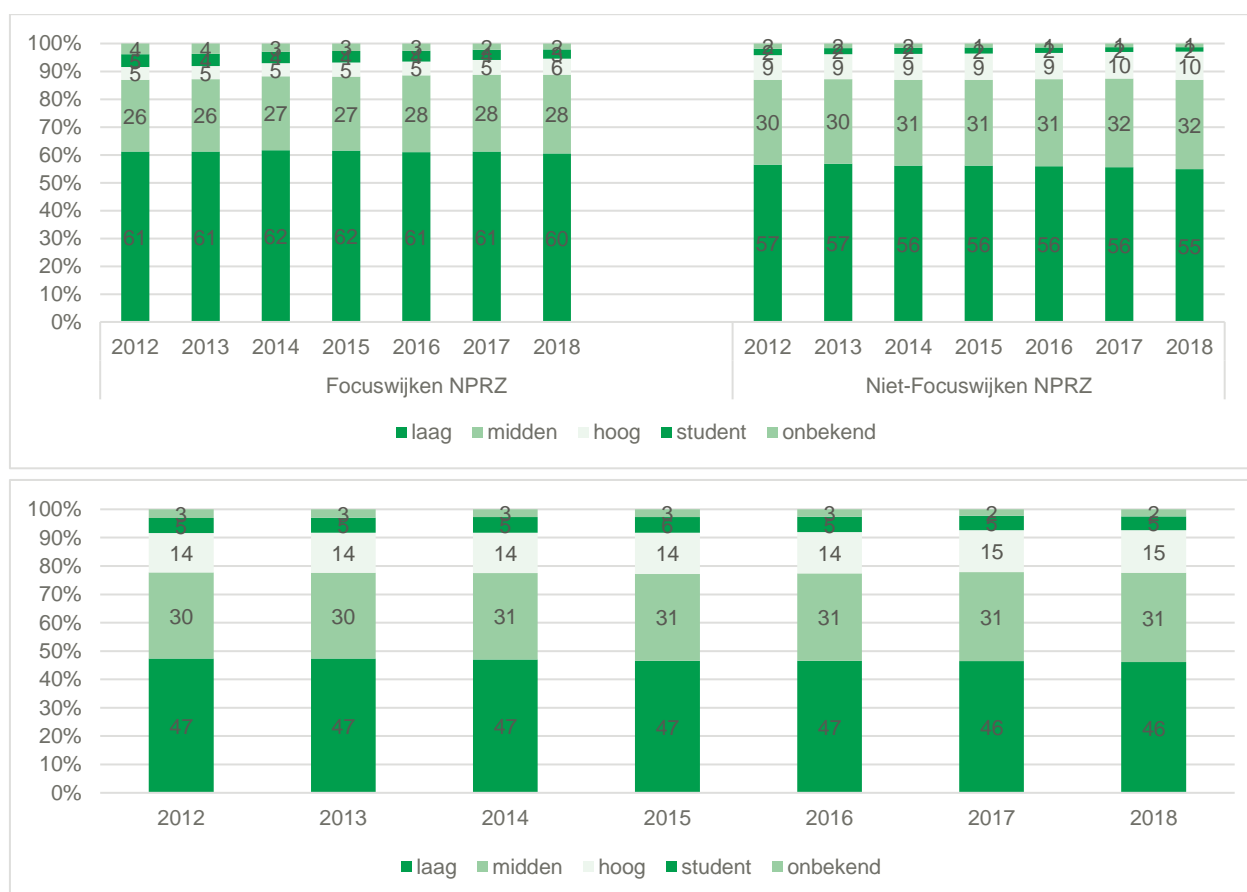
Met de antwoorden op deze vraag krijgen we inzicht of de bevolkingsontwikkeling richting het Rotterdamse gemiddelde toegaat en of er sprake is van selectieve verhuizingen in Rotterdam Zuid en of deze verhuizingen bijdragen aan een toename van de lage inkomens in Zuid.

Ontwikkeling inkomensgroepen Focuswijken en Niet-

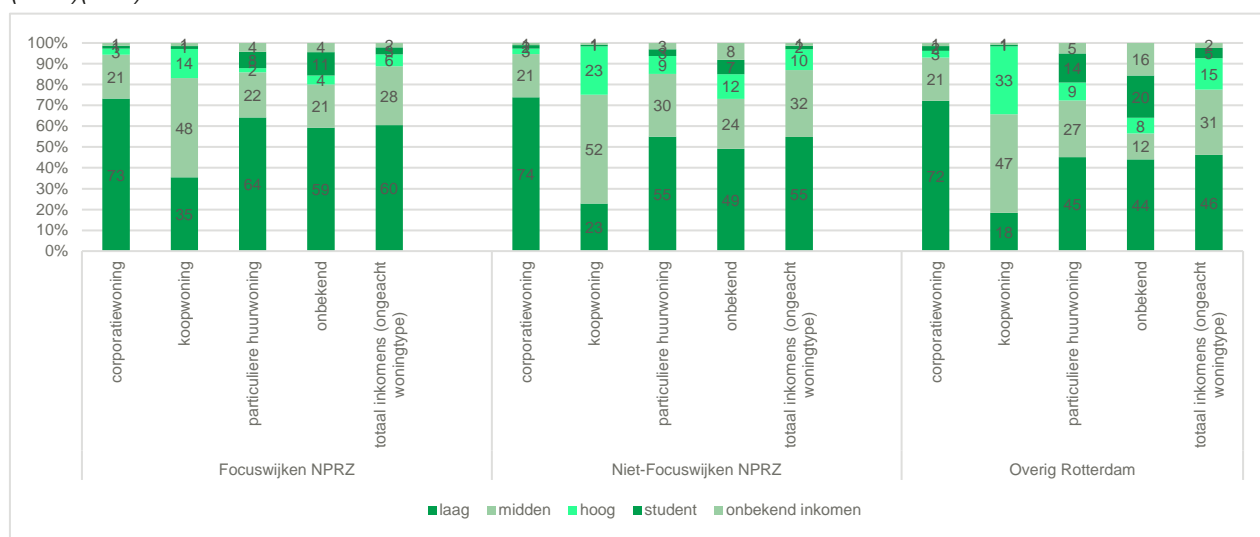
Focuswijken

De Focuswijken en Niet-Focuswijken op Zuid kennen een groter aandeel huishoudens met een laag inkomen en minder studentenhuishoudens en huishoudens met een hoog inkomen vergeleken met de rest van Rotterdam. In de periode 2012-2018 neemt het aandeel huishoudens met een laag inkomen in Zuid af en is er een stijging van de midden- en hoge inkomens (figuur 1). Deze ontwikkelingen zien we eveneens terug in de rest van Rotterdam en daarmee blijft de achterstand van Zuid op de rest van de stad ongewijzigd. Binnen Zuid is het aandeel lage inkomens het hoogst in de Focuswijken en dit aandeel neemt, net als in de Niet-Focuswijken in Zuid, iets af. Gelijktijdig stijgt het aandeel midden- en hoge inkomens in zowel de Focuswijken als de Niet-Focuswijken.

Figuur 1 Inkomensgroepen Focuswijken NPRZ en Niet-Focuswijken NPRZ en Overig Rotterdam en (2012-2018) (in %)

Figuur 2 Inkomensgroepen Focuswijken NPRZ en Niet-Focuswijken NPRZ en Overig Rotterdam naar woningtype (2018)(in %)

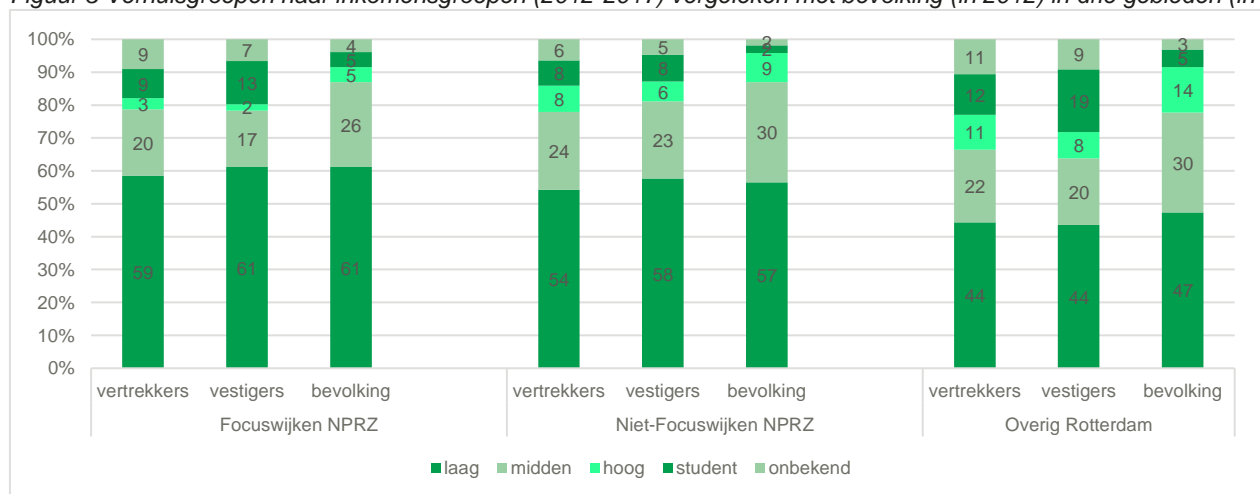

Lage inkomensgroepen zijn (in 2018) relatief sterk vertegenwoordigd in corporatiewoningen (en in de Focuswijken ook in de particuliere huurwoningen)(figuur 2). Tussen 2012 en 2018 groeit het aandeel lage inkomens in de corporatiewoningen in de deelgebieden met 2%-punt tot een kleine 75%. In de andere woningtypen neemt het aandeel lage inkomens af. Midden- en hoge inkomensgroepen zijn sterk vertegenwoordigd in koopwoningen. Sinds 2012 kennen middeninkomens de grootste toename (in %-punt) in de particuliere huurwoningen en de hoge inkomens in de koopwoningen (uitgezonderd Focuswijken).

De deelgebieden in Rotterdam trekken in de periode 2012-2017 relatief vaak lage inkomensgroepen en studentenhuishoudens terwijl de midden- en hoge inkomensgroepen relatief vaak vertrekken (figuur 3). Onder vestigers neemt tussen 2012-2017 het belang van lage inkomens af, maar niet in de Focuswijken. Vergeleken met de totale bevolking zien we bij zowel vertrekkers als vestigers relatief meer studenten (en huishoudens met een onbekend inkomen); de andere inkomensgroepen zijn bij de verhuiscategorieën allen kleiner dan in de bevolking. Door de tijd heen stijgt het vertrek van midden- en hoge inkomensgroepen.

Welke inkomensgroepen komen en gaan er in de wijken in Rotterdam Zuid?

Figuur 3 Verhuiscategorieën naar inkomensgroepen (2012-2017) vergeleken met bevolking (in 2012) in drie gebieden (in %)

Toename lage inkomens door verhuizingen wordt gecom-penseerd door sociale stijging onder blijvers
In plaats van de procentuele samenstelling van de

verhuiscategorieën kunnen we ook kijken naar het (absolute) verhuissaldo van deze groepen. Dit verhuissaldo geeft aan welke inkomensgroepen per saldo (verschil tussen

vestigers en vertrekkers) komen en welke inkomensgroepen gaan.

In de periode 2012-2017 zien we dat door verhuizingen de groep lage inkomens en de studentenhuishoudens in de wijken in NPRZ (en de rest van Rotterdam) toenemen doordat er meer vestigers zijn dan vertrekkers. Tegelijkertijd zien we een *afname* van de hoge inkomens doordat de vertrekkersgroep hier groter is dan de vestigersgroep. De middengroep laat door verhuizingen een afname in de Focuswijken zien en een toename in de andere deelgebieden.

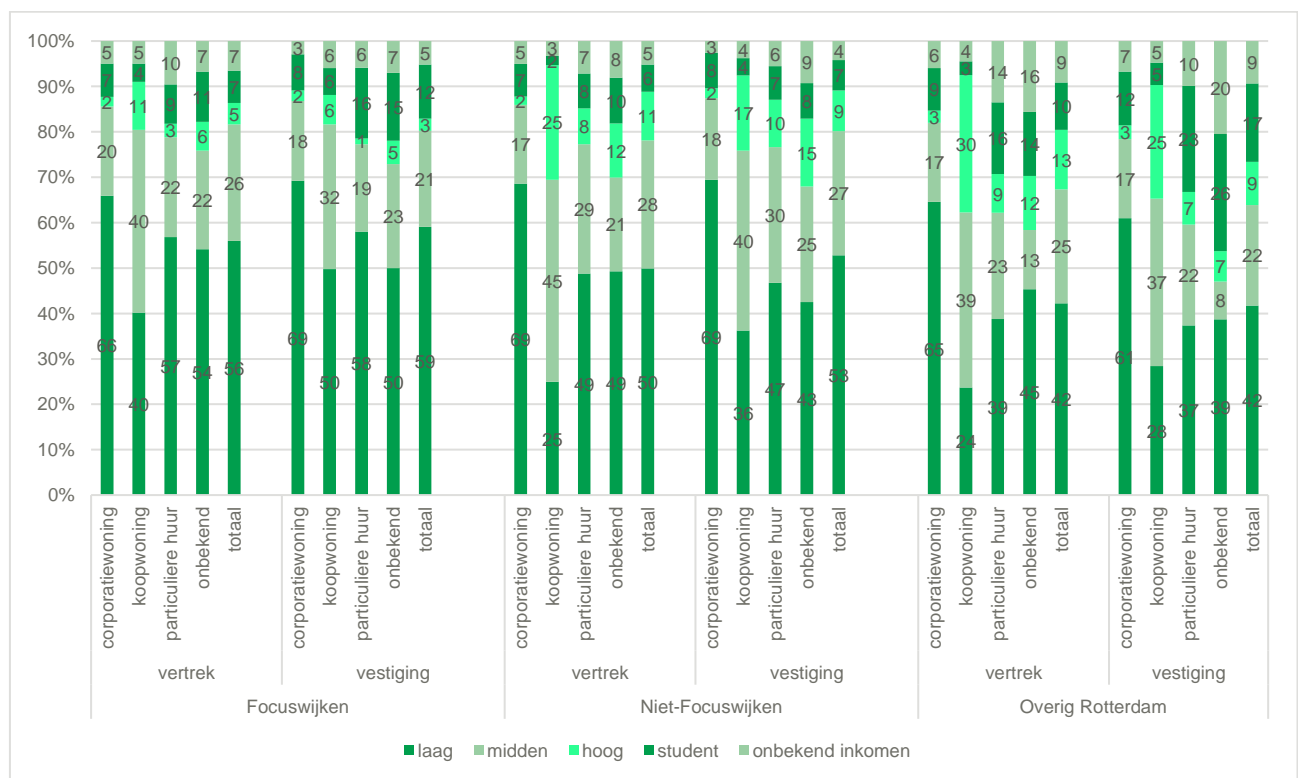
Als er geen ontwikkelingen onder de blijvende bevolking (de groep die niet uit het gebied verhuist) zouden zijn, dragen verhuizingen bij aan een verarming (lees: toename lage inkomensgroep) in de gebieden. Toch zien we geen toename van het aandeel lage inkomensgroep in de totale bevolking (dit aandeel neemt langzaam af). Dat komt onder meer door sociale stijging van de groep blijvers in het gebied: zij gaan er in inkomen op voorruit (al dan niet in

combinatie met huishoudensveranderingen). Door de sociale stijging van blijvers daalt het aantal lage inkomens in de wijken in NPRZ, ondanks dat deze groep door verhuizingen een netto vestiging kent. Onder de blijvers neemt door de stijging het aantal midden- en hoge inkomens toe en dat compenseert het eventuele netto vertrek van de midden- en hoge inkomens.

Welke inkomensgroepen komen en gaan naar woningtype?

De lage inkomens vormen een groter aandeel in de vestigersgroep dan in de vertrekkersgroep in bijna alle woningtypen en vooral in de koopwoningen zien we dit sterk terug (het sterkst in de Focuswijken)(figuur 4). Middeninkomens en hoge inkomens vertrekken uit alle woningtypen in de Focuswijken en Overig Rotterdam en het sterkste vertrek zien we vooral bij de koopwoningen. Studenten komen in vrijwel alle typen woningen en het meest in de particuliere huurwoningen (uitgezonderd in de Niet-Focuswijken).

Figuur 4 Verhuissaldo naar inkomensgroepen binnen woningtypen (2012-2017) in drie gebieden (in %)

Het verhuissaldo van inkomensgroepen naar woningtype

In de corporatiewoningen en de koopwoningen vertrekken midden- en hoge inkomensgroepen per saldo door verhuizingen terwijl deze groepen toenemen in de particuliere huurwoningen. De lage inkomens zien een vertrek in de

corporatiewoningen in de Focuswijken en de rest van Rotterdam en een toename in de corporatiewoningen in de Niet-Focuswijken.

Per gebied verschillen per woningtype de bijdrage van het

verhuissaldo en het saldo onder de blijvende bevolking aan de ontwikkeling van de inkomensgroepen.

Ontwikkeling opleidingsgroepen Rotterdam Zuid

De opleidingssamenstelling in de Focuswijken en Niet-Focuswijken op Zuid wijken af van de rest van Rotterdam: de groep laagopgeleiden ligt in Zuid (begin 2018) meer dan 10 procentpunten hoger dan in de rest van Rotterdam (figuur

5, bovenste deel). Binnen Zuid zien we dat de laagopgeleiden het meest aanwezig zijn in de Focuswijken, waarbij deze groep tussen 2012 en 2018 hier een afname kent van 53% naar 44%. Wel neemt in de gebieden op Zuid sinds 2012 de achterstand in opleidingsniveau af doordat de daling van het aandeel laagopgeleiden hier (het sterkst in de Focuswijken) groter is dan in de rest van de stad.

Figuur 5 Opleidingsgroepen in Focuswijken NPRZ en Niet-Focuswijken NPRZ en Overig Rotterdam (in %) (2012-2018)

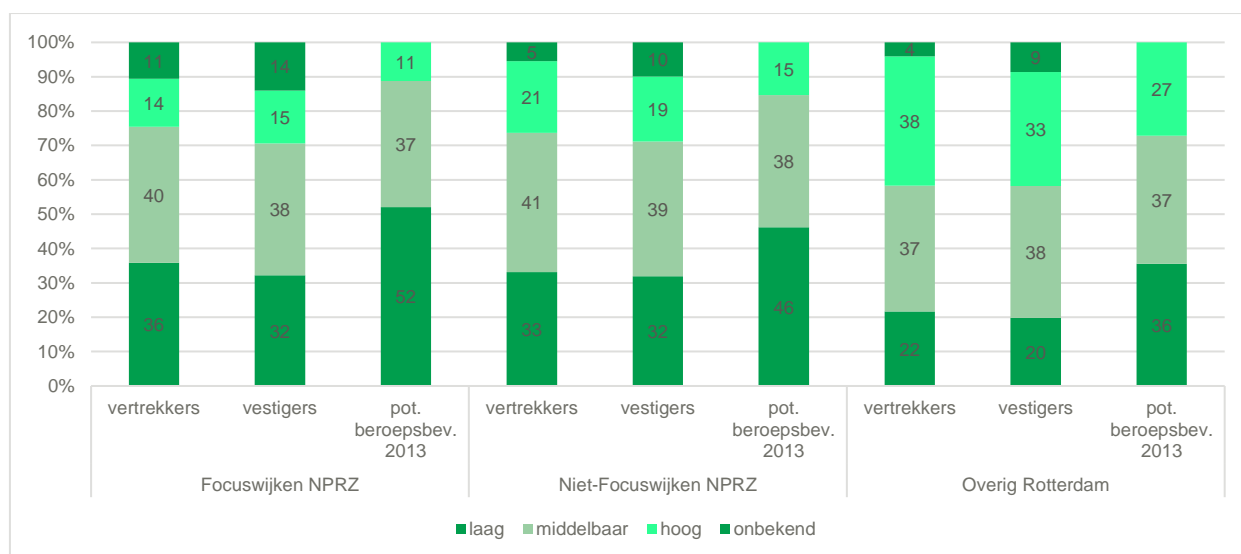

Welke opleidingsgroepen komen en gaan er in de wijken in Rotterdam Zuid?

De samenstelling van de verhuissgroepen verschilt per deelgebied. Waar in de Focuswijken vestigers relatief vaak laagopgeleiden zijn (en onbekend) zijn vertrekkers vaak

de laag- en middelbaaropgeleiden (figuur 6). In de rest van Rotterdam zien we eveneens dat vertrekkers relatief vaak de laagopgeleiden zijn en daarnaast ook hoogopgeleiden terwijl vestigers vaker middelbaaropgeleiden (en onbekend) zijn. Door de tijd heen stijgt het aandeel laagopgeleiden onder de vertrekkers.

Figuur 6 Verhuiscgroepen naar opleidingsgroepen (2012-2017) vergeleken met potentiële beroepsbevolking (15-74 jaar) in 2013 (in %)

Toename middelbaar- en hoogopgeleiden in de deelgebieden

Het verhuissaldo (het verschil tussen de vestigers en vertrekkersgroep) laat zien dat in de periode 2012-2017 laag- en middelbaaropgeleiden per saldo vertrekken en de groep hoogopgeleiden komen. In de Niet-Focuswijken is dit beeld precies tegengesteld: daar komen de laag- en middelbaaropgeleiden en gaan de hoogopgeleiden. In de rest van Rotterdam komen de middelbaaropgeleiden en gaan de twee andere groepen.

Ondanks deze verschillende bijdragen van verhuizingen laat de totale bevolkingssamenstelling in de deelgebieden hetzelfde beeld zien: een duidelijk afname van de laagopgeleiden en een toename van de middelbaar- en hoogopgeleiden. Vanwege de aard van de gebruikte gegevens kunnen we niet uitsluiten dat veranderende weegfactoren hier een rol spelen. Mogelijk, maar dat kunnen we niet met zekerheid vaststellen, speelt hier, net als bij de inkomensgroepen, sociale mobiliteit (men behaalt een hoger opleidingsniveau) onder de blijvende bevolking een rol.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	11
1.1	Aanleiding	11
1.2	Stad als magneet en roltrap	11
1.3	Macro ontwikkelingen in onderzoeks- periode 2012-2018	11
1.4	Definities en operationalisering	12
1.5	Leeswijzer	13
2	Verhuizingen van inkomensgroepen van en naar Rotterdam 2012-2017	14
2.1	Verhuizingen van inkomensgroepen van en naar Rotterdam	14
2.1.1	Veranderende aandelen inkomensgroepen Rotterdam	14
2.1.2	Binnenlandse en buitenlandse verhuizingen van en naar Rotterdam	15
2.1.3	Samenstelling verhuysgroepen naar inkomen	15
2.1.4	Vergelijking samenstelling verhuysgroepen met de bevolking	16
2.1.5	Gecombineerd beeld van vestiging en vertrek: het verhuissaldo	17
2.1.6	Afnemend aandeel lage inkomens in Rotterdam ondanks vestigingsoverschot van deze groep: de rol van de stad als roltrap	17
2.2	Verhuizingen van inkomensgroepen van en naar Rotterdamse deelgebieden Focuswijken NPRZ, Niet-Focuswijken NPRZ en Overig Rotterdam 2012-2017	18
2.2.1	Veranderende aandelen inkomensgroepen in de deelgebieden	19
2.2.2	Binnenstedelijke, binnenlandse en buitenlandse verhuizingen van en naar Focuswijken, Niet-Focuswijken en Overig Rotterdam	20
2.2.3	Samenstelling verhuysgroepen naar inkomen	21
2.2.4	Vergelijking inkomensgroepen verhuysgroepen met de bevolking	24
2.2.5	Gecombineerd beeld van vestiging en vertrek: het verhuissaldo in de drie gebieden	25
2.2.6	Afnemend aandeel lage inkomens in de bevolking ondanks netto vestiging van deze groep: de rol van de gebieden als roltrap	26
3	Verhuizingen van inkomensgroepen binnen verschillende woningtypen Rotterdam 2012-2017	29
3.1	Verhuizingen van inkomensgroepen binnen verschillende woningtypen van en naar Rotterdam	29
3.1.1	Veranderende aandelen inkomensgroepen binnen woningtypen Rotterdam	29
3.1.2	Binnenlandse en buitenlandse verhuizingen van inkomensgroepen van en naar Rotterdam (naar woningtypen)	30

3.1.3	Samenstelling verhuiscgroepen en vergelijking met de bevolking	33
3.1.4	Gecombineerd beeld van vestiging en vertrek binnen de woningtypen: het verhuissaldo	34
3.1.5	Boekhoudkundige rekening: totale bevolkingsverandering, de rol van verhuizingen en ontwikkelingen onder de blijvende bevolking in de verschillende woningtypen.	35
3.2	Verhuizingen in Rotterdamse deelgebieden naar inkomensgroepen binnen woningtypen	37
3.2.1	Inleiding	37
3.2.2	Veranderende aandelen inkomensgroepen in deelgebieden binnen woningtypen	37
3.2.3	Inkomenssamenstelling verhuiscgroepen binnen woningtypen in deelgebieden	38
3.2.4	Vestigers vergeleken met vertrekkers	39
3.2.5	Vergelijking verhuiscgroepen met de bevolkingssamenstelling	40
3.2.6	Gecombineerd beeld van vestiging en vertrek: het verhuissaldo in de drie gebieden	43
3.2.7	Boekhoudkundige rekening: totale bevolkingsverandering, de rol van verhuizingen en overige processen in de verschillende woningtypen	44
4	Verhuizingen van opleidingsgroepen van en naar Rotterdam 2012-2017	47
4.1	Inleiding	47
4.2	Rotterdam	47
4.2.1	Veranderende aandelen opleidingsgroepen	47
4.2.2	Samenstelling verhuiscgroepen naar opleidingsniveau	48
4.2.3	Dynamiek van de opleidingsgroepen onder de verhuiscgroepen	49
4.2.4	Gecombineerd beeld van vestigers en vertrekkers: verhuissaldo van de opleidingsgroepen	50
4.2.5	Binnenstedelijke verhuizingen: welke opleidingsgroepen verhuizen binnen Rotterdam?	50
4.2.6	Totale ontwikkeling van inkomensgroepen en de rol van het verhuissaldo	50
4.3	Verhuizingen van opleidingsgroepen van en naar Rotterdamse Focuswijken NPRZ, Niet-Focuswijken NPRZ en Overig Rotterdam	51
4.3.1	Veranderende bevolkingssamenstelling	51
4.3.2	Samenstelling verhuiscgroepen naar opleidingsniveau	52
4.3.3	Gecombineerd beeld van vestigers en vertrekkers: verhuissaldo van de opleidingsgroepen	55
4.3.4	Verhuizingen binnen de eigen wijk: welke opleidingsgroepen zijn dit?	56

4.3.5	Totale ontwikkeling van inkomensgroepen en de rol van het verhuissaldo

57

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

In deze rapportage gaan we in op de sociaaleconomische samenstelling (inkomen en opleiding) van verhuizers van en naar Rotterdam, en specifiek hierbinnen de Focuswijken NPRZ tussen 2012 en 2018. Sinds 2012 het Nationaal Programma Rotterdam Zuid bezig om NPRZ tot een aantrekkelijker gebied te veranderen waar meer mensen werken, mensen langer naar school gaan en waar bewoners graag blijven wonen. Binnen het thema wonen wordt ingezet op het creëren van een meer gemengde woningvoorraad met duurdere (koop) woningen zodat bewoners die sociaal stijgen een kans hebben om binnen NPRZ een woning te vinden die bij hun aangepaste woonwensen passen. Voor het projectburo NPRZ en SO-Wonen is het belangrijk om inzicht te hebben in de samenstelling van de verhuisgroepen naar inkomen en opleidingsniveau van en naar NPRZ-gebied (hierbinnen specifiek Focuswijken) en de ontwikkeling door de tijd heen. Dergelijke informatie kan helpen om woonprogramma's voor NPRZ verder te ontwikkelen.

1.2 Stad als magneet en roltrap

In dit rapport beschrijven we de bevindingen aan de hand van de metafoor van de stad (en gebieden hierbinnen) als magneet en de stad als roltrap voor de zittende bewoners. De stad (en hierbinnen de stadswijken) is een magneet die bepaalde leeftijds- huishoudens- en inkomensgroepen aantrekt (veelal alleenstaande jongvolwassenen met lage inkomens die aan het begin van hun carrière staan) en andere groepen (gezinnen, hogere inkomens) afstoot. De eerstgenoemde groep worden aangetrokken vanwege de vele voorzieningen, mogelijkheden tot werk en scholing terwijl de laatstgenoemde groep zich laat afschrikken door de afwezigheid van geschikt woningaanbod (eengezinswoningen met een tuin) in een rustig woonmilieu. De stad is een opwerkingsfabriek voor zittende bewoners.

Met dit laatste bedoelen we dat jongeren met een relatief laag inkomen de stad instromen en tijdens het verblijf carrière wordt gemaakt (door een deel van deze groep) en men zo tot een hogere inkomensgroep gaat behoren. Gelijktijdig

vinden er ook huishoudensprocessen plaats als gezinsvorming en gezinsuitbreiding (de stad als broedplaats voor huishoudens). Op een gegeven moment vertrekt de groep, die jaren eerder zich in de stad had gevestigd, uit de stad om buiten de stad in een rustigere omgeving te gaan wonen. Dat laatste geldt overigens niet voor alle groepen. Groepen met veel cultureel kapitaal blijken vaker in de stad te blijven wonen (ook bij inkomensstijging) dan groepen die minder cultureel kapitaal (maar wel economisch kapitaal) hebben. Binnen de stad zijn er bepaalde gebieden die, vanwege de woningvoorraad en de wijkkwaliteiten, meer of minder als magneet werken. De opwerking van stadsbewoners lijkt op basis van eerder onderzoek niet heel sterk te verschillen naar type woongebied.

In dit onderzoek beschrijven we de verhuisstromen voor inkomensgroepen (ook naar type woningeigendom) en opleidingsgroepen voor de periode 2012-2018. Hiermee krijgen we inzicht in de (selectiviteit van) verhuispatronen en de dynamiek hiervan door de tijd heen. We relateren deze verhuizingen ook nadrukkelijk aan veranderende bevolkingssamenstelling in Rotterdam en haar deelgebieden en besteden daarom ook aandacht aan de dynamiek onder de blijvende bevolking (in-situ verandering).

1.3 Macro ontwikkelingen in onderzoeksperiode 2012-2018

De bevolking- en inkomensdynamiek van stadsbewoners staat onder invloed van verschillende macroprocessen. De economische crisis heeft in Nederland vanaf 2009 tot 2013 invloed gehad, niet alleen op de inkomens van huishoudens maar ook op het verhuisgedrag van huishoudens. Zo is vastgesteld dat door de crisis meer huishoudens in de stad zijn blijven wonen. De crisis heeft ook grote invloed gehad op de bouwproductie en de woningmarktprijzen. De bouwproductie is (vertraagd) stilgevallen en de woningmarktprijzen zijn tussen 2009 en 2015 duidelijk gedaald. In de periode daarna, en dat is belangrijk voor de laatste jaren van onze onderzoeksperiode, nemen de woningprijzen in Rotterdam sterk toe en dat roept de vraag op of huishoudens nog wel ruimte hebben om in de stad te blijven

wonen.

Op stedelijk niveau zijn er verschillende relevante beleidsprogramma's (geweest) die relevant zijn voor dit onderzoek. De Woonvisie heeft als doel om een deel van de goedkopere woningvoorraad te vervangen door duurdere (koop) woningen. Daarmee wordt gepoogd door een veranderde bevolkingssamenstelling tot een meer leefbare stad te komen. Ook de Rotterdamwet is ingezet om de leefbaarheid te verbeteren. Dit wordt gedaan door de vestiging van huishoudens met een zwak economisch profiel in de meest kwetsbare gebieden te voorkomen. In Rotterdam-Zuid wordt door het projectburo NPRZ sinds 2012 op vele pijlers ingezet om de arbeids- en de inkomenspositie van de bewoners te verbeteren. Daartoe wordt geïnvesteerd in scholing en arbeidsplaatsen. Als aanvulling hierop wordt ook ingezet op een meer diverse woonmilieus en woningtypen zodat sociale stijgers voor het gebied behouden kunnen worden en zij niet bij een volgende stap in hun woningcarrière uit Rotterdam-Zuid hoeven te verhuizen.

1.4 Definities en operationalisering

Op basis van microdatagegevens van het CBS kijken we naar het besteedbaar inkomen van particuliere huishoudens in 5 categorieën (laag-midden-hoog en daarnaast studenten en huishoudens zonder bekend inkomen) van verhuiscategorieën van en naar de Focuswijken in NPRZ, de andere wijken van NPRZ en de rest van Rotterdam. Als er meer lage inkomens zich in de wijken vestigen dan in de wijk wonen, versterken verhuizingen het bestaande (lage-inkomens) profiel van deze wijken. We maken hier een verdere uitsplitsing naar verschillende woningsegmenten (corporatiewoningen, koopwoningen en particuliere huurwoningen) in de wijken in NPRZ. Zo wordt zichtbaar of selectieve verhuizingen tot bepaalde segmenten beperkt blijven, of dat deze voor alle segmenten gelden.

Naast het huishoudensinkomen kijken we ook naar het behaalde opleidingsniveau van personen in de Focuswijken en van de vestigers en de vertrekkers in de wijken. Hiervoor hanteren we individuen als analyse eenheid.

Verhuizing

Onder een verhuizing verstaan we een verandering van een woonadres tussen twee peildata. Als een huishouden op 1 januari 2013 op een ander adres woont dan op 1 januari 2012 spreken we van een verhuizing. Als er meerdere verhuizingen van een huishouden zijn worden deze dus niet allemaal meegenomen. Bij de verhuizing van een huishouden wordt uitgegaan van de verhuizing van een

hoofdbewoner (dit is dus het geval bij het besteedbare huishoudensinkomen) na de verhuizing. Dit heeft gevolgen voor verhuizingen van personen die voor verhuizing wel hoofdkostwinner zijn en na de verhuizing niet meer: deze verhuizing wordt namelijk niet meegeteld. Andersom is een persoon die voorafgaand aan de verhuizing geen hoofdkostwinner is en daarna wel, wel terug te vinden in de cijfers.

We bekijken verhuizingen van en naar de stad Rotterdam en van en naar individuele wijken in Rotterdam (gegroepeerd naar Focuswijken in NPRZ, Niet-Focuswijken in NPRZ en Overig Rotterdam). De Focuswijken bestaan uit zeven wijken (Tarwewijk, Carnisse, Oud Charlois, Bloemhof, Hillesluis, Afrikaanderwijk en de wijk Feijenoord) die extra aandacht binnen het programma NPRZ krijgen vanwege de relatief grote sociaaleconomische achterstanden en leefbaarheidsproblematiek. Niet-Focuswijken in NPRZ wordt gevormd door alle individuele wijken uit de gebieden Feijenoord, Charlois en IJsselmonde die niet onder de Focuswijken vallen (16 wijken).

Huishoudensinkomen

Inkomens van huishoudens zijn onderverdeeld in laag, midden en hoog op basis van het (ongestandaardiseerde) besteedbaar huishoudensinkomen. De grenzen zijn vastgesteld voor huishoudens in Nederland (exclusief institutionele huishoudens, huishoudens zonder inkomen en studentenhuishoudens) en betreft respectievelijk de laagste 40% van de inkomensverdeling, de volgende 40% en de hoogste 20%. De bedragen die hier bij horen verschillen per jaar en liggen voor 2018 op ongeveer €30.000 en €59.000. Naast laag-midden-hoog onderscheiden we huishoudens zonder bekend inkomen en studentenhuishoudens. Met deze indeling wijken we af van de Feitenkaart Inkomensgegevens van OBI. In die rapportages zijn onbekende inkomens niet meegenomen en studentenhuishoudens niet apart gecategoriseerd. Huishoudens zijn vastgesteld op basis van onder meer fiscale gegevens. We kijken naar het inkomen na de verhuizing. De belangrijke uitzondering hierop is de groep emigranten. Van hen is geen bekend jaarinkomen na verhuizing. Voor deze groep gebruiken we, hoewel dit analytisch minder zuiver is, het inkomen voorafgaand aan de verhuizing. Immigranten komen na de verhuizing wel in de BRP voor, maar dit betreft een deel van het jaarinkomen waardoor ze mogelijk ten onrechte tot de lage inkomensgroep worden gerekend. Inkomensgegevens over 2012 t/m 2017 betreffen definitieve gegevens, gegevens over 2018 betreffen voorlopige gegevens.

Hoogstbehaalde opleidingsniveau

Het hoogstbehaalde opleidingsniveau betreft het opleidingsniveau van individuen behorende tot de potentiële beroepsbevolking (15 tot en met 74-jarigen). Daarbij zijn 'laag' opgeleiden mensen zonder startkwalificatie en 'hoog' opgeleiden mensen met een afgeronde HBO- of WO-opleiding. In deze tijdreeks zit een trendbreuk tussen 2013 en 2014. Deze gegevens zijn voor een groot deel gebaseerd op registratiegegevens uit diverse bronnen en gegevens uit de Enquête Beroepsbevolking (EBB) van het CBS. Voor de jongere leeftijdsgroepen is het opleidingsniveau integraal bekend, voor oudere leeftijdsgroepen wordt hiervoor de EBB gebruikt. Voor deze groep worden jaarafhankelijke weegfactoren gebruikt. We voegen het opleidingsniveau van oktober van een jaar toe aan het peilmoment 1 januari van het volgende jaar (dus bijvoorbeeld opleidingsgegevens oktober 2011 aan peilmoment 1 januari 2012). Vanwege het verschil in peilmoment zijn onze gegevens niet identiek aan die in andere rapportages (Feitenkaart Opleidingsniveau). Gegevens over 2012 t/m 2017 zijn definitieve gegevens, gegevens over 2018 betreffen voorlopige gegevens.

Weegfactoren en de groep met een onbekend opleidingsniveau

De gegevens over opleidingsniveau zijn voor een groot deel gebaseerd op registratiegegevens uit diverse bronnen en gegevens uit de EBB van het CBS. Voor de jongere leeftijdsgroepen is het opleidingsniveau integraal bekend, voor oudere leeftijdsgroepen wordt hiervoor de EBB gebruikt. Voor deze groep worden jaarafhankelijke weegfactoren gebruikt. Voor de stad Rotterdam hebben we een aparte weegfactor berekend zodat de totalen kloppend zijn voor de hele Rotterdamse bevolking in een bepaald jaar. Bij bepaalde deelgroepen zien we dat de gewogen totalen en het totaal van de potentiële beroepsbevolking niet met elkaar overeenkomen. Blijkbaar is de Rotterdamse weegfactor niet voor alle deelgroepen (en of deelgebieden) voldoende dekkend. Omdat bij sommige deelgroepen het hier om substantiële aantallen gaat (bijvoorbeeld bij immigranten) hebben we een aparte groep met opleidingsniveau onbekend berekend bestaande uit het aantal personen behorende tot de potentiële beroepsbevolking (15 t/m 74 jaar) verminderd met het totaal van de drie opleidingsgroepen. Overigens kan de situatie soms voordoen dat het totaal van de gewogen opleidingsgroepen groter is dan het totaal van de (ongewogen) potentiële beroepsbevolking. De groep onbekend is een administratieve oplossing om de totalen kloppend te maken.

Het gebruik van weegfactoren leidt soms tot schommelingen in trends bij specifieke deelgroepen (al dan niet in deelgebieden). Zo kan het voorkomen dat binnen een bepaalde deelgroep (bijvoorbeeld immigranten) in een bepaald jaar een aantal personen een zeer hoge weegfactor heeft en dat dit tot een uitschieter in het betreffende jaar leidt. Op laag schaalniveau en op deelgroepniveau kunnen schommelingen ontstaan die mede door (extreme) weegfactoren veroorzaakt worden.

De weegfactoren verschillen per jaar en dat heeft als gevolg dat een exacte boekhoudkundige berekening, waarbij we de totale ontwikkeling van opleidingsgroepen verklaren aan de hand van netto vertrek of vestiging en de ontwikkeling van de blijvende bevolking, niet mogelijk is. In hoofdstuk 4 bespreken we daarom enkel de totale bevolkingsontwikkeling naar opleidingsniveau en het verhuissaldo van de opleidingsgroepen en niet de omvang van ontwikkelingen onder de blijvende bevolking.

Woningtypen

Bij de woningtypen maken we het onderscheid naar eigendom van een woning. Is de woning in bezit van een woningcorporatie, is er sprake van een eigenaar-bewoner, of is er sprake van een particuliere huurwoning? Corporatiewoningen hoeven niet per se sociale huurwoningen te zijn, bijvoorbeeld als de woning een huurprijs van boven de liberalisatiegrens heeft. Evengoed kunnen particuliere huurwoningen behoren tot de sociale huursector, als de woning onder een bepaald prijsniveau ligt. Woningtypen gebruiken we bij de vestigers het type na de verhuizing, bij de vertrekkers gebruiken we het type voorafgaand aan de verhuizing.

1.5 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 staat het verhuisgedrag van huishoudens (naar inkomen) in Rotterdam centraal. We bekijken de inkomenssamenstelling van vertrekkers en vestigers door de tijd heen en hoe deze verhuizingen al dan niet bijdragen aan de versterking van het sociaaleconomisch profiel van Rotterdam. We staan daarbij stil in hoeverre verhuizingen enerzijds en veranderingen onder de blijvende bevolking anderzijds een rol spelen bij de totale bevolkingsverandering. We voeren de analyse ook uit voor deelgebieden in Rotterdam: Focuswijken en Niet-Focuswijken in NPRZ en Overig Rotterdam. In hoofdstuk 3 gaan we na hoe de inkomenssamenstelling van verhuisgroepen per woningtype (corporatiehuur, koopwoning en particuliere huur) eruit ziet. In hoofdstuk 4 bekijken we verhuisgedrag van

2 Verhuizingen van inkomensgroepen van en naar Rotterdam 2012-2017

individuele personen van 15 t/m 74 jaar naar hoogst behaalde opleidingsniveau.

2.1 Verhuizingen van inkomensgroepen van en naar Rotterdam

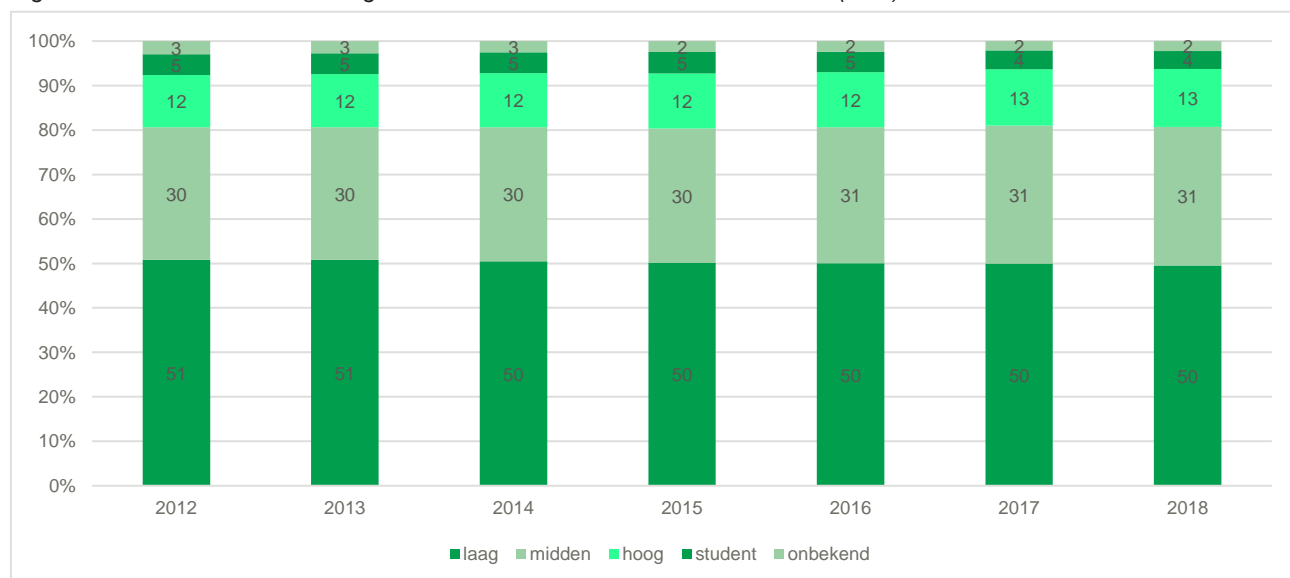
2.1.1 Veranderende aandelen inkomensgroepen Rotterdam

Bij de inkomensgroepen onderscheiden we naast de laag-, midden- en hoge inkomensgroepen, nog twee andere groepen: de groep zonder bekend inkomen en de groep studentenhuishoudens. Studentenhuishoudens

onderscheiden we apart vanwege hun aparte positie. Het is denkbaar dat ze weliswaar een laag geregistreerd inkomen maar dat hun werkelijke middelen hoger liggen omdat zij van hun ouders geld ontvangen.

Figuur 2.1 laat zien dat de samenstelling van de inkomensgroepen in Rotterdam langzaam verandert waarbij de aandelen (en ook aantallen) lage inkomens en studentenhuishoudens iets afnemen en de midden- en hoge inkomens (zowel relatief als absoluut) langzaam toenemen.

Figuur 2.1 Inkomenssamenstelling van huishoudens in Rotterdam 2012-2018 (in %)

2.1.2 Binnenlandse en buitenlandse verhuizingen van en naar Rotterdam

Het aantal huishoudens dat zich in Rotterdam vestigt neemt tussen 2012-2018 toe van 18.331 in 2012 tot 21.764 in 2018) en dit komt door een toename van zowel de binnenlandse vestigers (uit andere Nederlandse gemeenten) als buitenlandse vestigers. Het vertrek van huishoudens uit Rotterdam neemt van 2012 t/m 2015 af om na 2015 licht toe te nemen, een gevolg van toenemend aantal binnenlandse vertrekkers (vertrekkers naar het buitenland nemen de hele periode af, met een minder sterke afname in de laatste 2 jaar). Het belang van binnenlandse vertrekkers binnen het geheel van de vertrekkersgroep neemt daarmee toe.

In totaal kent Rotterdam in de hele periode 2012-2018 ruim 121 duizend vestigers van buiten de stad (waarvan bijna 45 duizend uit het buitenland) en 98 duizend vertrekkers (waarvan ruim 38 duizend emigranten). Dit betekent een positief verhuissaldo van ruim 22 duizend.

Binnenstedelijk neemt het aantal huishoudens dat binnen Rotterdam verhuist tussen 2012-2015 toe om daarna in het laatste jaar duidelijk af te nemen (vooral door minder verhuizingen binnen de eigen wijk (na 2016) op. In totaal zijn er tussen 2012-2017 135 duizend binnenstedelijke verhuizingen (inclusief ruim 31 duizend verhuizingen binnen de eigen wijk).

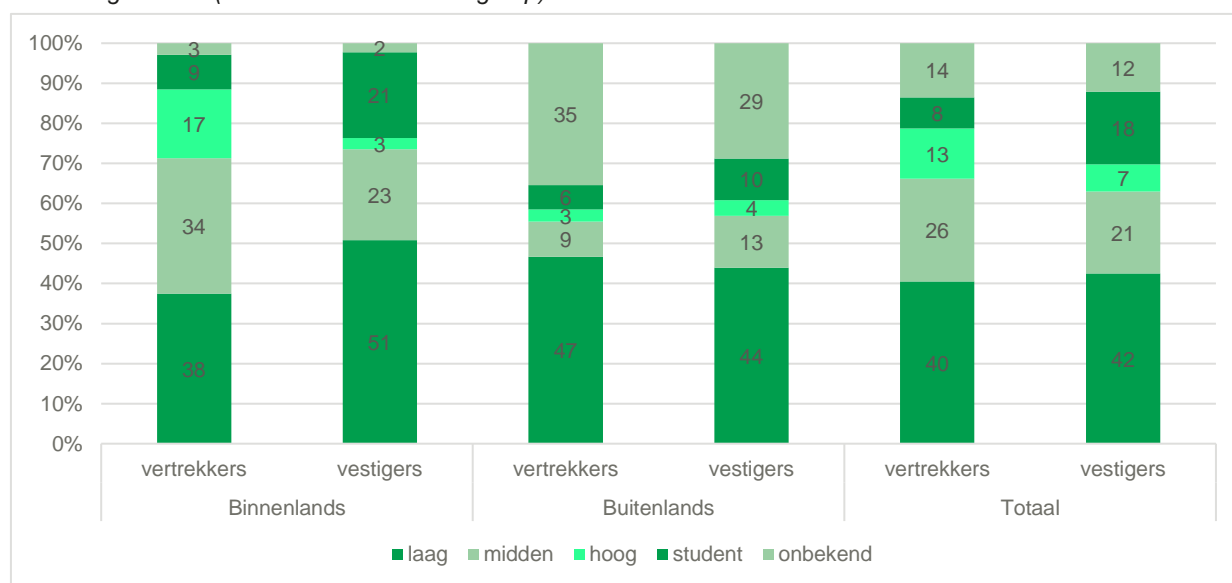
2.1.3 Samenstelling verhuiscategorieën naar inkomen

Het komen en gaan van inkomensgroepen van en naar de stad wordt belangrijk geacht voor het sociaaleconomisch succes van de stad. De trek van jonge huishoudens met een vaak laag inkomen en het vertrek van midden- en hogere inkomens is een proces wat al decennia aan de gang is. Wat is de stand van zaken tussen 2012-2018 wat betreft de inkomenssamenstelling van de vestigers en vertrekkers?

Het sociaaleconomisch profiel van de *binnenlandse vertrekkers* (bijna de helft heeft een midden/hog inkomen) is in 2017 veel sterker dan de *binnenlandse vestigers* (een kwart heeft een midden/hog inkomen) terwijl het economisch profiel bij de *buitenlandse verhuiscategorieën* veel meer op elkaar lijkt (figuur 2.2). Dit verschil komt waarschijnlijk doordat de verhuismotieven tussen binnenlandse en buitenlandse verhuizers verschillen.

Het totaalbeeld van de samenstelling van de verhuizers (binnenlandse en buitenlandse verhuizingen samengenomen) lijkt het meest op de binnenlandse verhuizingen vanwege de omvang van dit type verhuizingen. De stad werkt dus als een magneet op de lage inkomens en studenten, onder meer vanwege de aanwezigheid van onderwijs en werk in de stad. Tegelijkertijd stoot de stad de midden- en hoge inkomensgroepen af en dat komt onder andere door het ontbreken van geschikte (betaalbare) eengezinswoningen in een rustig woonmilieu.

Figuur 2.2 Inkomensgroepen onder vertrekkers en vestigers in Rotterdam uitgesplitst naar binnenlandse en buitenlands verhuizingen 2017 (als % binnen de verhuiscategorie)

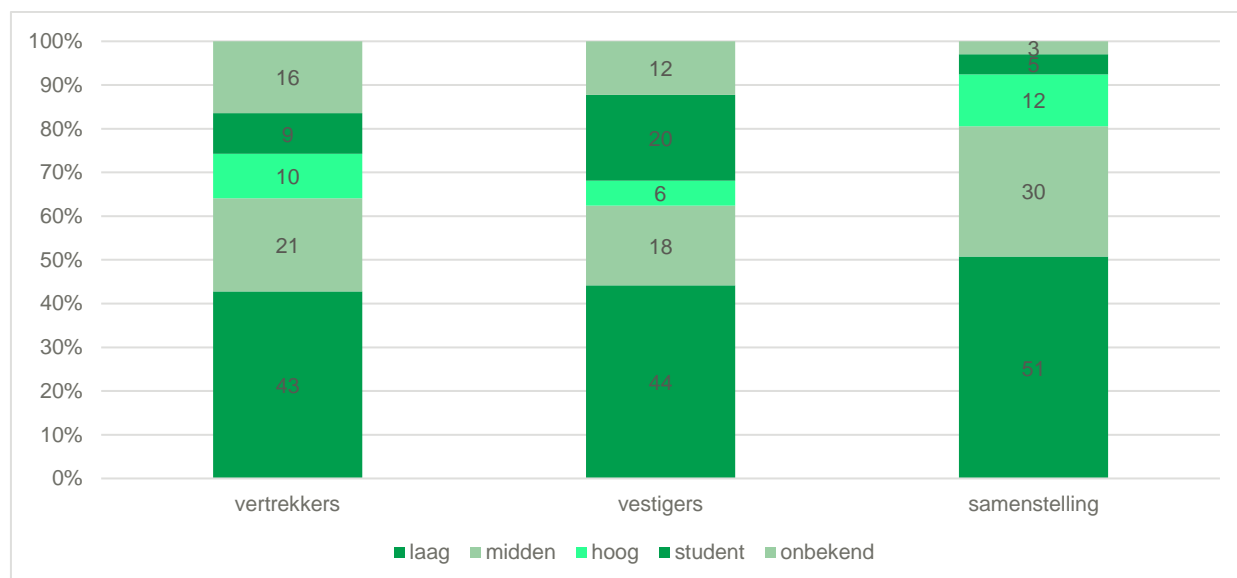
Door de tijd heen valt bij de vestigersgroep de groei van het aandeel middeninkomens op en de afname van studentenhuishoudens. Ook neemt het aandeel hoge inkomens binnen de vestigersgroep licht toe. Daarmee is de verhouding van de inkomensgroepen binnen de vestigers iets veranderd: vanaf 2016 is de groep middeninkomens groter dan de studentenhuishoudens. Bij de vertrekkersgroep valt het afgenomen vertrek van studenten en lage inkomens op en het toegenomen vertrek van de midden- en hoge inkomens. De verhouding is daarmee iets veranderd: vanaf 2015 is de hoge inkomensgroep procentueel gezien groter dan de studentenhuishoudens.

Het verschil tussen de vestigersgroep en vertrekkersgroep neemt tussen 2012-2017 toe. Waar in 2012 het aandeel midden- en hoge inkomensgroepen bij de vestigersgroep 5%-punt lager lag dan bij de vertrekkersgroep is dit in 2017 opgelopen tot 11%-punt. Bij de lage inkomensgroep is het verschil opgelopen van 0%-punt naar 2%-punt (meer lage inkomens bij de vestigers dan vertrekkers).

2.1.4 Vergelijking samenstelling verhuishuishoudens met de bevolking

In hoeverre komt de verdeling van de inkomensgroepen onder de verhuizers overeen met de verdeling onder de

Figuur 2.3 Samenstelling inkomensgroepen onder vertrekkers en vestigers (totaal periode 2012-2017) afgezet tegen bevolkingssamenstelling 2012 (in %)

De achterblijvende vestiging van midden- en hoge inkomens (t.o.v. bevolking) neemt in de totale periode af waardoor de selectiviteit kleiner wordt. Tegelijk zien we dat het

totale bevolking? Een sterke afwijking van de samenstelling van verhuishuishoudens tot de totale bevolking zegt iets over de selectiviteit van de verhuizingen.

Selectieve migratie die tot een ongunstigere inkomensverdeling leidt (i.c. meer lage inkomens en minder midden- en hoge inkomens) kan bestaan uit: 1) hoger aandeel van lage inkomens onder vestigers dan onder de bevolking of 2) een hoger aandeel midden- en hoge inkomens onder de vertrekkers dan onder de bevolking (Rekenkamer Rotterdam 2007).

Als de verhuishuishoudens identiek zouden zijn aan de bevolkingssamenstelling dan zouden deze bestaan uit 51% lage inkomens, 30% midden- en 12% hoge inkomens, 5% studentenhuishoudens en 3% onbekend inkomen (figuur 2.3). Figuur 2.3 toont de selectiviteit van verhuishuishoudens vergeleken met de bevolking aan. Onder vertrekkers en vestigers zijn onevenredig veel studenten (en huishoudens zonder bekend inkomen) en onevenredig weinig midden- en hoge inkomens. Midden- en hoge inkomens kennen ook een lagere vestiging (die qua aandeel achterblijven bij de vertrekkers).

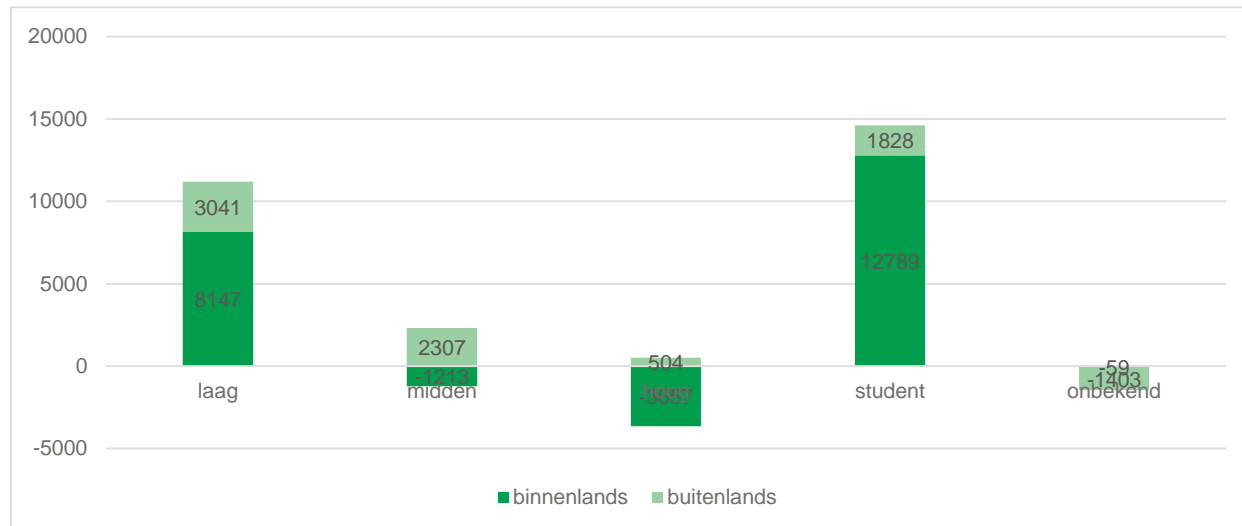
vertrek van deze inkomensgroepen ook groeit (en dichter bij de bevolkingsaandelen komt te liggen).

2.1.5 Gecombineerd beeld van vestiging en vertrek: het verhuissaldo

Het verhuissaldo, het aantal vestigers minus vertrekkers per inkomensgroep, geeft een inzicht in welke mate *verhuizingen* bijdragen aan de toe- of afname van de inkomensgroepen in de stad.

In de totale periode 2012-2017 kent de studentengroep het grootste positieve verhuissaldo (netto vestiging)(+14.600) gevolgd door de groep lage inkomens (+11.200)(figuur

Figuur 2.4 Verhuissaldo naar binnenlands en buitenlands saldo van de inkomensgroepen in Rotterdam (2012-2017)

Het totale verhuissaldo stabiliseert na 2015 en deze stabilisatie treedt op als gevolg van een stijgend binnenlands vertrek (bij een minder snel stijgend aantal vestigers). Studenten en lage inkomens (de laatste tot aan 2017) laten een groeiende netto vestiging zien. De middeninkomens laten tot en met 2015 een groei van de netto vestiging zien om daarna te dalen en de hoge inkomens kennen een toenemend netto vertrek. Beide de midden- en hoge inkomensgroepen speelt hier een toegenomen vertrek uit Rotterdam een rol (zie ook paragraaf 2.1.4). Mogelijk zien we hier dat midden- en hoge inkomens hun eerder (door de crisis) uitgestelde verhuiswens nu, ook door de stijgende huizenprijzen in Rotterdam, alsnog buiten Rotterdam realiseren. De conclusie is hier dat verhuizingen in toenemende mate bijdragen aan de groei van de studenten- en lage inkomensgroepen in de stad.

2.4). De middeninkomens hebben ook een positief saldo maar dat ligt aanmerkelijk lager (+1.100). Twee groepen hebben een negatief verhuissaldo (netto vertrek): de hoge inkomens (-3.200) en de huishoudens zonder bekend inkomen (-1.500). Wat opvalt is het positieve buitenlandse verhuissaldo bij de midden- en hoge inkomensgroepen terwijl het binnenlandse saldo hier negatief is.

2.1.6 Afnemend aandeel lage inkomens in Rotterdam ondanks vestigingsoverschot van deze groep: de rol van de stad als roltrap

Hiervoor bleek dat per saldo lage inkomens en studenten naar Rotterdam komen en hoge inkomens de stad verlaten. Dit kan het beeld oproepen dat de lage inkomensgroep (zowel absoluut als relatief) in de totale stadsbevolking groeit en de hoge inkomens dalen. Selectieve verhuizingen en de aantrekkingskracht van de stad op de lage inkomensgroep (en studenten)(stad als magneet) zijn echter maar een deel van het verhaal over veranderende bevolking in de stad. Een ander deel van het verhaal bestaat namelijk uit de stad als omgeving voor sociaaleconomische stijging (en huishoudensveranderingen) van de blijvende bevolking: de stad als roltrap. Een deel van de (jonge) huishoudens die op een laag inkomensniveau de stad binnenkomen omdat ze aangetrokken worden door de stedelijke voorzieningen maken tijdens hun verblijf in de stad carrière en zien hun inkomen toenemen (of studeren af en gaan werken zodat ze van de studentenhuishoudens tot een andere inkomensgroep gaan horen). Vervolgens

verlaat deze groep als midden- of hoge inkomen de stad. Dat Rotterdam niet verarmt komt door inkomensgroei (en huishoudensveranderingen) van de bevolking die in de stad blijft wonen.

Tabel 2.1 Bijdrage van verhuizingen en veranderingen onder de blijvende bevolking in Rotterdam aan de bevolkingssamenstelling naar inkomensgroepen 2012-2018

	Laag	Midden	Hoog	Student	Onbekend	Totaal
Bevolkingssamenstelling 2012	159555	93598	37055	14661	9237	314.106
Bevolkingssamenstelling 2018	159343	100329	41882	13148	7145	321.847
Totale verandering 2018-2012	-212	6731	4827	-1513	-2092	+7741
<i>Veranderingscomponenten</i>						
Verhuissaldo (vestiging-vertrek)	11188	1094	-3153	14617	-1462	+22.284
Saldo blijvende bevolking	-11400	5637	7980	-16130	-630	-14.543
Totale verandering 2018-2012	-212	6731	4827	-1513	-2092	+7741

In tabel 2.1 is het saldo onder de blijvende bevolking gekwantificeerd voor de hele periode 2012-2018. Het verschil in de bevolkingssamenstelling tussen 2018 en 2012 is de som van buitengemeentelijke verhuizingen en de veranderingen bij de bevolking die in Rotterdam blijft wonen. Bij deze laatste groep kunnen naast inkomensveranderingen (men komt in een andere inkomensgroep vanwege sociale mobiliteit) ook huishoudensvorming en -ontbinding (inclusief overlijden) een rol spelen.

Het aantal huishoudens is in de periode 2012-2018 met ruim 7.700 toegenomen als gevolg van een netto vestiging van ruim 22 duizend huishoudens die daarmee de daling van huishoudens binnen de stad (per saldo meer huishoudensvorming dan ontbinding)(ruim 14 duizend) meer dan compenseerde. In de bevolking zien we een afname van de studentenhuishoudens en de lage inkomens en een toename van de midden- en hoge inkomens.

De afname van de lage inkomens (en

studentenhuishoudens) is het gevolg van ontwikkelingen onder de blijvende bevolking die in omvang groter zijn dan het positieve verhuissaldo van deze groepen. Bij de hoge inkomens zien we een groei in de totale bevolking ondanks een netto vertrek van deze groep uit de stad en dat komt onder meer door sociale stijging. De middeninkomens laten zowel een groei zien door netto vestiging van buiten de stad als door

ontwikkelingen van de blijvende bevolking. Verhuizingen van inkomensgroepen van en naar Rotterdamse deelgebieden Focuswijken NPRZ, Niet-Focuswijken NPRZ en Overig Rotterdam 2012-2017

2.1.7 Veranderende aandelen inkomensgroepen in de deelgebieden

In de wijken in NPRZ wonen vergeleken met de rest van de stad veel lage inkomens (het meest in de Focuswijken) en weinig hoge inkomens (figuur 2.5). De ontwikkeling van de inkomensgroepen laat het volgende zien: een afnemend aandeel lage inkomens, studenten en huishoudens

zonder bekend inkomen en een toename van de midden- en hoge inkomens. De toename van de middeninkomens (in %-punten) is het grootst in NPRZ (hierbinnen het grootst in de Focuswijken) en de afname van de lage inkomens is het grootst in de Niet-Focuswijken (en het kleinst in de Focuswijken). Hoge inkomens laten een gelijke ontwikkeling zien (toename met iets meer dan 1%-punt).

Figuur 2.5 Inkomenssamenstelling van huishoudens in Focuswijken NPRZ (bovenste figuur), Niet-Focuswijken NPRZ (middelste figuur) en Overig Rotterdam (onderste figuur) 2012-2018 (in %)

Ontwikkeling inkomensgroepen NPRZ en G4

De inkomenssamenstelling in NPRZ is tussen 2012 en 2018 iets veranderd (figuur 2.6, bovenste figuur). Het

aandeel studentenhuishoudens en lage inkomens zijn beiden met -1%-punt gedaald, terwijl de midden- en hoge inkomens met respectievelijk 2%-punt en 1%-punt zijn toegenomen. Vergelijken met het gemiddelde van de G4 betekent nog steeds een veel groter aandeel lage inkomens in NPRZ en een veel lager aandeel hoge inkomens. Bij

deze twee laatstgenoemde inkomensgroepen is de ontwikkeling in de G4 (respectievelijk -1,5%-punt en +1,4%-punt) vergelijkbaar geweest met die in NPRZ (-1,3% en +1,2%-punt). Bij de middeninkomens zien we dat het aandeel in NPRZ sneller is gestegen dan in de G4 (+2%-punt in NPRZ versus +1,4%-punt in G4).

Figuur 2.6 Inkomenssamenstelling van huishoudens in NPRZ (boven) en G4 (onder) 2012-2018 (in %)

2.1.8 Binnenstedelijke, binnenlandse en buitenlandse verhuizingen van en naar Focuswijken, Niet-Focuswijken en Overig Rotterdam

De Focuswijken kennen een afnemend totaal vertrek door minder binnenstedelijke en buitenlandse. Qua totaal vestigingen is er geen eenduidig beeld, hoewel het aantal *binnenstedelijke* vestigers wel een afnemende trend laat zien. Vanaf 2014 is er sprake van een netto vestiging door een groeiend positief buitenlands saldo.

In de Niet-Focuswijken en Overig Rotterdam zien we dat het vertrek, in tegenstelling tot de Focuswijken, sinds 2014 licht toeneemt door een toenemend vertrek naar andere

Nederlandse gemeenten dat groter is dan het afnemende vertrek naar het. De vestigersgroep neemt toe door toegenomen binnenlandse (Niet-Focuswijken) en binnenlandse en buitenlandse vestigers (overig Rotterdam). In beide gebieden is er een netto vestiging: in Overig Rotterdam door een positief binnenlands en positief (en stijgend) buitenlandssaldo en in Niet-Focuswijken door een positief saldo onder zowel binnenstedelijke, binnenlandse en buitenlandse verhuizingen.

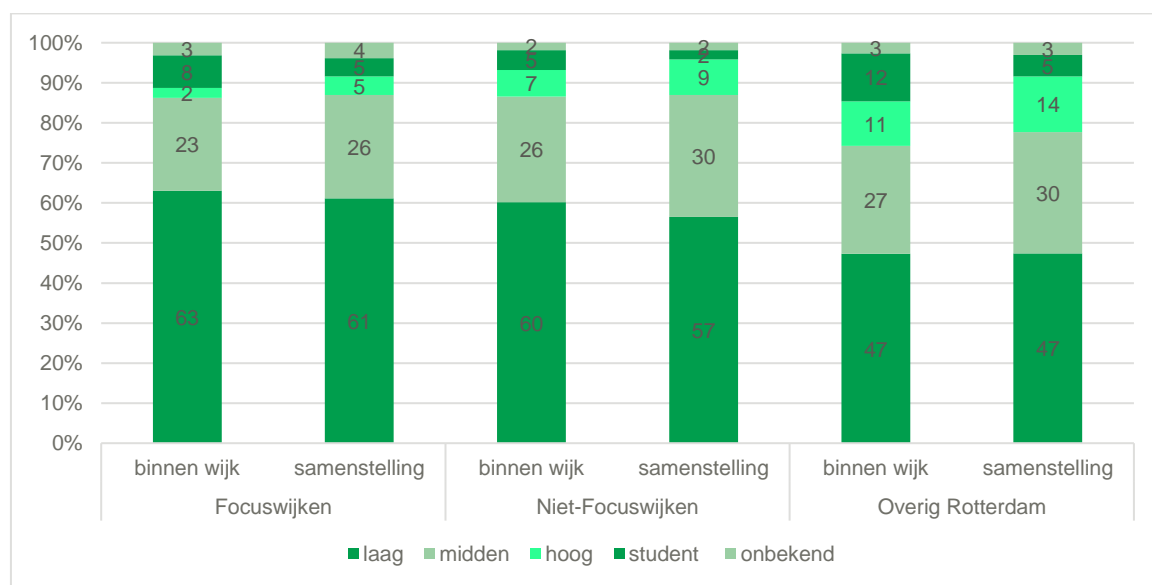
In een meerderheid van de individuele Focuswijken daalt zowel het aantal vertrekkers als vestigers in de wijken. In drie Focuswijken (Hillesluis, Feijenoord en Afrikaanderwijk) is, over de hele periode gezien, sprake van een netto vestiging.

Verhuizingen binnen de eigen wijk

In de hele periode verhuizen ruim 31 duizend huishoudens in Rotterdam binnen de eigen wijk (bijvoorbeeld binnen Hillessluis). In de Focuswijken betreft het 3.800 huishoudens, in Niet-Focuswijken in NPRZ 5.300 en in overig Rotterdam ruim 22 duizend. Binnen deze verhuiscgroep is het aandeel lage inkomens het hoogst en verhuist deze groep (samen met studenten) vaker binnen de eigen wijk dan op grond van de bevolkingssamenstelling verwacht zou worden (figuur 2.7). Midden- en hoge inkomens verhuizen juist minder dan verwacht zou worden.

Door de jaren heen wordt er minder binnen de eigen Focuswijk en Niet-Focuswijk verhuisd, vooral in de laatste twee jaar is er sprake van een daling. Het aandeel lage inkomens onder de verhuizers binnen de eigen wijk neemt in de gebieden af, maar niet in de Focuswijken. Verder neemt het aandeel midden- en hoge inkomens binnen deze verhuiscgroep in alle gebieden toe. Mogelijk is een meer divers woningaanbod in de gebieden een reden voor deze ontwikkeling.

Figuur 2.7 Aandeel van inkomensgroepen binnen de verhuiscgroep die in de eigen wijk verhuist (2012-2017) afgezet tegen de bevolkingssamenstelling (2012)(in %)

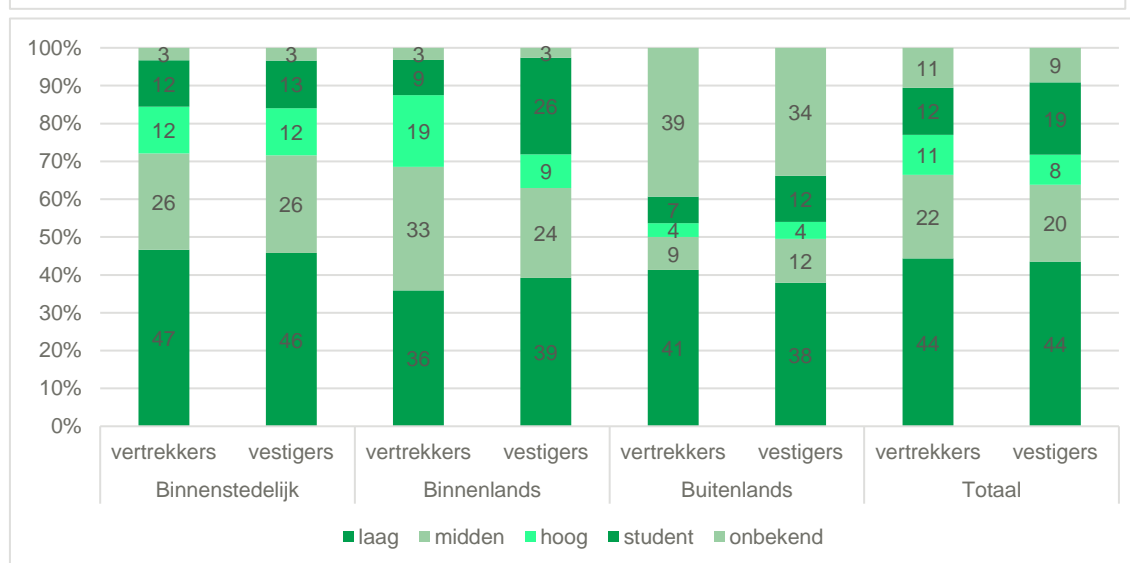
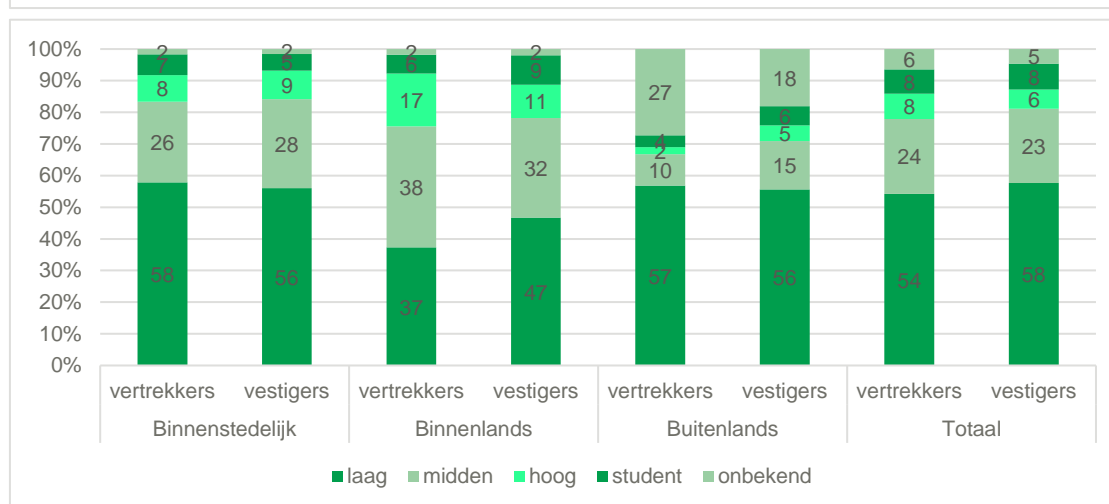
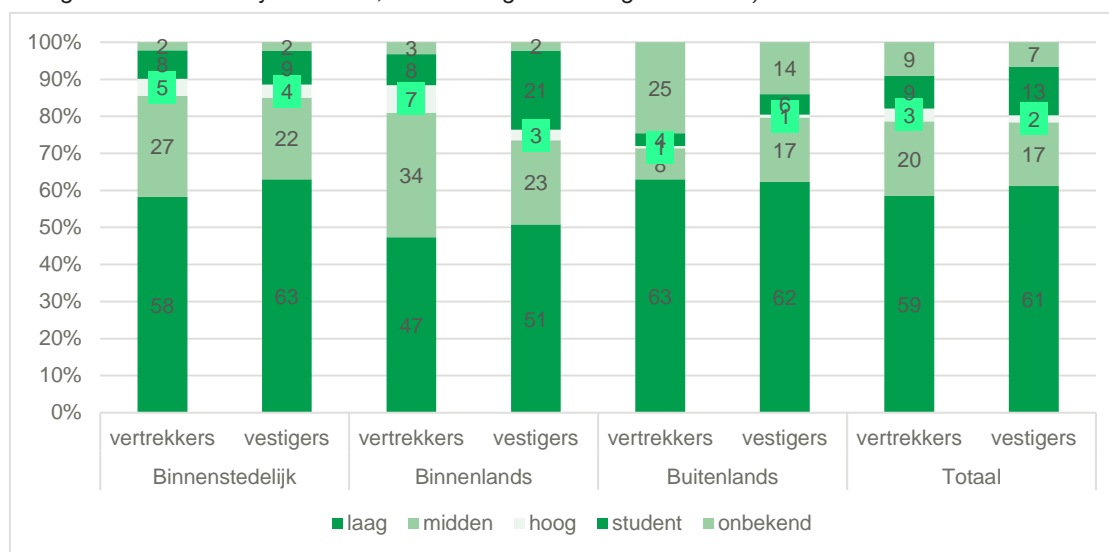

2.1.9 Samenstelling verhuiscgroepen naar inkomen

Hoe verhoudt de samenstelling van de inkomensgroepen bij de vestigers en vertrekkers zich tot elkaar? De vertrekkers uit de Focuswijken hebben een sterker sociaaleconomisch profiel dan de vestigers (figuur 2.8, bovenste figuur). Wel is onder de vestigers het aandeel studenten veel hoger dan onder de vertrekkers. In de Niet-Focuswijken valt op dat de middeninkomens in beide verhuiscgroepen bijna hetzelfde zijn (figuur 2.8 middelste figuur). In Overig Rotterdam is het aandeel midden- en hoge inkomens onder de vertrekkers hoger dan onder de vestigers, terwijl studenten

een veel groter aandeel onder de vestigers uitmaken. De verschillen tussen vestigers en verhuizers zijn het meest uitgesproken bij de binnenlandse verhuiscgroepen: bij verhuizingen van en naar andere Nederlandse gemeenten zijn vertrekkers relatief vaak midden- en hoge inkomensgroepen en de vestigers zijn relatief vaak studenten en lage inkomensgroepen. Bij de binnenstedelijke verhuizingen valt op dat bij de Niet-Focuswijken de vestigersgroep relatief meer midden- en hoge inkomens betreffen en minder lage inkomens dan bij de vertrekkersgroep. In de Focuswijken is dit beeld omgekeerd. De Niet-Focuswijken trekken dus van binnen Rotterdam andere inkomensgroepen aan dan de Focuswijken.

Figuur 2.8 Inkomensgroepen onder vertrekkers en vestigers in deelgebieden uitgesplitst naar binnenstedelijke, binnenlandse en buitenlandse verhuizingen in 2017 (als % binnen de verhuiscgroep)(Bovenste figuur: Focuswijken NPRZ, middelste figuur: Niet-Focuswijken NPRZ, onderste figuur: Overig Rotterdam)

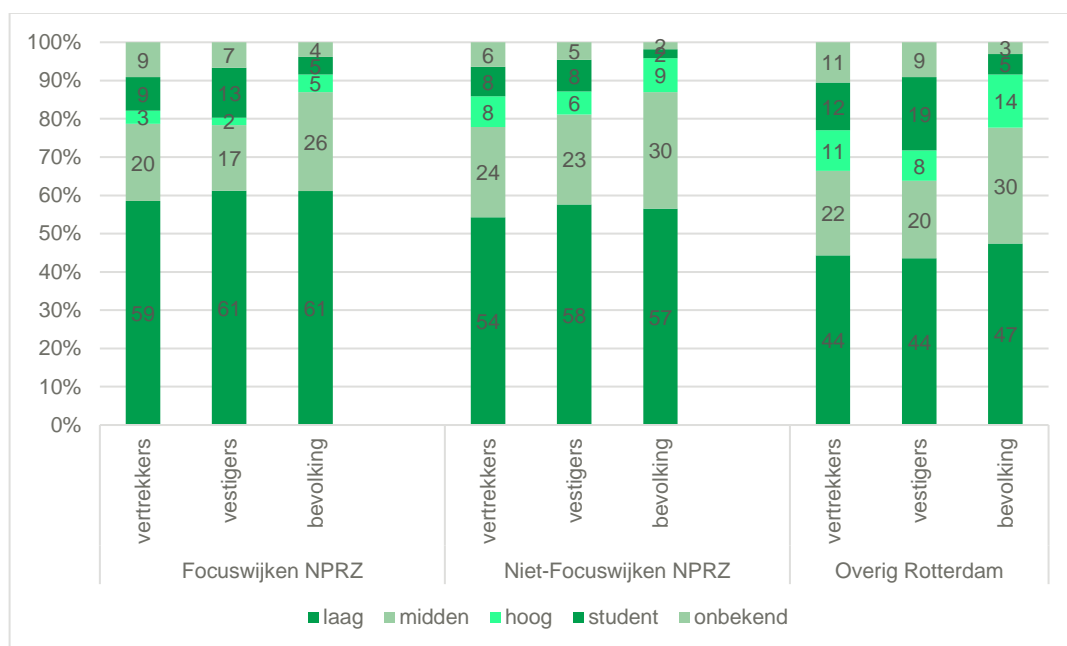
Carnisse en Hillesluis kennen bij de vestigersgroep, vergeleken met vertrekkers, veel lage inkomens. Daarnaast kent Carnisse (met Tarwewijk) relatief veel middeninkomens onder de vertrekkers. In Tarwewijk gaat bovenstaande gelijktijdig gepaard met een relatief hoge vestiging van studentenhuishoudens.

Kijken we naar de ontwikkeling door de tijd heen dan valt bij de vertrekkersgroep de groei van de midden- en hoge inkomensgroepen op en de afname van studenten en de lage inkomens, dit in de context van een in omvang afnemende vertrekkersgroep (in NPRZ). Bij de vestigers groeien de midden- en hoge inkomens en daalt de lage inkomensgroep. Deze daling doet zich niet voor in de Focuswijken en hier zien we ook geen absolute groei van de groep vestigers (in tegenstelling tot de Niet-Focuswijken en Overig Rotterdam).

2.1.10 Vergelijking inkomensgroepen verhuishuishoudens met de bevolking

In hoeverre komt de verdeling van de inkomensgroepen onder de vestigers en vertrekkers (in de totale periode) overeen met de verdeling onder de totale bevolking (in 2012)? Het beantwoorden van deze vraag geeft zicht op de selectiviteit van de verhuishuishoudens. Of selectiviteit positief dan wel negatief gezien wordt is afhankelijk van de beleidsdoelen. Als het doel is om midden- en hoge inkomens te behouden dan is een onevenredig hoog vertrek van deze groepen negatief. Positief zou zijn als in een gebied met 60% lage inkomens het aandeel lage inkomens onder de vertrekkers hoger is (of onder de vestigers lager dan 60%). Negatief zou zijn als het vertrek lager is dan de 60% of de vestiging hoger dan 60%.

Figuur 2.9 Samenstelling vertrekkers en vestigers (totaal periode 2012-2017) afgezet tegen samenstelling 2012 voor drie gebieden

Selectiviteit in de deelgebieden

Figuur 2.9 toont de selectiviteit van verhuishuishoudens over de hele periode 2012-2017 vergeleken met de bevolking (in 2012) aan. Midden- en hoge inkomens maken in de drie deelgebieden een onevenredig klein deel van de vestigers uit (vergeleken met hun aandeel in de bevolking), hoewel deze ondervetegenwoordiging door de tijd heen wel afneemt. Studenten maken een onevenredig groot aandeel onder de vestigers uit, vooral in Overig Rotterdam. Lage inkomens vormen een onevenredig grote groep onder de vestigers in de wijken in NPRZ.

Bij de vertrekkers kennen de middeninkomens (en hoge

inkomens) een lager vertrek dan het aandeel in de bevolking. Wel zien we door de tijd heen de aandelen van deze groepen onder de vertrekkers toenemen. De hoge inkomens kennen een minder groot vertrek in de rest van Rotterdam en in de Focuswijken, maar de verschillen met de bevolking zijn hier klein. Het aandeel studenten onder vertrekkers is onevenredig hoog.

De patronen in de Niet-Focuswijken en overig Rotterdam zijn veelal hetzelfde als in de Focuswijken. **Een belangrijk verschil** is dat de lage inkomens in overig Rotterdam een onevenredig klein aandeel van vestigersgroep uitmaken

(vergeleken met de bevolking) en dat dit aandeel ook verder afneemt.

In alle wijken vestigen midden- en hoge inkomens zich onevenredig weinig. Lage inkomens vestigen zich onevenredig veel in Carnisse, Oud Charlois en Hillesluis en in de meeste wijken is het aandeel lage inkomens onder vertrekkers kleiner dan het aandeel in de wijkbevolking.

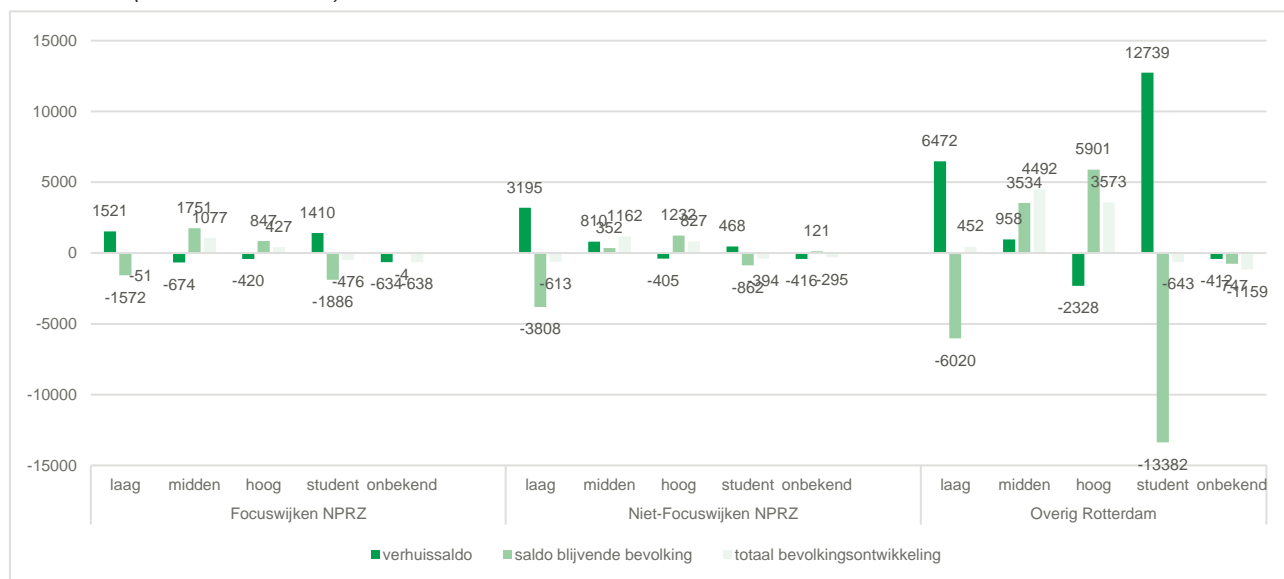
2.1.11 Gecombineerd beeld van vestiging en vertrek: het verhuissaldo in de drie gebieden

Waar komen en gaan per saldo de verschillende inkomensgroepen in de wijken in NPRZ en de rest van Rotterdam? Per saldo *komen* in de deelgebieden door verhuizingen studenten, lage inkomensgroepen en (in mindere mate) de middeninkomens en *gaan* de hoge inkomens (dit laatste vooral door binnenlands vertrek)(figuur 2.10). In de Focuswijken zien we, in tegenstelling tot de andere gebieden, het netto vertrek van de middeninkomens en tevens zien we hier de grote bijdrage van buitenlandse verhuizingen bij de netto vestiging van de lage inkomens. Verhuizingen dragen per saldo dus bij aan de groei van de lage inkomens en studentenhuishoudens en in kleine mate aan de middeninkomens. Door verhuizingen verliezen de gebieden de hoge inkomens.

Door de tijd heen neemt in de drie gebieden het vestigingssaldo van de studenten en de lage inkomens veelal toe: deze groepen vestigen zich netto in de stad. Wel zien we dat het meest recente jaar in de Niet-Focuswijken en de rest van Rotterdam het saldo van de lage inkomens afgenomen is. In deze twee gebieden laten de middeninkomens een voorzichtige groei zien van het vestigingssaldo, in de Focuswijken kent de middeninkomensgroep een (afnemend) vertreksaldo. Hoge inkomens kennen in de rest van Rotterdam een toenemend vertreksaldo.

Tussen de individuele wijken zijn er verschillen in het verhuissaldo van de inkomensgroepen. De meeste wijken binnen de Focuswijken zien per saldo een netto vestiging van de lage inkomens (Carnisse kent hier de grootste netto vestiging) hoewel in Bloemhof, Afrikaanderwijk en Feijenoord lage inkomens juist netto vertrekken. Middeninkomens kennen overal een netto vertrek maar niet in Oud Charlois en hoge inkomens kennen overal een netto vertrek uitgezonderd Afrikaanderwijk (en Feijenoord kent hier een beperkt vertrek).

Figuur 2.10 Verhuissaldo (verschil vestiging en vertrek) inkomensgroepen van en naar wijken in Rotterdamse gebieden 2012-2017 (absolute aantallen)

Leeswijzer: de Focuswijken kennen tussen 2012-2017 een netto vestiging van 1521 huishoudens met een laag inkomen

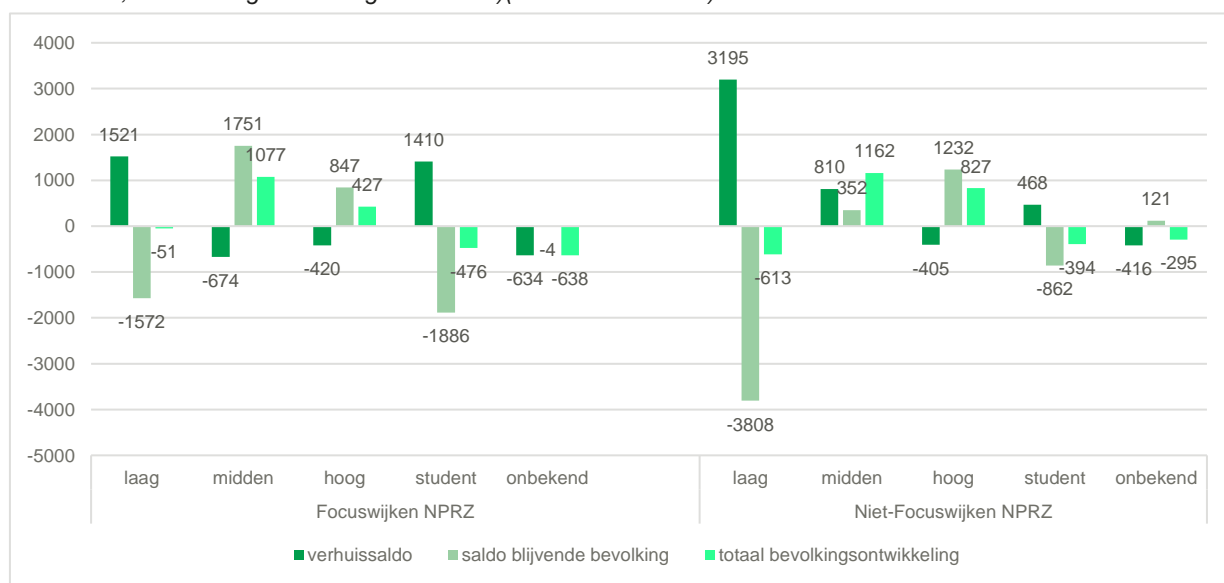
2.1.12 Afnemend aandeel lage inkomens in de bevolking ondanks netto vestiging van deze groep: de rol van de gebieden als roltrap

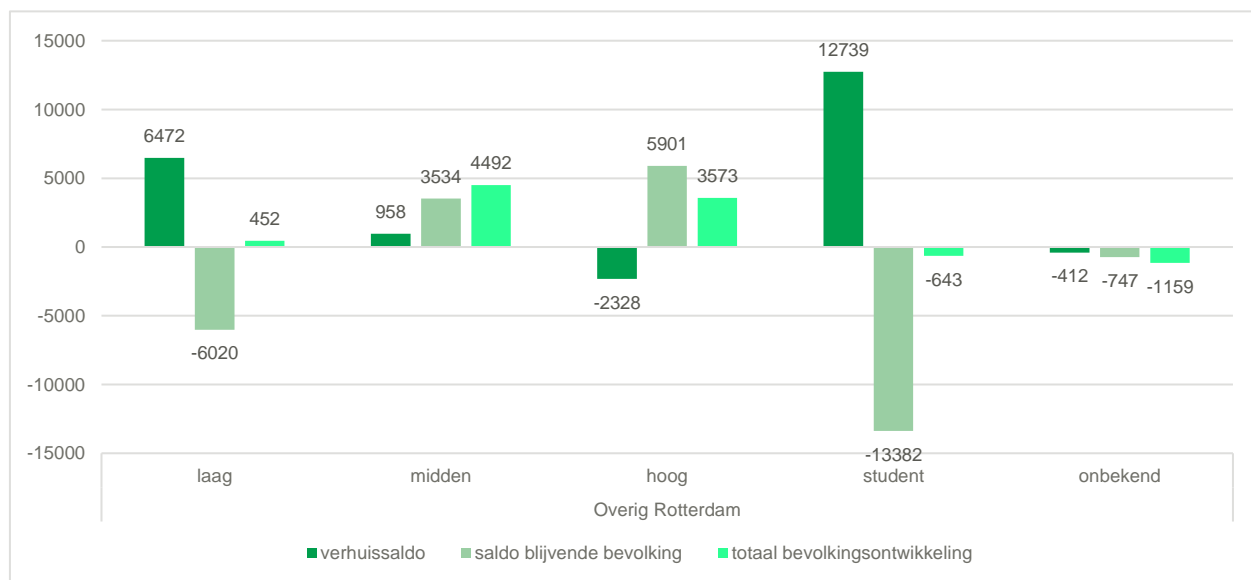
De deelgebieden in de stad trekken als een magneet de lage inkomensgroepen en studentenhuishoudens aan en stoten de hoge inkomensgroepen af. De Niet-Focuswijken en de rest van Rotterdam trekken bovendien ook de middeninkomens aan. Het feit dat de deelgebieden geen (grote toename) van lage inkomens in de totale bevolking kennen, komt door de blijvende bevolking die per saldo naar een andere inkomenscategorie is overgegaan gecombineerd met huishoudensvorming- en opheffing. De ontwikkelingen onder de blijvende bevolking zijn terug te vinden in figuur 2.11.

Hoge inkomens laten in alle gebieden een netto vertrek zien door verhuizers maar toch groeit het aantal (en aandeel) van deze groep in de totale bevolking door sociale mobiliteit (in combinatie met huishoudensveranderingen). Het beeld voor de lage inkomens is hiervan een spiegel: een netto groei door verhuizingen maar een afname door veranderingen onder de blijvende bevolking waardoor het aandeel van de lage inkomens afneemt.

Middeninkomens nemen overal toe (zowel absoluut en relatief) hoewel de onderliggende componenten (verhuizingen of sociale mobiliteit/huishoudensveranderingen) per deelgebied verschillen: in Focuswijken wordt een negatief verhuissaldo gecompenseerd door sociale mobiliteit, in de Niet-Focuswijken NPRZ en de rest van Rotterdam dragen zowel de verhuiscomponent als sociale mobiliteit bij aan de groei van de middeninkomens.

Figuur 2.11 Bijdrage van verhuiscomponent en sociale mobiliteit/huishoudenscomponent aan de ontwikkeling van inkomensgroepen in de totale bevolking drie deelgebieden 2012-2017 (bovenste figuur: Focuswijken NPRZ en Niet-Focuswijken NPRZ, onderste figuur: Overig Rotterdam)(absolute aantallen)

In tabel 2.2 staan voor alle zeven Focuswijken informatie over elke inkomensgroep wat betreft het verhuissaldo (is dit saldo in de periode 2012-2017 positief of negatief), de trend van dit saldo (toe- of afname), de ontwikkeling van de blijvende bevolking (is het saldo positief of negatief) en de trend (toe- of afname).

Over het algemeen laten de wijken vergelijkbare richting van het verhuissaldo en het saldo van de blijvende bevolking zien, hoewel de grootte van de saldi wel verschilt. Alle wijken, uitgezonderd Carnisse, kennen een afname van studentenhuishoudens doordat de netto vestiging niet voldoende is om het negatieve saldo onder de blijvers te compenseren. In twee wijken neemt de netto vestiging van studenten toe (Carnisse en Oud Charlois) en in drie wijken wordt het negatieve saldo onder de blijvers negatiever (de

twee hiervoor genoemde wijken en Tarwewijk).

Bij de lage inkomens zien we overal, uitgezonderd Afrikaanderwijk, een groei van lage inkomens door verhuizingen, maar in vier wijken (Tarwewijk, Carnisse, Afrikaanderwijk en Feijenoord) daalt het absoluut aantal lage inkomens in de wijk door een groter negatief saldo onder blijvers.

Midden- en hoge inkomens nemen overal toe en dat komt doordat het netto vertrek van deze groepen uit de wijken meer dan gecompenseerd wordt door een positief saldo onder de blijvers. Alleen Oud Charlois is hierop de uitzondering: hier dragen verhuizingen ook bij aan de groei van middeninkomens. In Bloemhof en Hillesluis zien we bij de midden- en hoge inkomens het saldo onder de blijvende bevolking door de tijd heen toenemen.

Tabel 2.2 Bijdrage van verhuissaldo en saldo onder blijvende bevolking aan ontwikkeling van de inkomensgroepen in zeven Focuswijken (2012-2017)

		Verhuissaldo		Blijvers		Totale bevolk. ontwikkeling	Totale bevolking %		
		positief of negatief saldo?	trend	positief of negatief saldo?	trend	groei of afname	2012	2018	%-punt .
Tarwewijk	student	positief (389)	geen	negatief (-438)	toenemend negatief	afname (-49)	5	4	-1
	laag	positief (340)	toenemend positief	negatief (-454)	toenemend negatief	afname (-114)	62	60	-2
	midden	negatief (-184)	geen	positief (451)	geen	toename (267)	24	28	4
	hoog	negatief (-197)	geen	positief (150)	toenemend positief	toename (53)	4	5	1
Carnisse	student	positief (286)	toenemend positief	negatief (-267)	toenemend negatief	toename (19)	4	4	0
	laag	positief (768)	toenemend positief	negatief (-917)	geen	afname (-149)	60	58	-3
	midden	negatief (-144)	geen	positief (339)	geen	toename (195)	29	32	3
	hoog	negatief (-148)	geen	positief (183)	geen	toename (35)	3	4	1
Oud Charlois	student	positief (192)	toenemend positief	negatief (-262)	toenemend negatief	afname (-70)	4	3	-1
	laag	positief (460)	toenemend positief	negatief (-276)	toenemend negatief	toename (184)	58	58	0
	midden	positief (71)	geen	positief (1388)	geen	toename (209)	28	30	2
	hoog	negatief (-72)	geen	positief (163)	geen	toename (91)	7	8	1
Bloemhof	student	positief (277)	geen	negatief (-417)	afnemend negatief	afname (-140)	6	4	-2
	laag	negatief (-140)	geen	positief (226)	geen	toename (86)	62	63	2
	midden	negatief (-171)	geen	positief (250)	toenemend positief	toename (79)	25	26	1
	hoog	negatief (-53)	geen	positief (104)	toenemend positief	toename (51)	4	5	1
Hillesluis	student	positief (196)	geen	negatief (-287)	geen	afname (-101)	6	4	-2
	laag	positief (197)	geen	negatief (-153)	toenemend negatief	afname (44)	59	58	-1
	midden	negatief (-107)	toenemend negatief	positief (213)	toenemend positief	toename (106)	28	29	1
	hoog	negatief (-51)	toenemend negatief	positief (158)	toenemend positief	toename (107)	5	7	2
Afrikaanderwijk	student	positief (86)	geen	negatief (-161)	geen	afname (-75)	5	3	-2
	laag	negatief (-74)	geen	negatief (-44)	van positief naar negatief	afname (-30)	64	64	0
	midden	negatief (-99)	geen	positief (243)	geen	toename (144)	21	25	4
	hoog	geen (9)	geen	positief (49)	geen	toename (58)	5	6	2
Feijenoord	student	negatief (-16)	Van negatief naar positief	negatief (-44)	geen	afname (-60)	3	1	-2
	laag	positief en negatief (-30)	geen	negatief (-42)	geen	afname (-72)	68	67	-1
	midden	negatief (-40)	geen	positief (117)	toenemend positief	toename (77)	23	25	3
	hoog	geen (-8)	geen	positief (40)	geen	toename (32)	5	6	1

Positief saldo: indien saldo minimum waarde van 10 heeft (groen). Negatief saldo: indien saldo minimum waarde van -10 heeft (oranje). Neutraal: waarde van -9 tot en met 9. **De kleur is geen indicatie of de waarden gunstig of ongunstig zijn voor beleidsdoelen.** Zo zien we bij de wijken een positief verhuissaldo van lage inkomens (groene kleur), terwijl dit resultaat vanuit beleidsperspectief niet perse gunstig is.

3 Verhuizingen van inkomensgroepen binnen verschillende woningtypen Rotterdam 2012-2017

3.1 Verhuizingen van inkomensgroepen binnen verschillende woningtypen van en naar Rotterdam

In hoofdstuk 2 stonden verhuispatronen van inkomensgroepen van en naar Rotterdam en deelgebieden hierbinnen centraal. In dit hoofdstuk onderzoeken we welke inkomensgroepen in en uit de volgende drie verschillende woningtypen stromen: corporatiewoningen, koopwoningen (bewoond door de eigenaar) en particuliere huurwoningen. Het idee is dat binnen deze woningtypen de verhuispatronen van de inkomensgroepen kunnen verschillen. In dit hoofdstuk bekijken we eerst de vestiging en vertrek van huishoudens naar/uit Rotterdam, de mate van selectiviteit en de rol van verhuizingen binnen de totale bevolkingsontwikkeling. Daarna bekijken we deze onderwerpen per deelgebied (Focuswijken NPRZ, Niet-Focuswijken NPRZ en overig Rotterdam).

3.1.1 Veranderende aandelen inkomensgroepen binnen woningtypen Rotterdam

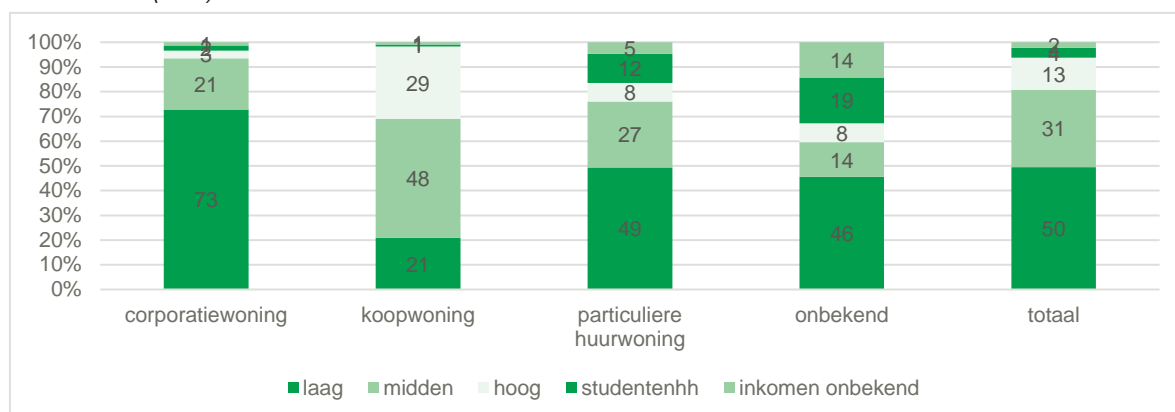
De Rotterdamse huishoudens zijn in 2018 als volgt over de woningtypen verdeeld: 43% woont in een corporatiewoning, 34% in een eigen woning, 20% in een particuliere huurwoning en 3% in een andere woning. Tussen 2012-2018 is het aandeel huishoudens in een corporatiewoning gedaald met 2%-punt en in een particuliere huurwoning gegroeid met 3%-punt.

De samenstelling van de inkomensgroepen in Rotterdam in 2018 verschilt tussen de woningtypen (figuur 3.1). Corporatiewoningen worden relatief veel bewoond door lage inkomens, koopwoningen kennen veel midden- en hoge inkomens en particuliere huurwoningen kennen in meerderheid lage inkomens. Tussen 2012 en 2018 is de samenstelling van de inkomens binnen de corporatiewoningen stabiel.^{1 2} Binnen de koopwoningen neemt het aandeel midden- en hoge inkomens geleidelijk toe en het aandeel lage inkomens neemt af. Bij de particuliere verhuur is de grootste verandering zichtbaar bij de middeninkomens waarvan het aandeel met 4%-punt is toegenomen.

¹ Corporatiewoningen zijn niet per se sociale huurwoningen, hier kunnen ook geliberaliseerde woningen onder vallen. Het is denkbaar dat binnen het sociale huurwoningen bezit van de corporaties andere ontwikkelingen van inkomensgroepen plaatsvinden dan onder de vrije sector huurwoningen van de corporaties.

² Los hiervan stijgt binnen het corporatiebezit het aandeel vrijesector woningen en neemt het aandeel sociale huurwoningen af.

Figuur 3.1 Inkomenssamenstelling van particuliere huishoudens naar verschillende woningtypen (naar eigendom) in Rotterdam 2018 (in %)

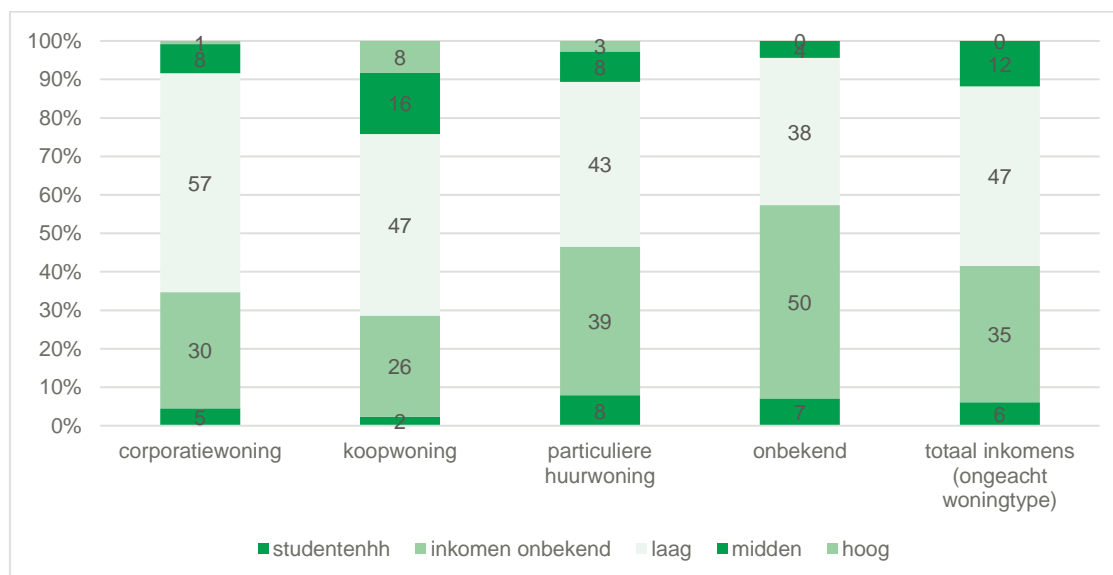
3.1.2 Binnenlandse en buitenlandse verhuizingen van inkomensgroepen van en naar Rotterdam (naar woningtypen)

Vertrekkers binnenland en buitenland

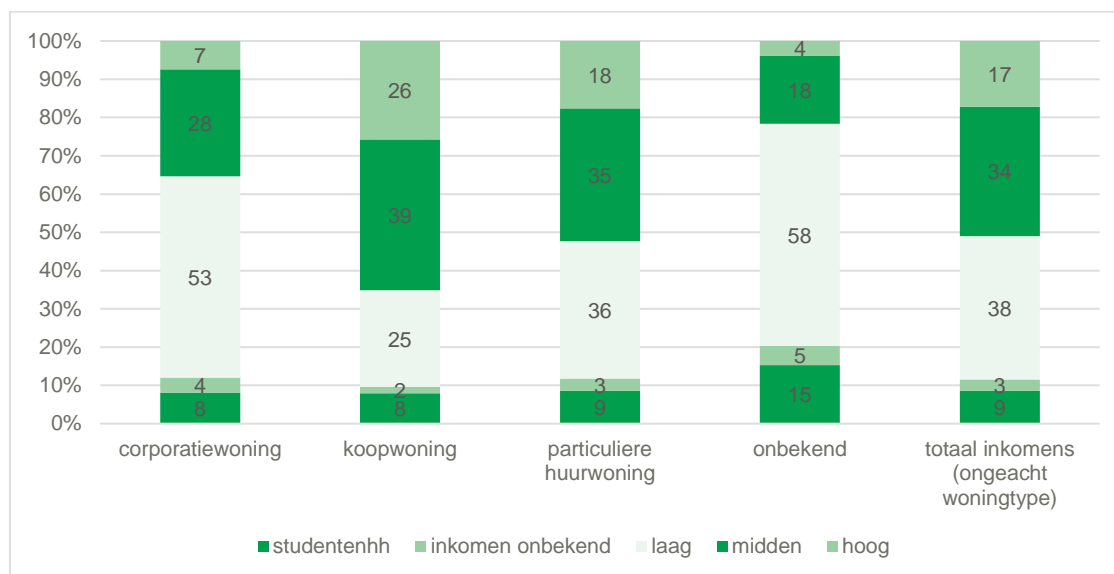
Emigranten woonden *voorafgaand* aan hun verhuizing het

meest in particuliere huurwoningen (50%) gevolgd door corporatiewoningen (25%) en een eigen woning (17%). Bij 9% is het woningtype onbekend. Binnen de woningtypen zien we een onevenredig hoog aandeel lage inkomens bij de corporatiewoningen (57%) en een onevenredig laag aandeel bij particuliere huur (43%)(figuur 3.2). De midden- en hoge inkomens vormen gemiddeld niet meer dan 12% van de groep emigranten maar dit aandeel ligt bij de koopwoningen bijna tweemaal zo hoog (24%).

Figuur 3.2a Emigranten naar inkomensgroep per woningtype voorafgaand aan verhuizing (in %, 2018)

3.2.b Binnenlandse vertrekkers uit Rotterdam naar inkomensgroep (na verhuizing) per woningtype (voorafgaand aan) verhuizing (in %, 2018)

Voorafgaand aan de verhuizing uit Rotterdam naar een andere Nederlandse gemeente (binnenlandse vertrekkers) woonden de meeste vertrekkers in een koopwoning (36%) gevolgd door een particuliere huurwoning (33%) en een corporatiewoning 25% (2018)(6% onbekend).³ In totaal heeft 38% van de binnenlandse vertrekkers een laag inkomen, 34% middeninkomen en 17% een hoog inkomen, 9% betreft een studentenhuishouden (rechterstaaf figuur 3.2b). Hoe ziet de verdeling van de inkomens er onder de binnenlandse vertrekkers per woningtype uit? Er zijn vergeleken met de totale groep binnenlandse vertrekkers veel lage inkomens bij de corporatiewoningen (53%) terwijl de midden- en hoge inkomens relatief vaak voorkomen bij de koopwoning. De inkomensverdeling binnen de particuliere huurwoningen weerspiegelt de totale inkomensverdeling onder de vertrekkers.

Sinds 2012 neemt het aantal binnenlandse vertrekkers toe en zowel absoluut als relatief doet dit toegenomen vertrek

zich vooral voor bij de midden- en hoge inkomensgroepen. Het toegenomen vertrek van deze twee groepen zien we het terug bij de koop- en particuliere huurwoningen. De afname van lage inkomens is vooral een fenomeen dat zich bij de koopwoningen afspeelt.

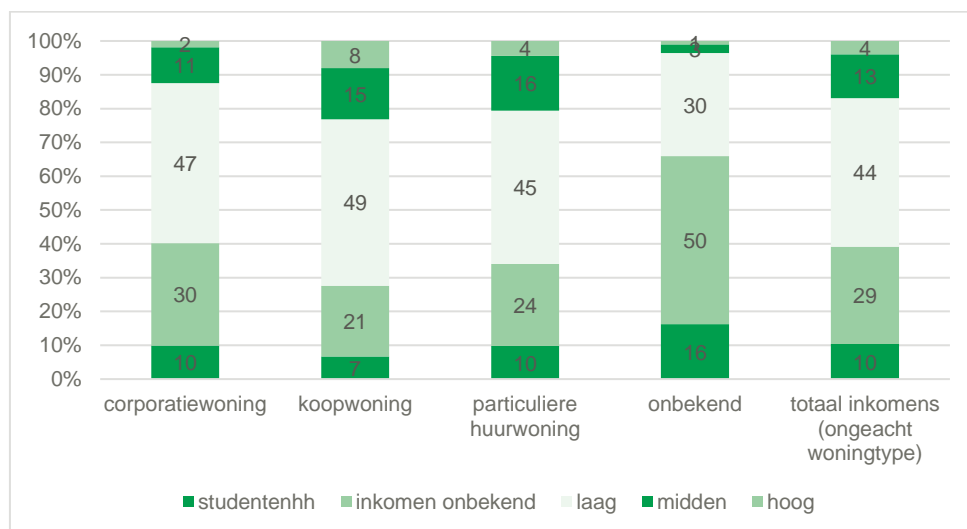
Vestigers binnenland en buitenland

Immigranten

Immigranten wonen na hun verhuizing in 2017 het meest in particuliere huurwoningen (53%) gevolgd door corporatiewoningen (18%) en een eigen woning (14%). Bij 15% is het woningtype onbekend. De grootste groep immigranten behoren tot de lage inkomensgroep (44%), 29% heeft geen bekend inkomen en 17% behoort tot de midden-hoge inkomens. Ongeveer 10% betreft een studentenhuishouden (figuur 3.3a rechter staaf).

³ Na de verhuizing is het eigen woningbezit gestegen tot 40% en het aandeel in particuliere huur gedaald naar 29%. Het is denkbaar dat een deel van de vertrekkers verhuisd is uit Rotterdam om een (betaalbare) koopwoning buiten Rotterdam te betrekken.

Figuur 3.3a Immigranten naar inkomensgroep per woningtype na verhuizing (in %, verhuizing in kalenderjaar 2017, inkomen in verslagjaar 2018, woning 1 januari 2018)

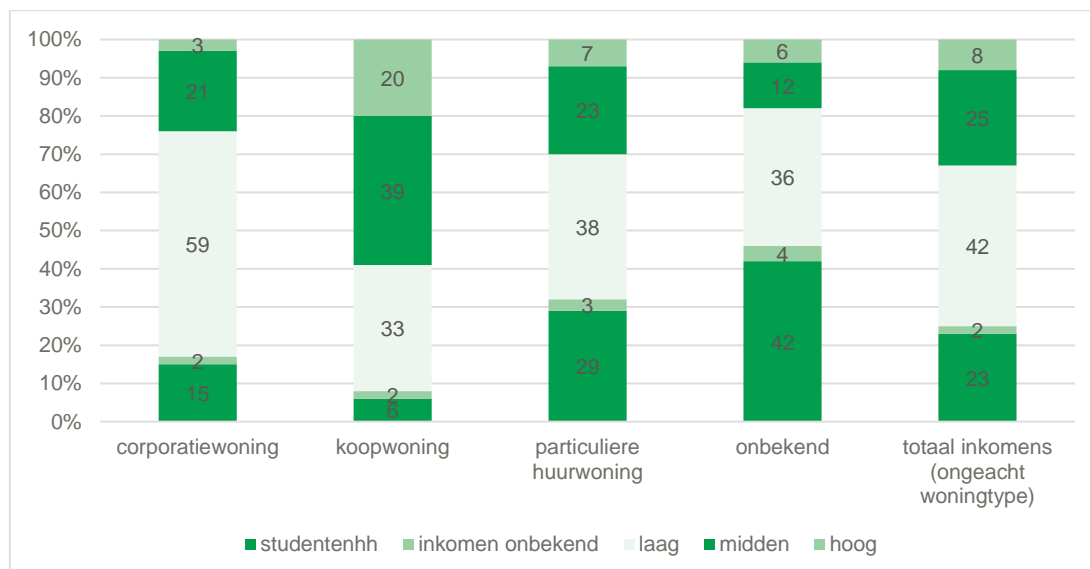
Binnen de woningtypen zien we de onevenredig veel lage inkomens bij de koopwoningen (49%) en bij de andere woningtypen ligt dit aandeel iets lager (figuur 3.3a). De midden- en hoge inkomens vormen gemiddeld niet meer dan 17% van de immigranten maar binnen de koopwoningen ligt dit aandeel met 23% 6%-punt hoger.

Vestigers uit andere Nederlandse gemeenten

Het grootste deel van de *binnenlandse vestigers* komt na vestiging in Rotterdam in een particuliere huurwoning te wonen (50%), gevolgd door een corporatiewoning (22%)

en een koopwoning (20%)(8% onbekend). Vestigers vanuit de rest van Nederland bestaan voor 42% uit lage inkomens, 25% middeninkomens, 23% studenten en 8% hoge inkomens (figuur 3.3b rechter staaf). De inkomensverdeling van binnenlandse vestigers verschilt per woningtype. Zo zijn bij de corporatiewoningen lage inkomens oververtegenwoordigd en zijn de midden- en hoge inkomens oververtegenwoordigd in de koopwoningen. De particuliere huurwoningen kennen een verdeling die het meest op de totale inkomensverdeling onder binnenlandse vestigers lijkt, hoewel het aandeel studenten hier met 29% hoger ligt dan in de totale vestigersgroep (23%).

Figuur 3.3b Binnenlandse vestigers naar Rotterdam naar inkomensgroep per woningtype na verhuizing (in %, 2018)

Sinds 2012 neemt het aantal binnenlandse vestigers toe en de sterkste absolute en relatieve stijging zien we bij de middeninkomens voordoen (zie hoofdstuk 2). De stijging van het aandeel middeninkomens onder binnenlandse vestigers is vooral gelegen in de huurwoningen (particulier en corporatie zien beiden een toename van middeninkomens met 6%-punt). Toename van hoge inkomens zien we sterkst terug bij koopwoningen (stijging van 11% naar 20%). De afname van studenten doet zich sterkst voor binnen de particuliere huurwoningen (daling van 37% naar 29%). De daling van lage inkomens doet zich vooral voor binnen de corporatiewoningen en de koopwoningen.

3.1.3 Samenstelling verhuiscategorieën en vergelijking met de bevolking

Hoe ziet per woningtype afzonderlijk de inkomenssamenstelling van de totale vestigers- en vertrekkersgroep eruit?

Corporatiewoningen kennen van alle woningtypen het hoogste aandeel lage inkomens onder de vestigers en vertrekkers en veruit het laagste aandeel midden- en hoge inkomens (tabel 3.1).

Vestigers kennen *in alle woningtypen* een minder sterk economisch profiel dan de vertrekkers en vooral bij de koopwoningen zien we dat de vestigers een zwakker profiel hebben dan de vertrekkers (tabel 3.1). Bij de vestigers is bij de koopwoningen de lage inkomensgroep 9%-punt groter dan bij de vertrekkers, en de midden-/hoge inkomens zijn bij de vestigers 10%-punt kleiner dan bij de vertrekkers. Het aandeel studenten is verder in de corporatie- en particuliere huurwoningen veel groter onder vestigers dan de vertrekkers.

Tabel 3.1 Vestigers, vertrekkers (verslagjaar 2017) en bevolkingssamenstelling (begin 2018) verdeeld naar woningtypen en hierbinnen naar inkomensgroepen (in %)

Corporatiewoning						
	Bevolking	Vertrek	Vertrek	Vestiging	Vestiging	Vest t.o.v. vertrek
			t.o.v. bev		t.o.v. bev	
Studentenhh	2	7	Hoger	13	Hoger	Hoger +5
Laag	73	54	Lager	56	Lager	Hoger -2
Midden	21	21	Gelijk	17	Lager	Lager -4
Hoog	3	5	Hoger	3	Gelijk	Lager -2
onbekend	1	12		11		
Koopwoning						
	Bevolking	Vertrek	Vertrek	Vestiging	Vestiging	Vest t.o.v. vertrek
			t.o.v. bev		t.o.v. bev	
Studentenhh	1	7	Hoger	6	Hoger	Lager -1
Laag	21	29	Hoger	38	Hoger	Hoger -9
Midden	48	35	Lager	32	Lager	Lager -3
Hoog	29	23	Lager	16	Lager	Lager -7
onbekend	1	6		7		
Particuliere huurwoning						
	Bevolking	Vertrek	Vertrek	Vestiging	Vestiging	Vest t.o.v. vertrek
			t.o.v. bev		t.o.v. bev	
Studentenhh	12	8	Lager	22	Hoger	Hoger +14
Laag	49	39	Lager	41	Lager	Hoger -2
Midden	27	23	Lager	21	Lager	Lager -2
Hoog	8	11	Hoger	6	Lager	Lager -5
Onbekend	5	18		11		

leeswijzer: in 2017 had 54% van de vertrekkers die in 2017 uit een corporatiewoning verhuisden een laag inkomen. Onder vestigers was dit aandeel 56%. In de bevolking was dit aandeel 73%.

In hoeverre komt de samenstelling van de inkomensgroepen onder de verhuizers overeen met de totale bevolking in het betreffende woningtype? Als binnen de corporatiewoningen de verhuisgroepen identiek zouden zijn aan de bevolkingssamenstelling dan zouden deze bestaan uit 73% lage inkomens, 21% midden- en 3% hoge inkomens, 2% studentenhuishoudens en 1% onbekend inkomen. Tabel 3.1 laat de selectiviteit van verhuisgroepen zien in vergelijking met de bevolking.

Binnen de corporatiewoningen zien we bij vertrekkers het volgende: er vindt onevenredig veel vertrek (vergeleken met bevolking) van studenten en hoge inkomens plaats en is er juist een onevenredig laag vertrek van lage inkomens. Bij de vestigers zien we onevenredig hoge vestiging van studenten en een onevenredig lage vestiging van lage inkomens en onevenredig lage vestiging van de middeninkomens. In het koopsegment zien we bij vertrekkers (vergeleken met bevolking) het volgende: relatief laag vertrek van de midden- en hoge inkomens, en juist veel vertrek van de lage inkomens. Bij de vestiging zien we dat deze midden- en hoge inkomens achterblijven vergeleken met de bevolking. In het particuliere segment is het relatief lage vertrek van studenten en middeninkomens (t.o.v. bevolking) opvallend en kent de hoge inkomensgroep een onevenredig hoog vertrek.

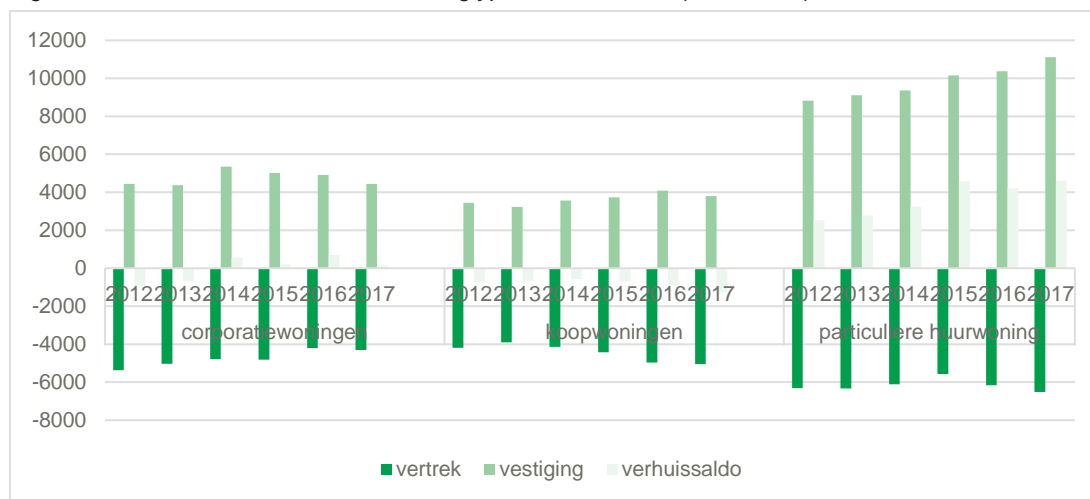
Bij de vestiging laten midden- en hoge inkomens een onevenredig lage vestiging.

3.1.4 Gecombineerd beeld van vestiging en vertrek binnen de woningtypen: het verhuissaldo

Het verhuissaldo, het aantal vestigers minus vertrekkers per inkomensgroep, geeft een inzicht in welke mate *verhuizingen* bijdragen aan de toe- of afname van de inkomensgroepen binnen de verschillende woningtypen in de stad.

Over de hele periode 2012-2018 kent de particuliere huursector een positief verhuissaldo van bijna 22.000, de koopsector een duidelijk negatief saldo (bijna 5.000 meer vertrekkers dan vestigers) en de corporatiesector kent een minuscule positief saldo (+40). De particuliere huursector laat de grootste toename van het positieve verhuissaldo zien (vooral door een sterk toegenomen vestiging). In de koopsector neemt het vertrek sinds 2014 toe en doordat de groei van de vestigers hier achterblijft neemt het negatieve verhuissaldo toe. In de corporatiesector valt de afname van vertrek op en het negatieve saldo is hier sinds 2014 positief.

Figuur 3.4 Verhuissaldo binnen drie woningtypen in Rotterdam (2012-2017)

In het meest recente jaar (2017) zien we, als we het woningtype buiten beschouwing laten, het grootste positieve saldo bij studenten, gevolgd door de lage inkomens. De middeninkomens kennen een klein positief saldo en de hoge inkomens kennen een netto vertrek. Binnen de drie woningtypen zien we het volgende:

- in de corporatiewoningen een positief verhuissaldo onder studenten en lage inkomensgroepen en een negatief verhuissaldo onder midden- en hoge inkomensgroepen.
- in de koopwoningen een negatief verhuissaldo onder alle inkomensgroepen (het meest onder de midden- en hoge inkomens).

-- in de particuliere huurwoningen een positief verhuissaldo onder alle inkomensgroepen (vooral studenten en lage inkomens) uitgezonderd de hoge inkomens.

De ontwikkelingen van het verhuissaldo zijn als volgt:

-- in de corporatiewoningen een toenemend positief saldo van studenten en het netto vertrek onder de lage inkomens is omgeslagen in een netto vestiging. Bij de middengroep neemt het netto vertrek af.

-- In de koopwoningen neemt het netto vertrek van studenten en lage inkomens af. Bij de midden- en hoge inkomens neemt het netto vertrek duidelijk toe.

-- In de particuliere huursector valt vooral de sterkte groei van het positieve saldo onder de lage inkomens op (bijna verdubbeld sinds 2012) en ook onder de middeninkomens neemt dit saldo duidelijk toe.

De particuliere huursector neemt dus een steeds prominentere rol in de netto vestiging van groepen van buiten Rotterdam. Daarbij is voor de studentenhuishoudens en de lage- en middeninkomens dit segment per saldo veruit de belangrijkste om naar toe te verhuizen.

3.1.5 Boekhoudkundige rekening: totale bevolkingsverandering, de rol van verhuizingen en ontwikkelingen onder de blijvende bevolking in de verschillende woningtypen.

In tabel 3.2 is het saldo onder de blijvende bevolking gekwantificeerd voor de hele periode 2012-2018. Het verschil in de samenstelling tussen 2018 en 2012 is de som van het buitengemeentelijke verhuizingen en de veranderingen bij de bevolking die in Rotterdam blijft wonen. Bij deze laatste groep kunnen naast inkomensveranderingen (men komt in een andere inkomensgroep vanwege sociale

mobiliteit) ook huishoudensvorming en -ontbinding of verandering van woningtype een rol spelen.

Uit hoofdstuk twee (tabel 2.1) bleek dat midden- en hoge inkomens het meest zijn toegenomen in de Rotterdamse bevolking en de studentenhuishoudens het meest zijn afgenomen. De lage inkomens kenden een kleine daling. De afname van studentenhuishoudens (en lage inkomens) is het gevolg van een negatief saldo onder de blijvende bevolking die groter was dan het positieve verhuissaldo. Bij middeninkomens is zowel sprake van een positief verhuissaldo en een (in omvang groter) positief saldo onder de blijvende bevolking. Bij de hoge inkomens zien we een negatief verhuissaldo dat meer dan gecompenseerd wordt door een positief saldo onder de blijvende bevolking.

Belangrijke bevinden per woningtype zijn:

-- Binnen de corporatiewoningen zien we een afname van alle type huishouden en vooral de lage en middeninkomens. Bij middeninkomens komt de afname grotendeels door verhuizingen en bij de lage inkomens door veranderingen onder de zittende bevolking. De afname onder studenten komt niet door verhuizingen (de groep groeit juist door verhuizingen) maar door veranderingen onder de blijvende bevolking. Bij de hoge inkomens is de kleine afname het gevolg van verhuizingen.

-- In de koopwoningen zien we een toename van de midden- en hoge inkomens en dat komt doordat de zittende bewoners hier een sterke toename laten zien en deze toename compenseert hier ruim het negatieve verhuissaldo van deze twee groepen. Studenten en lage inkomens kennen een afname binnen de koopsector en die verandering is bij studenten vooral het gevolg van verhuizingen en bij de lage inkomens vooral een gevolg van ontwikkelingen onder de zittende bevolking.

-- In de particuliere huursector groeien alle inkomensgroepen en bij alle groepen is dat mede door verhuizingen (uitgezonderd de hoge inkomens en de onbekende inkomens). We zien bij de midden- en hoge inkomens verder een positieve bijdrage van de zittende bevolking terwijl bij lage inkomens (en in nog sterkere mate de studentenhuishoudens) de zittende bevolking hier een negatieve bijdrage levert.

Tabel 3.2 Verhuissaldo en saldo blijvende bevolking voor inkomensgroepen in drie woningtypen in Rotterdam 2012-2018 (oranje staat voor een negatief saldo of een negatieve totale verandering, groen staat voor een positief saldo of een positieve totale verandering)

corporatiewoning						
		studentenhh	inkomen onbekend	laag	midden	hoog
	Bevolkingssamenstelling 2012	3577	2185	101663	30167	4273
	Bevolkingssamenstelling 2018	2864	1832	100084	28570	4167
	Totale verandering 2018-2012	-713	-353	-1579	-1597	-106
	Verhuissaldo (vestiging-vertrek)	1774	-743	616	-1077	-531
	Saldo blijvende bevolking	-2487	390	-2195	-520	425
	Totale verandering 2018-2012	-713	-353	-1579	-1597	-106
koopwoning						
		studentenhh	inkomen onbekend	laag	midden	hoog
	Bevolkingssamenstelling 2012	1878	1323	25630	49837	28815
	Bevolkingssamenstelling 2018	923	974	22919	53091	32110
	Totale verandering 2018-2012	-955	-349	-2711	3254	3295
	Verhuissaldo (vestiging-vertrek)	-885	-290	-398	-1009	-2260
	Saldo blijvende bevolking	-70	-59	-2313	4263	5555
	Totale verandering 2018-2012	-955	-349	-2711	3254	3295
particuliere huurwoning						
		studentenhh	inkomen onbekend	laag	midden	hoog
	Bevolkingssamenstelling 2012	7282	4240	27487	12381	3373
	Bevolkingssamenstelling 2018	7674	3042	32189	17391	4904
	Totale verandering 2018-2012	392	-1198	4702	5010	1531
	Verhuissaldo (vestiging-vertrek)	10968	-485	9030	2912	-499
	Saldo blijvende bevolking	-10576	-713	-4328	2098	2030
	Totale verandering 2018-2012	392	-1198	4702	5010	1531
onbekend						
		studentenhh	inkomen onbekend	laag	midden	hoog
	Bevolkingssamenstelling 2012	1924	1489	4775	1213	594
	Bevolkingssamenstelling 2018	1687	1297	4151	1277	701
	Totale verandering 2018-2012	-237	-192	-624	64	107
	Verhuissaldo (vestiging-vertrek)	2760	56	1940	268	137
	Saldo blijvende bevolking	-2997	-248	-2564	-204	-30
	Totale verandering 2018-2012	-237	-192	-624	64	107

3.2 Verhuizingen in Rotterdamse deelgebieden naar inkomensgroepen binnen woningtypen

3.2.1 Inleiding

In deze paragraaf gaan we na hoe de vestiging en vertrek van inkomensgroepen binnen de woningtypen in de Focuswijken in NPRZ en de rest van NPRZ eruit ziet voor de periode 2012-2017. We gaan daarbij als eerste in op de dynamiek van de samenstelling om daarna in te gaan op de samenstelling van de vestigers en vertrekkers uit de (individuele) wijken die gezamenlijk tot de Focuswijken en de overige wijken in NPRZ behoren. Daarbij letten we op de selectiviteit van de verhuisgroepen ten opzichte van de bevolking en op elkaar. Tot slot staan we stil bij de invloed van verhuizingen op de totale veranderingen en de rol van veranderingen onder de zittende bevolking.

3.2.2 Veranderende aandelen inkomensgroepen in deelgebieden binnen woningtypen

In de Focuswijken woont, vergeleken met de andere deelgebieden (overige wijken NPRZ en overig Rotterdam) een groot aandeel van de huishoudens in een particuliere huurwoning (26%) en een kleiner deel in een koopwoning (27%)(tabel 3.3). Vergeleken met de rest van NPRZ is het aandeel huishoudens dat in de Focuswijken in een corporatiewoning woont lager (45% in Focuswijken tegenover 54% in overige wijken in NPRZ), maar wel hoger dan in de rest van Rotterdam (39%). Zoals we in hoofdstuk 2 ook al zagen is de lage inkomensgroep het hoogst in Focuswijken en de midden- en hoge inkomens blijven hier achter bij de andere deelgebieden.

Tabel 3.3 Huishoudens naar woningtype en inkomensgroep in deelgebieden (2018)(in %)

	Focuswijken NPRZ	Niet-Focuswijken NPRZ	Overig Rotterdam	Rotterdam
<i>Huishoudens naar woningtype</i>				
corporatiewoning	45%	54%	39%	43%
koopwoning	27%	32%	36%	34%
particuliere huurwoning	26%	13%	21%	20%
onbekend	2%	1%	3%	3%
<i>Huishoudens naar inkomensgroep</i>				
laag	60%	55%	46%	50%
midden	28%	32%	31%	31%
hoog	6%	10%	15%	13%
studenten	3%	2%	5%	4%
onbekend inkomen	2%	1%	2%	2%

Hoe zijn de inkomens verdeeld over de woningtypen in de wijken?

Per woningtype ziet de inkomensverdeling er als volgt uit (figuur 3.5):

-- In de corporatiewoningen van alle deelgebieden is

sprake van een onevenredig groot deel lage inkomens (meer dan 70%). De verschillen *tussen* de deelgebieden zijn hier klein.

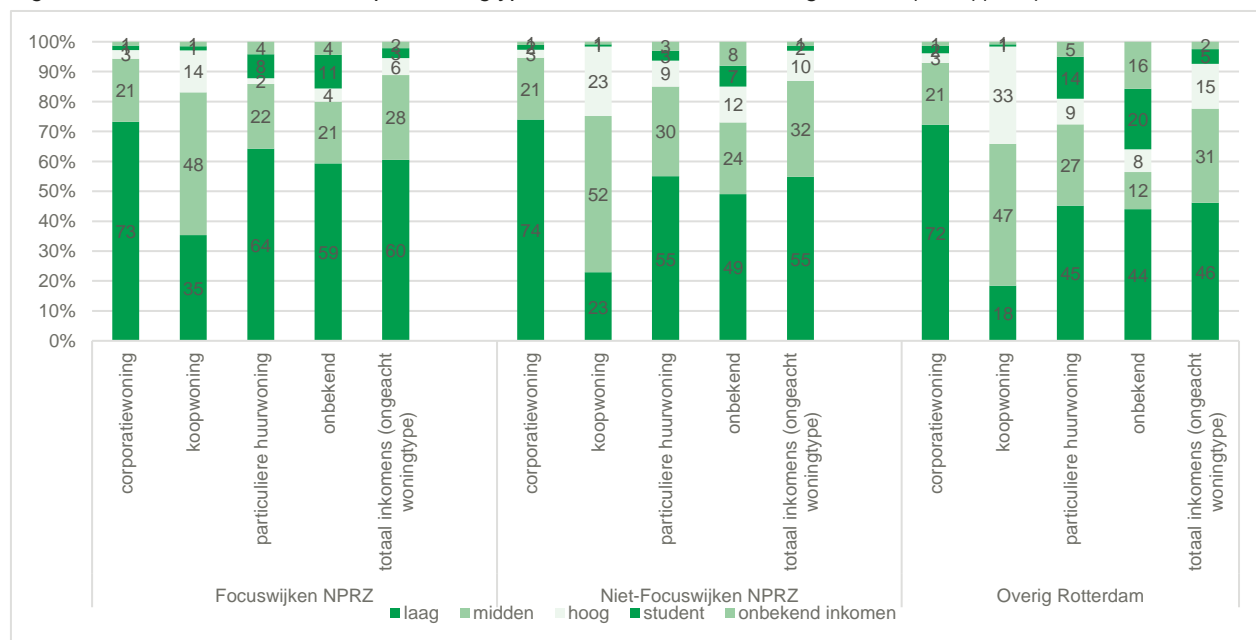
-- In de koopwoningen behoort een onevenredig groot deel tot de midden- en hoge inkomens (47% middeninkomens

in overig Rotterdam tot 52% in overig NPRZ). Het aandeel lage inkomens is in de koopwoningen in de Focuswijken beduidend hoger dan in de andere deelgebieden, terwijl hoge inkomens een kleiner aandeel van de koopwoningen uitmaakt vergeleken met de andere deelgebieden.

-- In de particuliere huurwoningen behoort de meerderheid

tot de lage inkomens, waarbij dit aandeel in de Focuswijken (64%) veel hoger ligt dan in de andere deelgebieden. Midden- en hoge inkomens zijn in de Focuswijken onevenredig weinig in dit woningtype aanwezig, veel minder dan in de andere deelgebieden het geval is.

Figuur 3.5 Huishoudensinkomens per woningtype in drie Rotterdamse deelgebieden (2018)(in %)

Door de tijd heen zien we de volgende ontwikkelingen van de bewoonde woningen:

- corporatiewoningen zijn stabiel in de Focuswijken maar kennen een afname (aantal en aandeel) in de andere gebieden.
- koopwoningen nemen af (absoluut en aandeel) in Focuswijken en nemen toe in de Niet-Focuswijken (stabiel in overig Rotterdam).
- particuliere huurwoningen zien in alle deelgebieden een stijging zien in aantal en in aandeel.

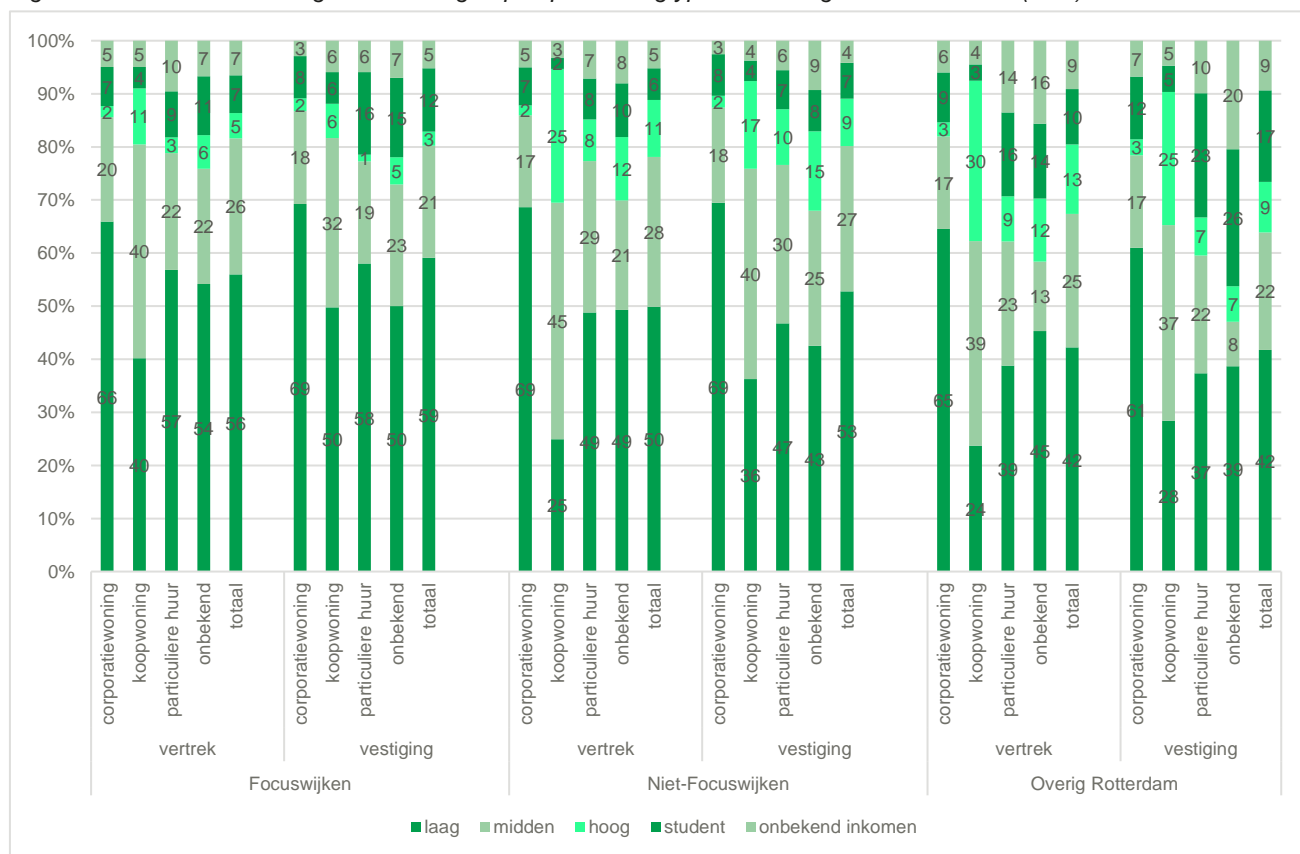
Binnen de corporatiewoningen stijgt tussen 2012 en 2018 het aandeel lage inkomens en neemt de middengroep af (uitgezonderd de Focuswijken). In de koopwoningen doet zich het tegengestelde voor: een afname van lage inkomens en een toename van de middeninkomens (en de hoge inkomens). In de particuliere huurwoningen nemen middeninkomens toe.

3.2.3 Inkomenssamenstelling verhuiscgroepen binnen woningtypen in deelgebieden

De inkomenssamenstelling van de verhuiscgroepen ziet er in de woningtypen in de deelgebieden in de periode 2012-2017 als volgt uit (figuur 3.6):

- lage inkomens maken bij *zowel vestigers als vertrekkers* een veel groter aandeel uit bij de corporatiewoningen dan bij de andere woningtypen.
- middeninkomens (en in mindere mate ook de hoge inkomens) maken bij de verhuiscgroepen een groter aandeel uit bij de koopwoningen dan bij de andere woningtypen.
- studentenhuishoudens maken bij de verhuiscgroepen een groter aandeel uit bij de particuliere huurwoningen dan bij de andere woningtypen.
- de samenstelling van de vestigersgroep en de vertrekkersgroep verschilt het meest bij de koopwoningen en het minst bij de corporatiewoningen. Bij de koopwoningen zien we in alle deelgebieden meer midden- en hoge inkomens onder de vertrekkers dan vestigers en meer komen lage inkomens.

Figuur 3.6 Inkomensverdeling van verhuishoeperen per woningtype naar deelgebied 2012-2017 (in %)

Door de tijd heen zien we onder *vertrekkersgroep*:

- het aandeel lage inkomens en studenten neemt binnen de vertrekkers in de Focuswijken af binnen de corporatie- en koopwoningen. Het aandeel van de middeninkomens neemt onder de vertrekkers in alle woningtypen toe.
- het aandeel lage inkomens neemt onder de vertrekkers uit de Niet-Focuswijken in alle woningtypen af en er is een toegenomen vertrek van de midden- en hoge inkomens (in alle woningtypen).
- het aandeel lage inkomens neemt onder de vertrekkers af in de rest van Rotterdam in de corporatie- en koopwoningen. Er is een toegenomen vertrek van de middeninkomens (alle woningtype) en een toename van het vertrek van de hoge inkomens in de koopwoningen.

Door de tijd heen zien we onder de *vestigersgroep*:

- afgenomen vestiging van lage inkomens in Focuswijken en Niet-Focuswijken (maar niet in de corporatiewoningen) en verder nemen de middeninkomens in alle segmenten toe. Hoge inkomens nemen in beide deelgebieden toe in de koopwoningen (en in Niet-Focuswijken ook bij de particuliere huurwoningen).
- In de rest van Rotterdam neemt het aandeel lage inkomens onder de vestigers in de corporatie- en

koopwoningen af, zien we in de corporatie en particuliere sector een toename van de middeninkomens en in de koopsector een toename van hoge inkomens.

3.2.4 Vestigers vergeleken met vertrekkers

Beleidsmatig is het gunstig als het aandeel vestigers groter is dan vertrekkers bij de volgende groepen: studenten en de midden- en hoge inkomens. Bij de lage inkomens geldt dat een groter vertrek dan vestiging gunstig gezien kan worden. In tabel 3.4 staat per deelgebied en hierbinnen per woningtype in hoeverre de situatie voor de betreffende inkomensgroep gunstig of ongunstig is wat betreft de selectiviteit in 2012 en 2017 en de ontwikkeling van deze selectiviteit. Als studenten-, midden- en hoge inkomens een hoger aandeel binnen de vestigersgroep dan vertrekkersgroep hebben is dat (beleidsmatig gezien) gunstig. Bij de lage inkomensgroep geldt: als het aandeel onder de vertrekkers groter is dan onder vestigers kan dat als gunstig gezien worden (andersom: ongunstig).

In de Focuswijken is voor de studenten hun aandeel binnen de vestigersgroep groter dan binnen de vertrekkersgroep. Voor de andere woningtypen zijn de patronen van de inkomensgroepen omgekeerd.

In de Niet-Focuswijken en de rest van Rotterdam zijn de

patronen in koopsector vergelijkbaar als bij de Focuswijken. In de corporatiewoningen en particuliere huurwoningen zien we in de andere deelgebieden andere resultaten dan bij de Focuswijken. Zo kennen de middeninkomens in Niet-Focuswijken in de corporatie- en particuliere huur meer vestigers dan vertrekkers en in overig Rotterdam

laten studenten en lage inkomens in de corporatie- en particuliere huurwoningen een ander beeld zien. Wel valt in overig Rotterdam op dat in de particuliere huurwoningen de midden- en hoge inkomens andere patronen kennen. De ontwikkeling van de verschillen tussen vestigers en vertrekkers varieert per deelgebied en woningtype (tabel 3.4).

Tabel 3.4 Vestigersgroep (inkomensgroep binnen woningtype) vergeleken met vertrekkersgroep (inkomensgroep binnen woningtype) in deelgebieden in Rotterdam 2012 en 2017

	Focuswijken			Niet-Focuswijken			Overig Rotterdam		
	2012	2017	ontwikkeling	2012	2017	ontwikkeling	2012	2017	ontwikkeling
Corporatie									
<i>Laag</i>	lager	hoger	van lager naar hoger	gelijk	hoger	van gelijk naar hoger	hoger	lager	afname
<i>Midden</i>	lager	lager	afname	hoger	hoger	gelijk	gelijk	gelijk	gelijk
<i>Hoog</i>	gelijk	gelijk	gelijk	gelijk	gelijk	gelijk	gelijk	gelijk	gelijk
<i>Student</i>	hoger	hoger	afname	hoger	hoger	afname	hoger	Hoger	stabiel
Koop									
<i>Laag</i>	hoger	hoger	afname	hoger	hoger	toename	hoger	hoger	toename
<i>Midden</i>	lager	lager	afname	hoger	lager	van hoger naar lager	gelijk	lager	van gelijk naar lager
<i>Hoog</i>	lager	lager	gelijk	lager	lager	toename	lager	lager	toename
<i>Student</i>	hoger	hoger	afname	hoger	hoger	toename	hoger	hoger	gelijk
Particuliere huur									
<i>Laag</i>	hoger	hoger	afname	hoger	lager	van hoger naar lager	lager	lager	afname
<i>Midden</i>	hoger	lager	Van hoger naar lager	hoger	hoger	afname	lager	lager	stabiel
<i>Hoog</i>	lager	lager	toename	lager	hoger	Van lager naar hoger	lager	lager	gelijk
<i>Student</i>	hoger	hoger	toename	neutraal	lager	van gelijk naar lager	hoger	hoger	toename

Hoger: aandeel vestigers van de inkomensgroep is hoger dan aandeel vertrekkers

Lager: aandeel vestigers van de inkomensgroep is lager dan het aandeel vertrekkers

Ontwikkeling: %-punt verschil tussen vestigers en vertrekkers in 2017 verminderd met %-punt verschil tussen vestigers en vertrekkers in 2012

3.2.5 Vergelijking verhuiscgroepen met de bevolkingssamenstelling

Selectieve migratie kan (onder meer) afgelezen worden door de inkomensgroepen in de verhuiscgroepen te vergelijken met de inkomensgroepen binnen de totale bevolking

per woningtype in het deelgebied. In tabel 3.5a staan binnen de vertrekkersgroep de aandelen van de inkomensgroepen (binnen de drie woningtypen) afgezet tegen de inkomensgroepen van de bevolking in het deelgebied, in 3.5b staat deze informatie voor de vestigers.

Belangrijke resultaten in de Focuswijken zijn:

-- midden- en hoge inkomens kennen bij de vestigers (in

elk woningtype) een onevenredig laag aandeel vergeleken met de bevolking. Deze selectiviteit neemt wel af. Lage inkomens vestigen zich relatief weinig in de corporatie- en particuliere huur en studenten vestigen zich relatief veel in alle woningtypen.

-- bij de vertrekkers kennen midden- en hoge inkomens veelal een onevenredig laag vertrek, maar niet in de particuliere huurwoningen.. Lage inkomens vertrekken relatief weinig (m.u.v. de koopwoningen).

In de overige wijken in NPRZ zijn de patronen onder de vestigers en vertrekkers veelal vergelijkbaar met die in de Focuswijken. Wel valt op dat het beeld onder midden- en hoge inkomens onder de vestigers in de particuliere huurwoningen anders is. In de rest van Rotterdam zien we dat de midden- en hoge inkomens die vertrokken zijn uit particuliere huurwoningen een relatief laag vertrek kennen, in tegenstelling tot het hoge vertrek van deze inkomensgroepen uit de Focuswijken.

Tabel 3.5a en 3.5b Selectieve migratie van verhuiscategorieën (3.5a vertrekkers en 3.5b vestigers) naar inkomens binnen drie woningtypen in 2012 en 2017 en de ontwikkeling tussen 2012-2017.

leesvoorbeeld: in de koopsector in alle drie deelgebieden geldt voor de middeninkomens die vertrokken zijn dat hun aandeel lager lag dan het aandeel middeninkomens in de koopwoningen in de bevolking. Bij de vestigers zien we dat de middeninkomens in de koopsector in alle deelgebieden alle jaren het aandeel middeninkomens onder de vestigers (in de koopwoningen) lager dan het aandeel middeninkomens in de wijkbevolking (in de koopwoningen). In de Focuswijken wordt deze selectiviteit kleiner tussen 2012-2017, in de overige wijken in NPRZ neemt deze selectiviteit juist toe.

		Focuswijken NPRZ			Niet-Focuswijken NPRZ			Overig Rotterdam		
VERTREKKERS		2012	2017	ontwikkeling	2012	2017	ontwikkeling	2012	2017	ontwikkeling
Corporatie	student	hoger	hoger	stabiël	hoger	hoger	toename	hoger	hoger	afname
	laag	lager	lager	toename	lager	lager	toename	lager	lager	toename
	midden	lager	gelijk	van lager naar gelijk	lager	lager	afname	lager	lager	afname
	hoog	lager	lager	afname	lager	lager	stabiël	lager	gelijk	van lager naar gelijk
Koop	student	hoger	hoger	afname	hoger	hoger	afname	hoger	hoger	afname
	laag	hoger	hoger	toename	hoger	hoger	afname	hoger	hoger	afname
	midden	lager	lager	afname	lager	lager	afname	lager	lager	afname
	hoog	lager	lager	afname	lager	hoger	Van lager naar hoger	lager	lager	afname
Particuliere huur	student	hoger	gelijk	van hoger naar gelijk	hoger	hoger	afname	hoger	hoger	afname
	laag	lager	lager	afname	lager	lager	toename	lager	lager	stabiël
	midden	lager	hoger	van lager naar hoger	lager	lager	afname	lager	lager	afname
	hoog	gelijk	hoger	van gelijk naar hoger	gelijk	hoger	van gelijk naar hoger	lager	gelijk	van lager naar gelijk

VESTIGERS		2012	2017	ontwikkeling	2012	2017	ontwikkeling	2012	2017	ontwikkeling
Corporatie	student	hoger	hoger	afname	hoger	hoger	stabiel	hoger	hoger	afname
	laag	lager	lager	afname	lager	lager	toename	lager	lager	toename
	midden	lager	lager	afname	lager	lager	afname	lager	lager	afname
	hoog	lager	lager	afname	lager	lager	van lager naar gelijk	gelijk	gelijk	neutraal
Koop	student	hoger	hoger	afname	hoger	hoger	afname	hoger	hoger	afname
	laag	hoger	hoger	toename	hoger	hoger	afname	hoger	hoger	afname
	midden	lager	lager	afname	lager	lager	toename	lager	lager	stabiel
	hoog	lager	lager	afname	lager	lager	afname	lager	lager	afname
Particuliere huur	student	hoger	hoger	stabiel	hoger	hoger	afname	hoger	hoger	afname
	laag	lager	lager	afname	gelijk	lager	van gelijk naar lager	lager	lager	afname
	midden	lager	lager	afname	lager	gelijk	van lager naar gelijk	lager	lager	afname
	hoog	lager	gelijk	van lager naar gelijk	lager	hoger	van lager naar hoger	lager	lager	afname

3.2.6 Gecombineerd beeld van vestiging en vertrek: het verhuissaldo in de drie gebieden

Waar komen en gaan per saldo binnen de drie woningtypen de verschillende inkomensgroepen in de wijken in NPRZ en de rest van Rotterdam in de periode 2012-2017? In de Focuswijken:

-- vindt per saldo het grootste vertrek uit de corporatiewoningen plaats en vestigen per saldo huishoudens in de particuliere huurwoningen (figuur 3.7). Uit de corporatiewoningen vertrekken lage- en middeninkomens en dezelfde groepen vestigen zich per saldo het meest in de particuliere huurwoningen.

-- De netto vestiging in de Focuswijken vooral een fenomeen dat zich in de particuliere huurwoningen afspeelt en niet in de andere woningtypen. Studenten kennen een netto vestiging vooral in de particuliere huurwoningen en hoge inkomens kennen een netto vertrek vooral uit de koopwoningen.

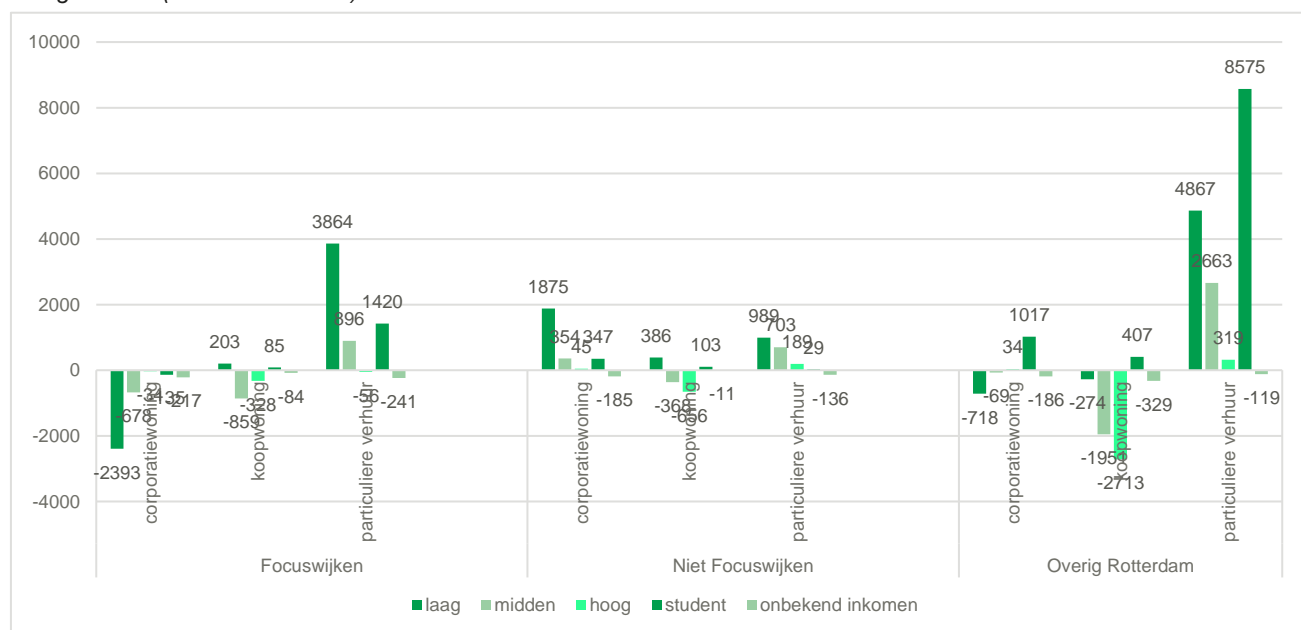
In de Niet-Focuswijken:

-- vindt per saldo de meeste groei door verhuizingen in de corporatiewoningen plaats (op de voet gevolgd door particuliere huurwoningen). In beide woningtypen groeit de lage inkomensgroep door verhuizingen (het meest in de corporatiewoningen). Midden- en hoge inkomens verlaten per saldo de koopwoningen en vestigen zich per saldo in de particuliere huurwoningen. Frappant is verder dat de lage inkomensgroep een netto vestiging in koopwoningen kent en de middenklasse in de corporatiewoningen.

In de rest van Rotterdam:

-- vindt per saldo de meeste groei door verhuizingen in de particuliere huurwoningen plaats, waar studenten een belangrijke rol spelen. Midden- en hoge inkomens verlaten per saldo de koopwoningen en komen per saldo in de particuliere huurwoningen terecht. Lage inkomens kennen een netto vertrek uit corporatiewoningen en zien een fors positief saldo in de particuliere huurwoningen.

Figuur 3.7 Verhuissaldo (verschil vestiging en vertrek) van inkomensgroepen binnen drie woningtypen in Rotterdamse deelgebieden (totaal 2012-2017)

Ontwikkelingen in het verhuissaldo

Hoe ontwikkelt het verhuissaldo van de inkomensgroepen zich binnen de woningtypen tussen 2012-2017? Het netto vertrek van de lage inkomens (en in mindere mate geldt dit ook voor de middeninkomens) uit de corporatiewoningen neemt sinds 2012 sterk af terwijl de vestiging in de particuliere huurwoningen voor beiden is toegenomen. Onder hoge inkomens zijn de patronen (klein netto vertrek) constant.

In de Niet-Focuswijken neemt de netto vestiging van lage inkomens in de drie woningtypen toe. De midden- en hoge inkomens kennen een toenemend netto vertrek bij de koopwoningen en een toegenomen netto vestiging in de particuliere huurwoningen.

In de rest van Rotterdam vermindert bij de lage inkomens het netto vertrek uit de corporatiewoningen en is er een sterk gestegen netto vestiging in de particuliere huurwoningen. De midden- en hoge inkomens kennen na 2014/2015

een toenemend netto vertrek uit de koopwoningen en een (vooral bij de middeninkomens) toenemende netto vestiging in de particuliere huurwoningen.

3.2.7 Boekhoudkundige rekening: totale bevolkingsverandering, de rol van verhuizingen en overige processen in de verschillende woningtypen

In de vorige deelparagraaf bleek dat in veel van de woningtypen in de drie deelgebieden de midden- en hoge inkomens per saldo vertrekken. Dit kan het beeld oproepen dat de woningtypen in deze gebieden een ongunstige ontwikkeling in de inkomenssamenstelling doormaken. Dit is, zoals we eerder in hoofdstuk 2 opmerkten, een deel van het verhaal: ook de ontwikkeling onder de blijvende bevolking moet meegenomen worden om de totale ontwikkeling in een deelgebied te begrijpen. Het verschil in de samenstelling tussen 2018 en 2012 is de som van de verhuizingen buiten de buurt en de veranderingen bij de bevolking die in de buurt (in het betreffende deelgebied) blijft wonen. Bij deze laatste groep kunnen naast inkomensveranderingen (men komt in een andere inkomensgroep vanwege sociale mobiliteit) ook huishoudensvorming en -ontbinding of verandering van woningtype een rol spelen.

Focuswijken NPRZ

In de corporatiewoningen in Focuswijken NPRZ is het beeld als volgt (figuur 3.8):

- lage inkomens en middeninkomens kennen een groot netto vertrek maar toch groeien deze groepen als gevolg van ontwikkelingen onder de blijvende bevolking die het netto vertrek meer dan compenseert.

In de koopwoningen is het beeld als volgt:

- lage inkomens kennen een netto vestiging, maar door ontwikkelingen onder de blijvende bevolking is er in totaal een afname van deze groep.

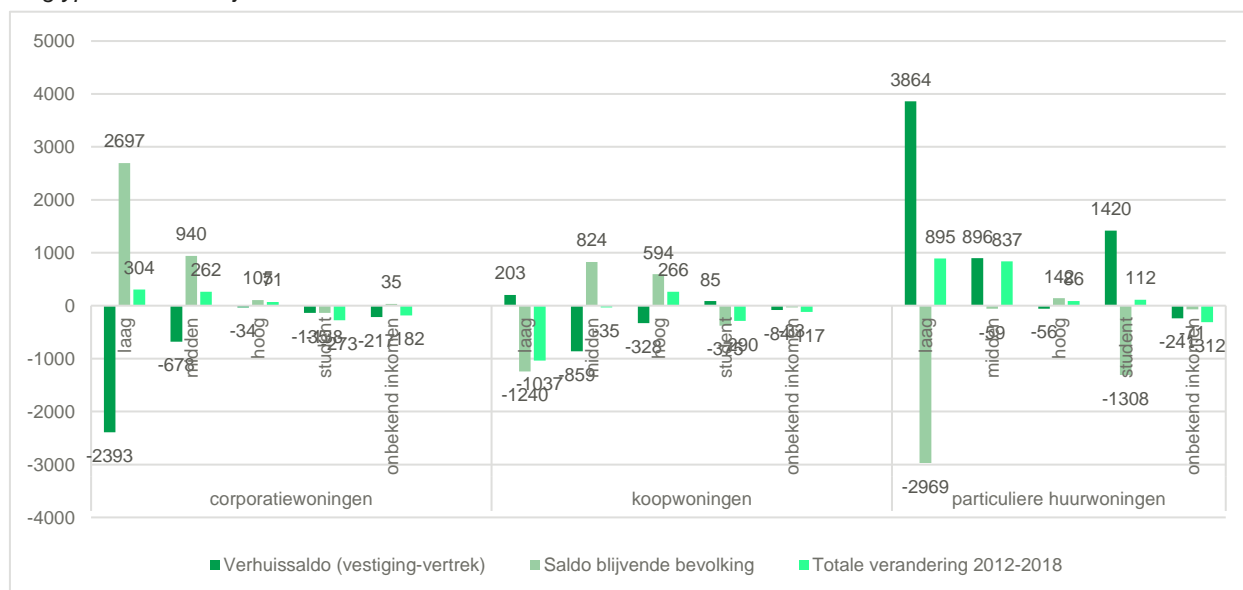
- midden- en hoge inkomens kennen beiden een netto vertrek maar bij de blijvers is er een duidelijk groei van deze groepen, waardoor de hoge inkomens in totaal zelfs groeien.

In de particuliere huurwoningen is het beeld als volgt:

- lage inkomens kennen een sterk netto vestigingscijfer en de groep neemt toe ondanks een negatief saldo onder de blijvende bevolking.

- midden- en hoge inkomens zien beiden een groei in de wijkbevolking. Bij de middeninkomens door een positief verhuissaldo bij de hoge inkomens door een positief saldo onder de blijvers.

Figuur 3.8 Verhuissaldo, saldo onder blijvende bevolking en totale bevolkingsverandering naar inkomensgroep in drie woningtypen in Focuswijken 2012-2018

Niet-Focuswijken

In de corporatiewoningen is het beeld als volgt (figuur 3.9):
 -- de lage, midden en hoge inkomens kennen (in die volgorde) een afname in de bevolking ondanks een positief verhuissaldo (vooral onder de lage inkomens).

In de koopwoningen is het beeld als volgt:

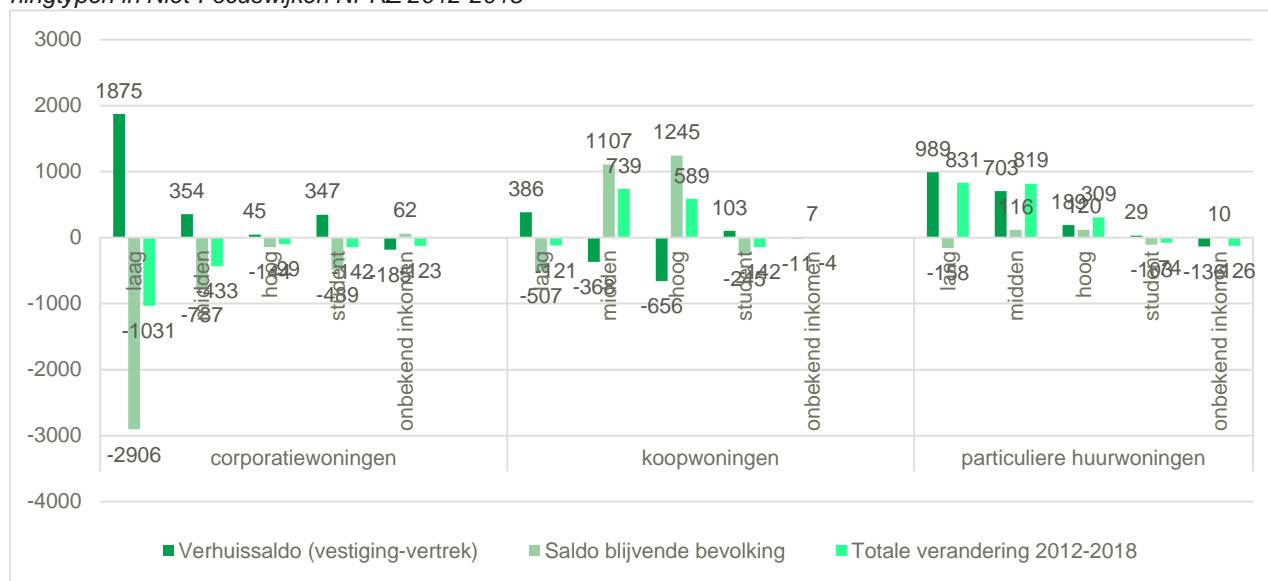
-- De lage inkomens kennen een bevolkingsafname doordat het positieve verhuissaldo kleiner is dan het negatieve saldo onder de blijvende bevolking. De midden- en hoge

inkomens kennen juist een toename in de bevolking (doordat het netto vertrek meer dan gecompenseerd wordt door saldo onder blijvers).

In de particuliere huurwoningen is het beeld als volgt:

-- een toename van de lage- midden en hoge inkomens in de totale bevolking. Bij de midden- en hoge inkomens is dit een gevolg van zowel een netto vestiging als een positief saldo onder de blijvende bevolking. Bij de lage inkomens is er sprake van een klein negatief saldo onder de blijvende bevolking.

Figuur 3.9 Verhuissaldo, saldo onder blijvende bevolking en totale bevolkingsverandering naar inkomensgroep in drie woningtypen in Niet-Focuswijken NPRZ 2012-2018

Overig Rotterdam

In de corporatiewoningen is het beeld als volgt (figuur 3.10):

-- een afname van de lage- en middeninkomens als gevolg van respectievelijk een netto vertrek en een negatief saldo onder de blijvende bevolking.

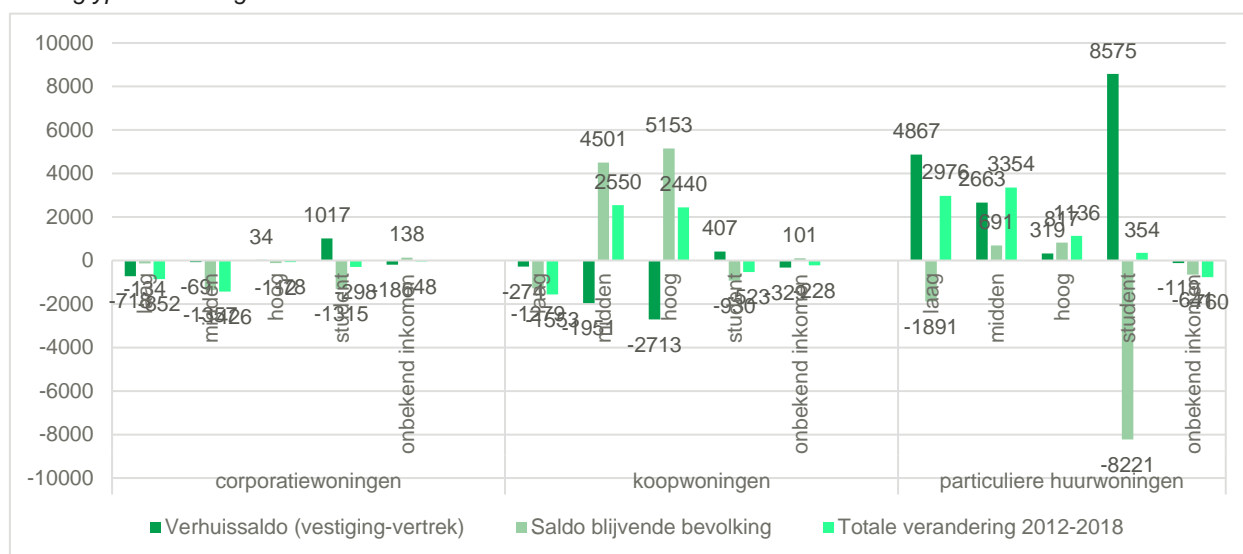
In de koopwoningen is het beeld als volgt:

-- een afname van de lage inkomens door een klein netto vertrek en een groot negatief saldo onder de blijvers. De midden- en hoge inkomens zien een toename doordat het netto vertrek hier meer dan gecompenseerd door een positief saldo onder de blijvende bevolking.

In de particuliere huurwoningen is het beeld als volgt:

-- een toename van de lage- midden en hoge inkomens in de wijkbevolking. Bij de midden- en hoge inkomens dragen zowel verhuizingen als ontwikkelingen onder de blijvende bevolking aan de groei bij:

Figuur 3.10 Verhuissaldo, saldo onder blijvende bevolking en totale bevolkingsverandering naar inkomensgroep in drie woningtypen in Overig Rotterdam 2012-2018

4 Verhuizingen van opleidingsgroepen van en naar Rotterdam 2012-2017

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk bekijken we de verhuispatronen van en naar Rotterdam van de drie opleidingsgroepen (hoogst behaalde opleiding) laag, middelbaar en hoog onder de potentiële beroepsbevolking (15 t/m 74 jaar). We gebruiken gegevens in de periode 2012-2017.

We bespreken eerst de situatie voor Rotterdam en gaan in op de samenstelling van de vestigers en vertrekkers naar en uit Rotterdam en de dynamiek hierin. Daarna vergelijken we de samenstelling van de vestigers- en vertrekkersgroep en bespreken we het totale verhuissaldo om te laten zien hoe verhuizingen bijdragen aan de omvang van de opleidingsgroepen in Rotterdam. Vervolgens bespreken we bovengenoemde onderwerpen voor de afzonderlijke

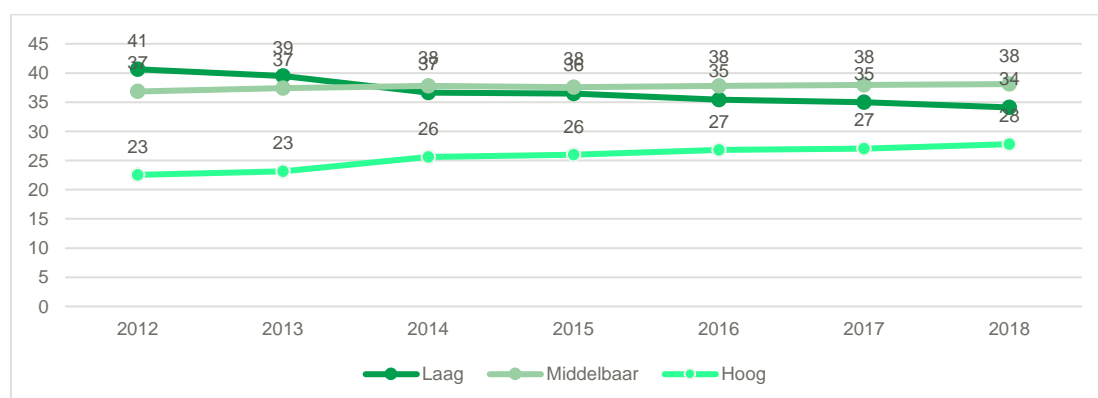
deelgebieden Focuswijken NPRZ, Niet-Focuswijken NPRZ en overig Rotterdam.

4.2 Rotterdam

4.2.1 Veranderende aandelen opleidingsgroepen

Rotterdam ziet een duidelijke afname van de groep laagopgeleiden tussen 2012 en 2018 (van 41% naar 34%) en een stijging van de middelbaar- en hoogopgeleiden onder de potentiële beroepsbevolking (figuur 4.1). Ook de absolute aantallen onder de middelbaar- en hoogopgeleiden nemen in deze periode toe.

Figuur 4.1 Ontwikkeling opleidingsgroepen in Rotterdam 2012-2018 onder de potentiële beroepsbevolking (15 t/m 74 jaar)(in %)

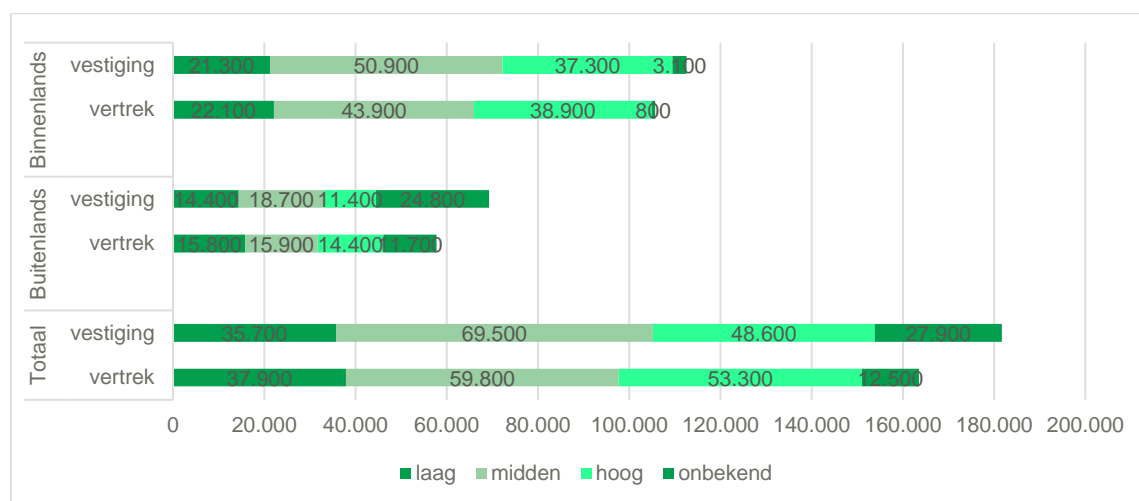

4.2.2 Samenstelling verhuiscgroepen naar opleidingsniveau

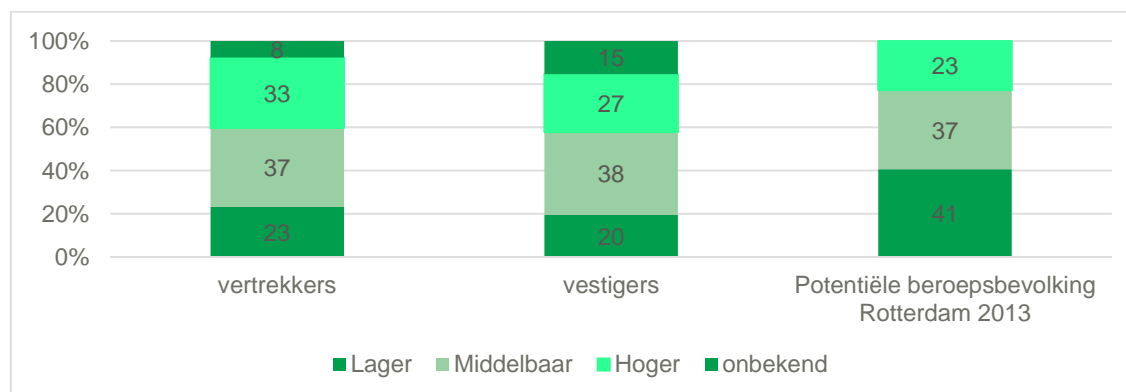
Hoe ziet de verhuiscstroom naar en naar Rotterdam in de totale periode 2012-2018 uit? In absolute aantallen hebben binnenlandse vestigers vaker een middelbare opleiding dan de binnenlandse vertrekkers, terwijl de groep hoogopgeleiden groter is onder de vertrekkers. Een vergelijkbaar patroon zien we bij buitenlandse verhuizers. Bij beide type verhuizingen is de groep laagopgeleiden iets groter onder de vertrekkers dan de vestigers. Onder de immigranten en emigranten komt een aanzienlijke groep zonder bekend opleidingsniveau voor.⁴

Relatief gezien kent de vertrekkersgroep (het totaal van binnenlandse en buitenlandse vertrekkers) over de periode 2012-2017 een groter aandeel laag- en hoogopgeleiden dan de vestigersgroep (het totaal van binnenlandse en buitenlandse vertrekkers), terwijl het aandeel middelbaaropgeleiden bij de vestigersgroep net een fractie hoger ligt (figuur 4.3).⁵ Rotterdam heeft zo gezien een sterkere magneetwerking op de middelbaar- en hoogopgeleide groep. Hieronder zijn ook jongeren die in Rotterdam komen wonen vanwege hun studie of hun werk.

Figuur 4.2 Binnenlandse en buitenlandse verhuizers naar hoogst behaald opleidingsniveau in Rotterdam voor totale periode 2012-2017

Figuur 4.3 Opleidingsgroepen onder vestigers en vertrekkers in Rotterdam (totaal 2012-2017) en de hele potentiële bevolkingsgroep (15-74 jaar) in 2013

⁴ Bij immigranten kan dit komen omdat men op het peilmoment van het opleidingsniveau (oktober) nog niet in Nederland woont.

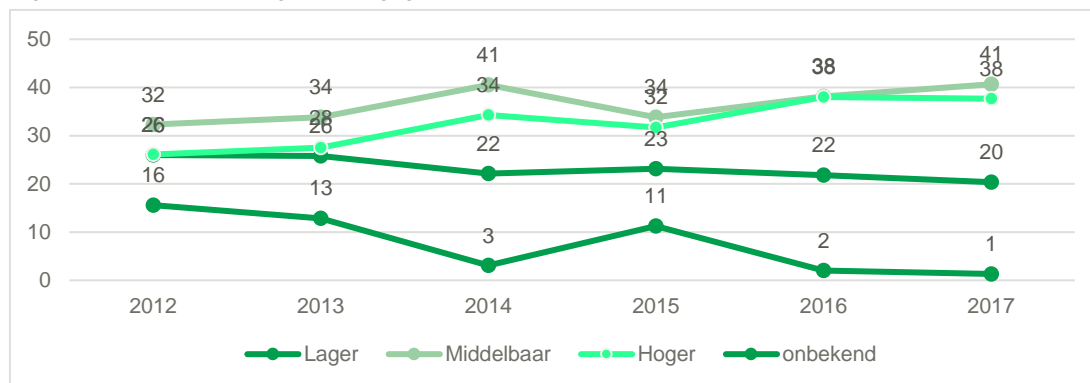
⁵ Houden we de onbekende groep buiten beschouwing dan is het aandeel bij vertrekkers: 25% laag, 40% middelbaar en 35% hoog en onder vestigers 23% laag, 45% middelbaar en 32% hoog. De verschillen bij de lage en hoge groep (meer lage en hoge opleiding) neemt dan dus af en bij de middelbaaropgeleiden neemt het verschil toe.

De groep middelbaaropgeleiden kent, vergeleken met de potentiële beroepsbevolking van Rotterdam (2013) vrijwel geen selectieve vestiging of vertrek: beiden zijn (vrijwel) gelijk aan het aandeel middelbaren in de totale potentiële beroepsbevolking (figuur 4.3). Zowel de vestigersgroep als de vertrekkersgroep kennen een onevenredig laag aandeel personen met een lage opleiding en onevenredig veel personen met een hoge opleiding.⁶

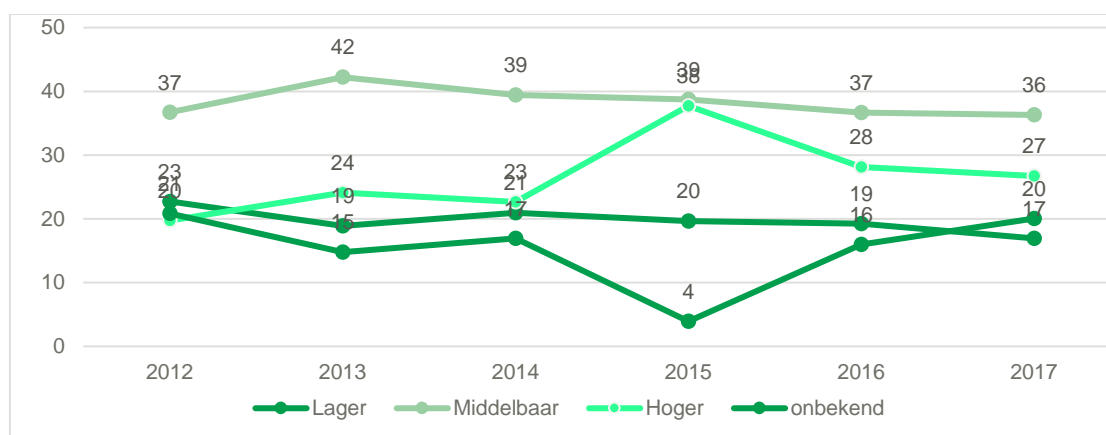
4.2.3 Dynamiek van de opleidingsgroepen onder de verhuiscgroepen

Zien we door de tijd heen dat bepaalde opleidingsgroepen meer de stad verlaten of zich in de stad vestigen? De laagopgeleiden laten een *afnemend* aandeel onder de vertrekkers zien (van 26% in 2012 naar 20% in 2017) en de middelbaar- en hoogopgeleiden laten een *toegenomen* vertrek zien (van 32% naar 41% voor de middelbare groep en stijging van 26% naar 38% onder de hoogopgeleiden in 2012 en 2017) (figuur 4.4a). Onder de vestigers zien we een afname van de lage- en middelbaar opgeleiden. Hoger opgeleiden laten een licht stijgend aandeel binnen de vestigersgroep zien van 20% in 2012 naar 27% in 2017 (figuur 4.4b).⁷

Figuur 4.4a Samenstelling opleidingsgroepen onder vertrekkers uit Rotterdam 2012-2017 (in %)

Figuur 4.4b Samenstelling opleidingsgroepen onder vestigers uit Rotterdam 2012-2017 (in %)

⁶ Houden we de groep onbekend buiten beschouwing dan blijft de groep laagopgeleiden onevenredig laag binnen de vertrekkers en vestigers en de middelbaar- en hogeropgeleiden laten een onevenredig groot aandeel binnen beide groepen zien.

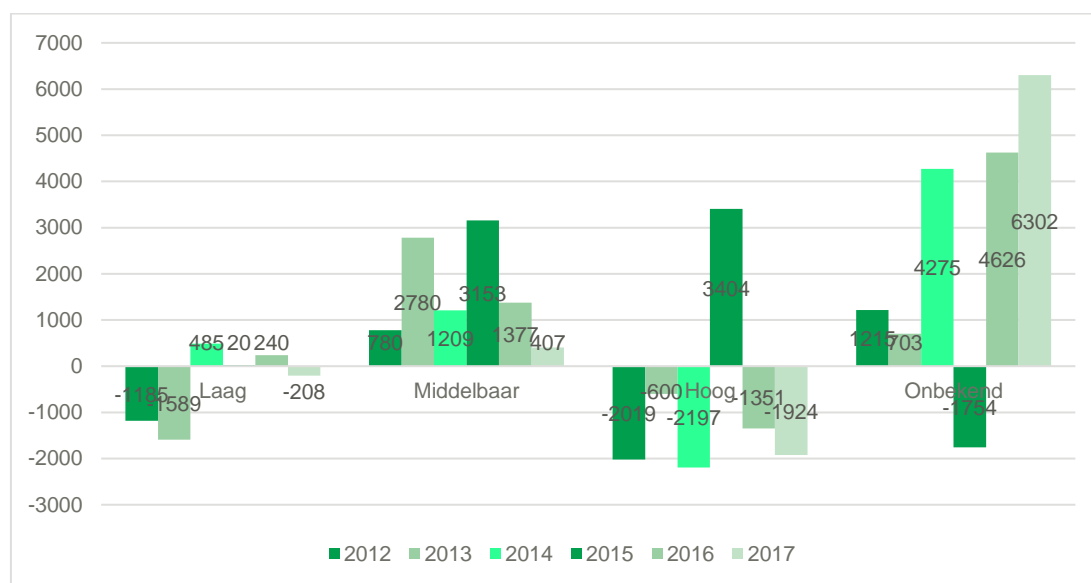
⁷ In 2015 is er een bijzondere piek te zien van de hoge inkomensgroepen. In dat jaar was onder een uitzonderlijk groot deel van de immigranten het opleidingsniveau bekend (zie ook de sterke daling dat jaar van de groep met een onbekend opleidingsniveau) en waren weegfactoren van deze immigranten hoog te noemen.

4.2.4 Gecombineerd beeld van vestigers en vertrekkers: verhuissaldo van de opleidingsgroepen

De combinatie van aantallen vestigers minus het aantal vertrekkers per opleidingsgroep (verhuissaldo) geeft een inzicht in welke mate verhuizingen bijdragen aan de toe- of

afname van de opleidingsgroepen in de stad. In de periode 2012-2017 *groeit* het aantal personen met een middelbare opleiding door verhuizingen (toename van +9706) en *daalt* het aantal laagopgeleiden (-2237) en hoogopgeleiden (-4687). Door de tijd heen zien we geen duidelijke trends in de saldi (figuur 4.5).

Figuur 4.5 Verhuissaldo opleidingsgroepen Rotterdam 2012-2017

4.2.5 Binnenstedelijke verhuizingen: welke opleidingsgroepen verhuizen binnen Rotterdam?

In de periode 2012-2017 zijn er binnenstedelijk iets meer dan 200 duizend personen behorende tot de potentiële beroepsbevolking (15 t/m 74 jaar) binnen Rotterdam verhuisd. De laag- en hoogopgeleiden nemen beiden 29% van dit totaal voor hun rekening en de middelbaaropgeleiden maken hier 40% van uit. De binnenstedelijke verhuissgroep bestaat daarmee, vergeleken met de totale bevolking, uit onevenredig veel personen met een hoge opleiding en onevenredig weinig personen met een lage opleiding. In absolute termen zien we door de tijd heen een *toename* van binnenstedelijke verhuizers met een hoge opleiding (van ongeveer 7500 in 2012 naar ruim 11 duizend in 2017) en een *afname* van de groep laagopgeleiden (van ruim 11 duizend naar bijna 9000).

4.2.6 Totale ontwikkeling van inkomensgroepen en de rol van het verhuissaldo

De groep laagopgeleiden in Rotterdam *nam af* tussen 2012 en 2018 met ruim 20 duizend terwijl de totale potentiële beroepsbevolking toenam met ruim 20 duizend personen. De toename van de potentiële beroepsbevolking komt (daarmee) voor rekening van de middelbaar en hoogopgeleide groepen die een *toename* kenden van respectievelijk 14 duizend en 30 duizend personen (figuur 4.6).

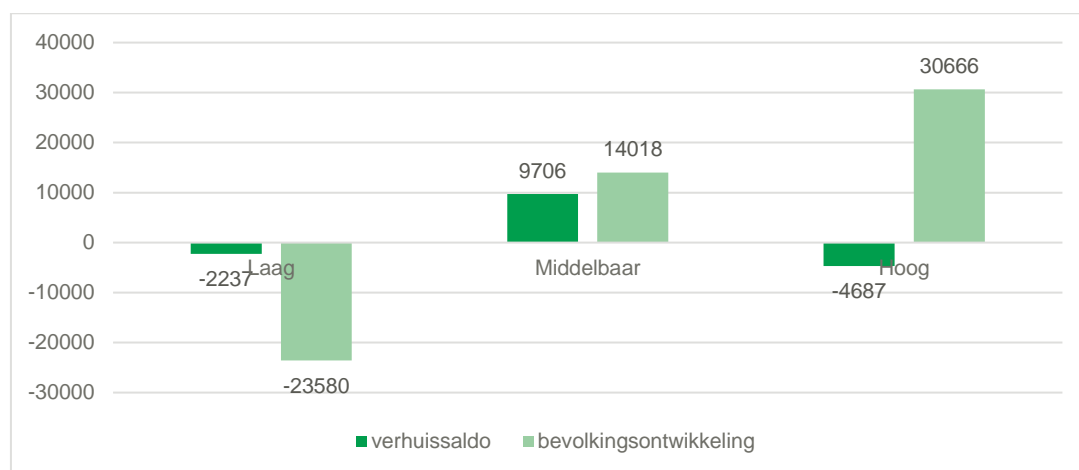
De afname van de laagopgeleide groep kan maar ten dele verklaard worden door het netto vertrek van deze groep uit de stad. Evenmin is de toename van de hoogopgeleiden te verklaren door verhuizingen aangezien de groep een netto vertrek uit de stad kent (bij een totale positieve ontwikkeling van ruim 30 duizend).

Mogelijk heeft een deel van de blijvende bevolking (die niet uit Rotterdam is verhuisd) een hoger opleidingsniveau behaald tijdens het verblijf in de stad: de stad als roltrap. Men

werkt zich tijdens het verblijf in de stad naar een hoger opleidingsniveau en dat is voor een stad met veel onderwijsvoorzieningen (van verschillende niveaus) niet verwonderlijk. Deze opwerking vindt plaats in een tijd waarin het gehele opleidingsniveau van de Nederlandse bevolking

steeds hoger wordt mede doordat onder de jonge leeftijdsgroepen iedereen onderwijs kan volgen en een diploma kan halen en ouderen, met een lager opleidingsniveau, de arbeidsmarkt verlaten (SCP 2018).⁸

Figuur 4.6 Totale ontwikkeling opleidingsgroepen onder Rotterdamse bevolking en totale verhuissaldo van de opleidingsgroepen 2012-2017

4.3 Verhuizingen van opleidingsgroepen van en naar Rotterdamse Focuswijken NPRZ, Niet-Focuswijken NPRZ en Overig Rotterdam

In deze paragraaf bespreken we de vertrek en vestiging van opleidingsgroepen van en naar wijken in drie deelgebieden binnen Rotterdam. Bij het vertrek van en naar de wijken in deze deelgebieden zijn naast buitenlandse verhuizingen en verhuizingen van en naar andere Nederlandse gemeenten, ook de binnenstedelijke verhuizing van belang. Merk op dat een binnenstedelijke verhuizing twee keer meetelt: als vestiger in een wijk en als vertreker uit een andere wijk.⁹

4.3.1 Veranderende bevolkingssamenstelling

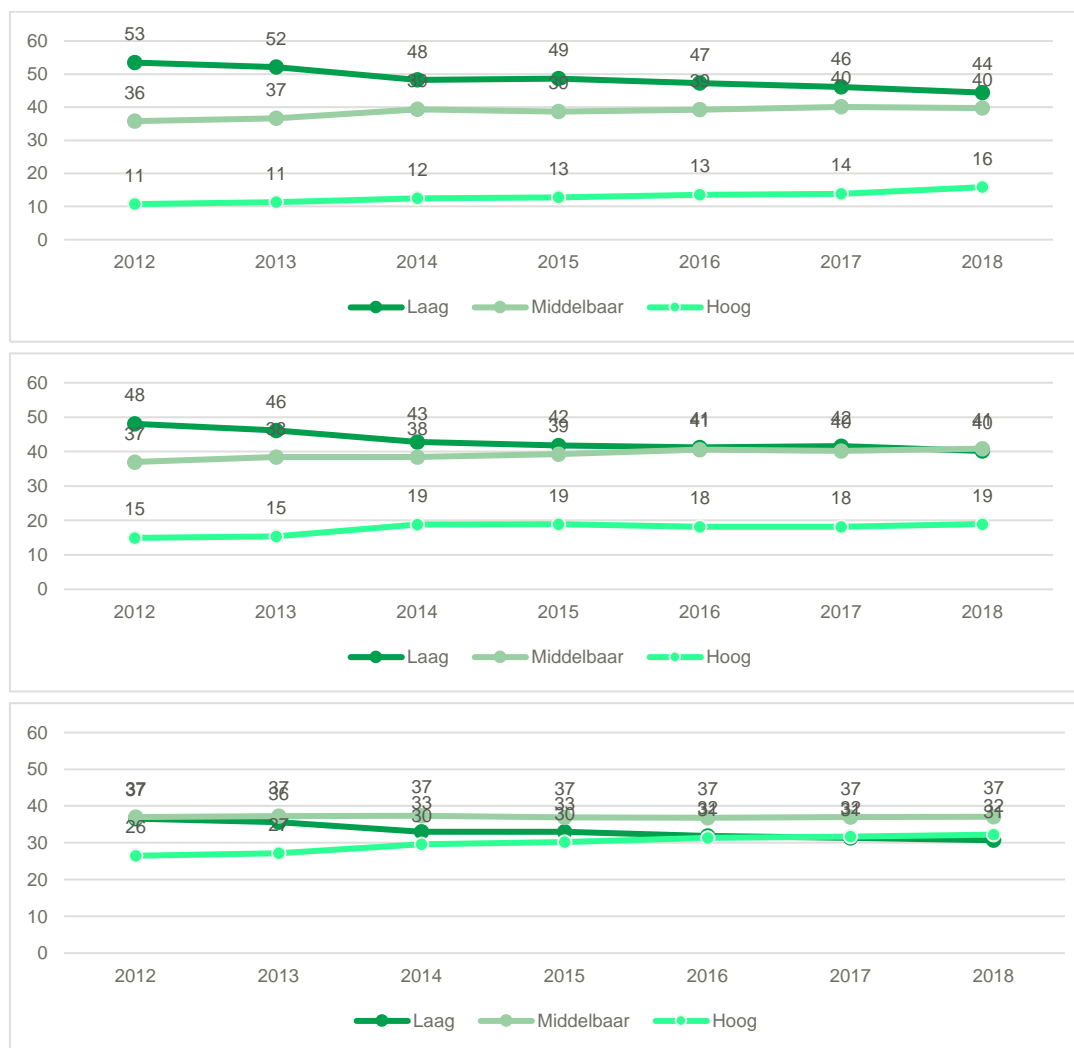
De wijken in NPRZ hebben vergeleken met de rest van Rotterdam een hoog aandeel laagopgeleiden (sterkst in de Focuswijken) en een laag aandeel hoogopgeleiden (figuur 4.7a-c). De groep middelbaaropgeleiden verschilt nauwelijks tussen de gebieden. De ontwikkelingen in de Focuswijken zijn vergelijkbaar met die in de Niet-Focuswijken: een afname van het aandeel laagopgeleiden en een toename van de middelbaar- en hoogopgeleiden. De absolute aantallen laten eenzelfde ontwikkeling zien als de relatieve ontwikkelingen. De veranderingen gaan erg geleidelijk.¹⁰ In de rest van Rotterdam is de groep hoogopgeleiden de groep laagopgeleiden voorbijgestreefd (in aandeel en in aantal).

⁸ Daarnaast speelt veroudering van de bevolking hier ook een rol. Los daarvan spelen weegfactoren, die per jaar afzonderlijk worden vastgesteld, mogelijk ook een rol.

⁹ Personen die binnen de eigen wijk verhuizen zijn hier niet meegenomen omdat ze geen invloed hebben op de bevolkingssamenstelling in de wijk.

¹⁰ M.u.v. een trendbreuk in 2014. De trendbreuk doet zich voor vanaf de versie oktober 2013. Omdat wij de oktober gegevens van 2013 aan het verslagjaar 2014 (met peildatum 1 januari 2014) hebben gekoppeld is dit zichtbaar in verslagjaar 2014.

Figuur 4.7 Ontwikkeling opleidingsgroepen in drie deelgebieden in Rotterdam 2012-2018 (in %) a) Focuswijken NPRZ, b) Niet-Focuswijken NPRZ, c) Overig Rotterdam

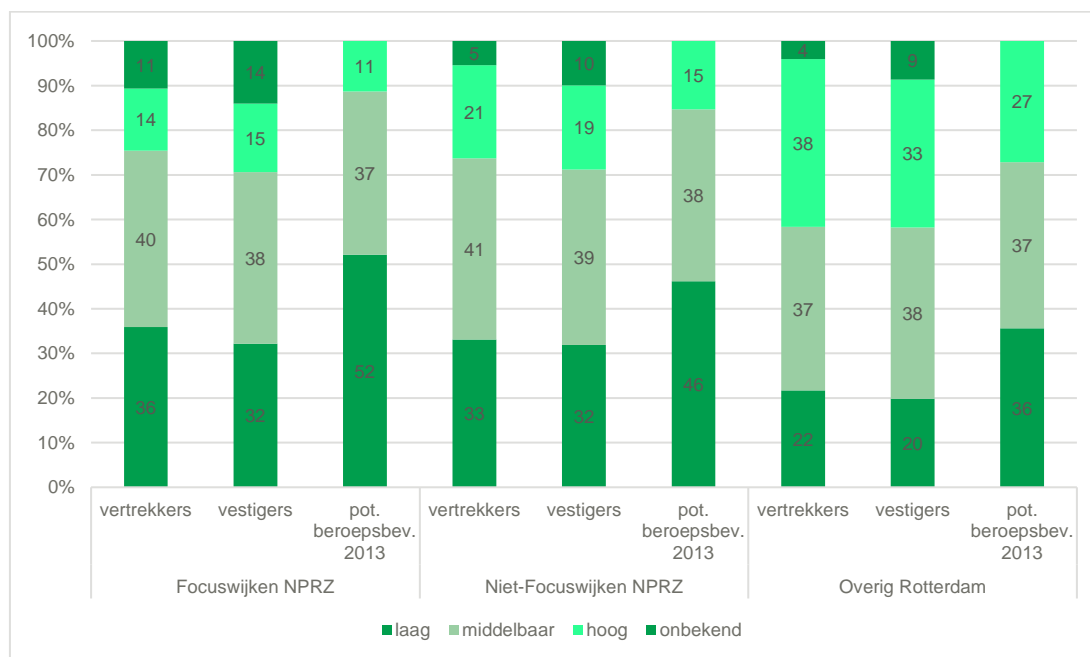
4.3.2 Samenstelling verhuiscgroepen naar opleidingsniveau

Verschilt de samenstelling van vertrekkers en vestigers van en naar de wijken in de deelgebieden Focuswijken-NPRZ, Niet-Focuswijken NPRZ en Overig Rotterdam in de periode 2012-2017?

In de Focuswijken bestaat de vertrekkersgroep uit meer laagopgeleiden dan de vestigersgroep en de verschillen tussen de midden- en hoogopgeleiden zijn hier beperkt (figuur 4.8). In de Niet-Focuswijken in NPRZ bestaat het

grootste verschil erin dat het aandeel hoogopgeleiden onder de vertrekkers iets hoger ligt (22%) dan onder de vestigers (20%). In de rest van Rotterdam zien we minder middelbaaropgeleiden en meer hoogopgeleiden onder de vertrekkers dan de vestigers. Het algemene beeld is dat verschillen tussen de twee verhuiscgroepen in de deelgebieden beperkt is (vergeleken met de verschillen die we bij de inkomensgroepen zagen).

Figuur 4.8 Opleidingsgroepen onder vertrekkers en vestigers in Focuswijken NPRZ, Niet-Focuswijken NPRZ en Overig Rotterdam (totaal 2012-2017) en de hele potentiële bevolkingsgroep (15-74 jaar) in 2013

Aandeel van de opleidingsgroepen onder vestigers en vertrekkers wijkt af van het aandeel in de bevolking

De vertrekkersgroep en de vestigersgroep kennen in de Focuswijken, vergeleken met de totale potentiële beroepsbevolking, een onevenredig groot deel middelbaar- en hoogopgeleiden en een onevenredig laag deel laagopgeleiden (figuur 4.6). In de Niet-Focuswijken in NPRZ en de rest van Rotterdam zien we een vergelijkbaar patroon: onder zowel vestigers als vertrekkers onevenredig veel middelbaar en hoogopgeleiden en onevenredig weinig laagopgeleiden.

Dynamiek van de opleidingsgroepen onder de verhuiscgroepen

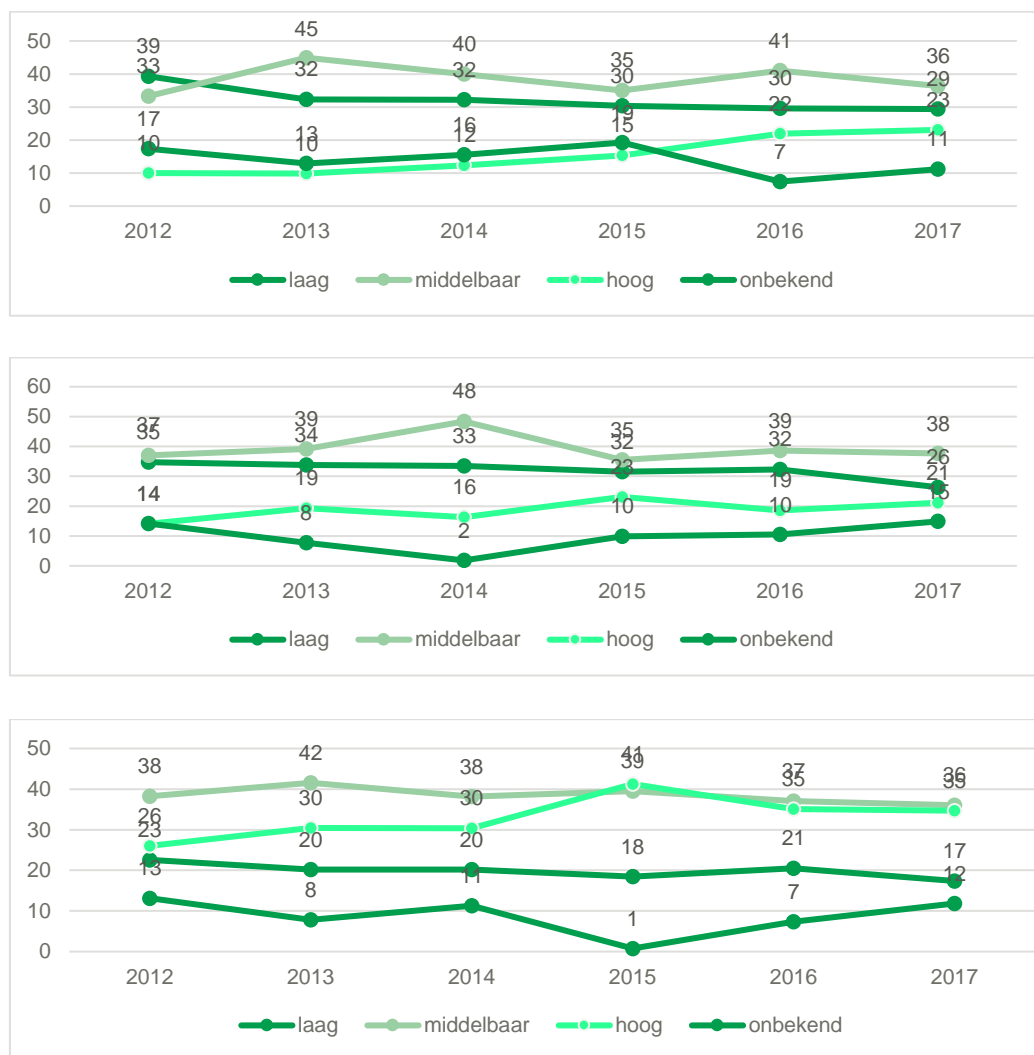
Zien we de aandelen van opleidingsgroepen binnen de verhuiscgroepen veranderen of zijn deze stabiel?

Het aandeel laagopgeleiden onder de vertrekkers neemt in de drie deelgebieden af, waarbij het aandeel in de wijken in NPRZ veel hoger blijft dan in de rest van Rotterdam (figuur 4.9a-c). De groep middelbaaropgeleiden binnen de vertrekkersgroep laat een licht *stijgende* trend zien in de wijken in NPRZ en een voorzichtig *dalende* trend in de rest van Rotterdam. De hoogopgeleiden kennen een duidelijk *stijgend* vertrek in de Niet-Focuswijken en de rest van Rotterdam. In de Focuswijken is de stijging van deze hoogopgeleiden minder groot, waarbij het verschil met het aandeel in de bevolking hier dus wel toeneemt (meer selectief). Onder vestigers neemt in alle gebieden het aandeel laagopgeleiden af en het aandeel hoogopgeleiden neemt toe (figuur 4.10a-c). De ontwikkelingen onder de middelbaaropgeleiden zijn minder eenduidig.

Figuur 4.9a-c Samenstelling opleidingsgroepen onder vertrekkers uit Focuswijken NPRZ (4.9a), Niet-Focuswijken NPRZ (4.9b) en de rest van Rotterdam (4.9c) 2012-2017

Figuur 4.10a-c Samenstelling opleidingsgroepen onder vestigers in Focuswijken NPRZ (4.10a), Niet-Focuswijken NPRZ (4.10b) en de rest van Rotterdam (4.10c) 2012-2017 verticale as verschilt tussen de figuren

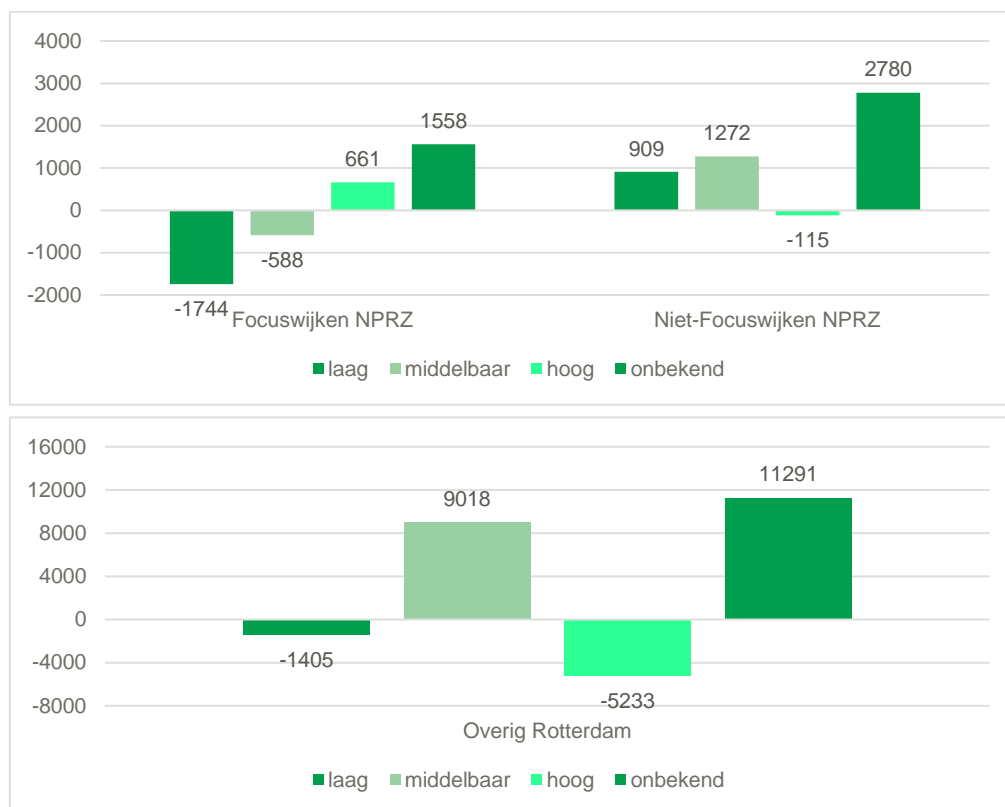
4.3.3 Gecombineerd beeld van vestigers en vertrekkers: verhuissaldo van de opleidingsgroepen

Het verhuissaldo (het verschil tussen de vestigers en vertrekkersgroep) geeft inzicht in hoeverre de opleidingsgroepen gegroeid of afgenomen zijn als gevolg van verhuizingen naar de deelgebieden. In de Focuswijken NPRZ is het verhuissaldo in de periode 2012-2017 negatief (netto vertrek) voor de groep laag- en middelbaar opgeleiden en positief voor de groep hoogopgeleiden (netto vestiging) (figuur 4.11a). In de Niet-Focuswijken zien we een tegengesteld beeld: een toename van de laag- en

middelbaaropgeleiden door verhuizingen (netto vestiging) en een (kleine) afname van de hoogopgeleiden (netto vertrek). In de rest van Rotterdam neemt de groep middelbaaropgeleiden toe door verhuizingen (netto vestiging) en de laag- en hoogopgeleide groepen kennen netto een vertrek (netto vertrek)(figuur 4.11b).

In de afzonderlijke jaren zien we in de Focuswijken een dalend netto vertrek van de laagopgeleiden en een groeiende netto vestiging van de hoogopgeleiden. In de Niet-Focuswijken NPRZ verandert het netto vertrek van de laagopgeleiden in een netto vestiging. In de rest van Rotterdam lijkt het netto vertrek onder de hoogopgeleiden te groeien.

Figuur 4.11a-b Verhuissaldo opleidingsgroepen Focuswijken en Niet-Focuswijken NPRZ (4.11a) en overig Rotterdam (4.11b) voor de periode 2012-2017 verticale as verschilt tussen de figuren

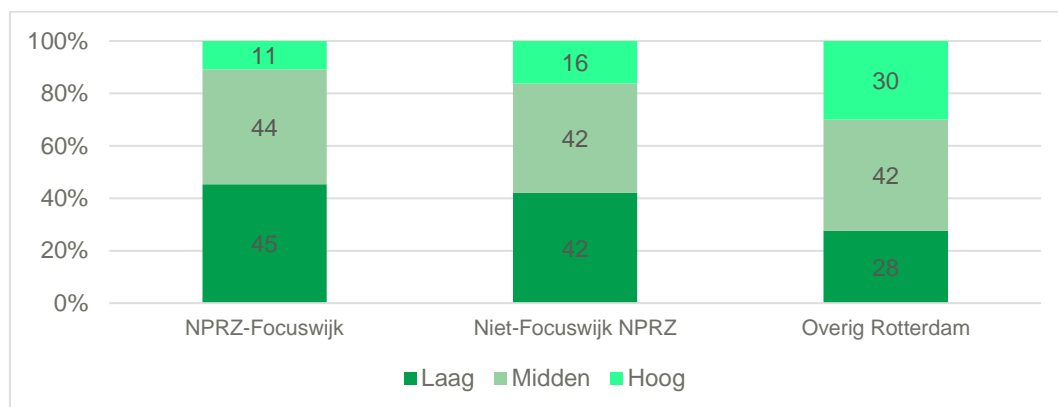

4.3.4 Verhuizingen binnen de eigen wijk: welke opleidingsgroepen zijn dit?

Van de verhuizers binnen de eigen wijk in de Focuswijken in de periode 2012-2017 bestaat 44% uit laagopgeleiden en 44% uit middelbaaropgeleiden. Iets meer dan 10% van is hoogopgeleid (figuur 4.12). Ook in de Niet-Focuswijken zijn de aandelen laag en middelbaar gelijk (42%) en is het aandeel hoogopgeleiden met 16% iets hoger dan in de Focuswijken. Daarmee verschillen deze deelgebieden van de rest van Rotterdam waar een veel groter deel van deze verhuissgroep uit hoogopgeleiden (30%) bestaat en een

veel kleiner deel uit laagopgeleiden (28%). De middelbaaropgeleide groep is qua aandeel vergelijkbaar met de andere deelgebieden. De groep die binnen de eigen wijk verhuist, bestaat -afgezet tegen de bevolkingssamenstelling- uit onevenredig veel middelbaar opgeleiden en onevenredig weinig laagopgeleiden. Door de tijd heen neemt het aandeel laagopgeleiden die binnen de Focuswijk verhuist af en het aandeel middelbaaropgeleiden neemt toe. In de andere deelgebieden neemt het aandeel hoogopgeleiden toe; de andere twee groepen kennen geen eenduidige trend.

Figuur 4.12 Samenstelling opleidingsgroepen binnen de groep die binnen de eigen wijk verhuist in Focuswijken NPRZ, Niet-Focuswijken in NPRZ en overig Rotterdam totale periode 2012-2017 (in %)

4.3.5 Totale ontwikkeling van inkomensgroepen en de rol van het verhuissaldo

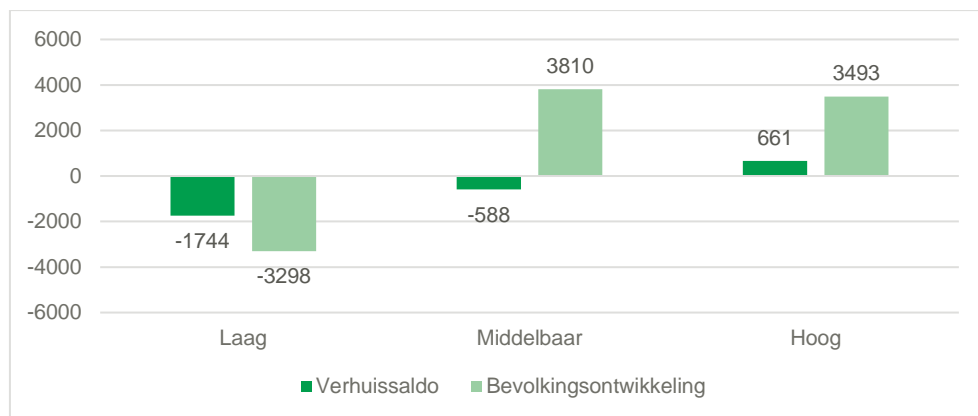
De afname van de groep laagopgeleiden in de Focuswijken wordt voor iets meer dan de helft verklaard door een netto vertrek; het andere deel houdt mogelijk verband met ontwikkelingen onder de blijvende bevolking (figuur 4.13a).¹¹ De toename van de middelbaar opgeleiden in de bevolking vindt plaats ondanks een netto vertrek van deze groep uit de Focuswijken. Stijging van het opleidingsniveau onder de blijvende bevolking is hier mogelijk een verklaring. De groei van de hoogopgeleiden in de bevolking komt zowel door verhuizingen (meer vestigers met een hoge opleiding dan vertrekkers) als door een positief saldo onder de blijvende bevolking.

De verhuissaldi in de Niet-Focuswijken in NPRZ zijn een spiegelbeeld van die van de Focuswijken, maar de totale verandering laat wel dezelfde richting zien. De groep laagopgeleiden neemt dus af ondanks een netto vestiging, de middelbaaropgeleiden nemen toe vanwege een positief saldo onder de blijvende bevolking dat het netto vertrek meer dan compenseert en bij de groep hoogopgeleiden zien we een positief saldo onder verhuizers en de blijvende bevolking.

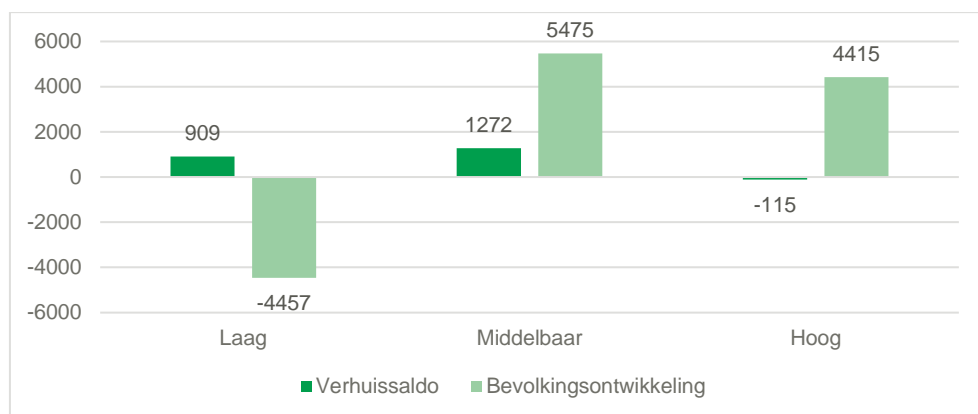
In de rest van Rotterdam is een afname van de laagopgeleide groep onder de totale bevolking zowel door een netto vertrek als door een negatief saldo onder de blijvers. De middelbaaropgeleiden groeien onder de totale bevolking dankzij een netto vestiging (bij een negatief saldo onder de blijvers). De groep hoogopgeleiden neemt door een positief saldo onder de blijvers toe en compenseert het netto vertrek.

Figuur 4.13a-c Verhuissaldo en totale ontwikkeling van opleidingsgroepen in Focuswijken 2012-2017 (verticale assen verschillen)

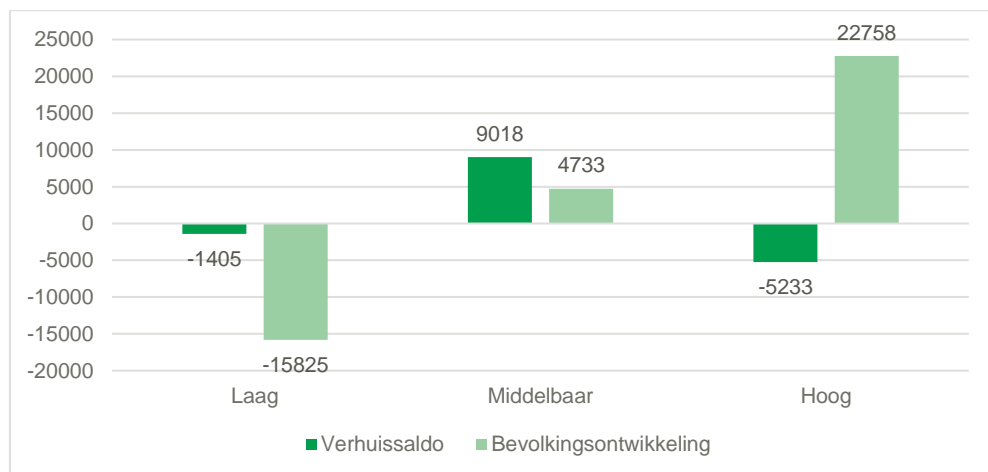
¹¹ Daarnaast kan de instroom van 15-jarigen en de uitstroom van 75-jarigen hier ook een rol spelen.

b) Niet-Focuswijken NPRZ

c) Overig Rotterdam

Kennis voor een sterk Rotterdams beleid

Onderzoek en Business Intelligence is een afdeling binnen de gemeente Rotterdam. De afdeling verzamelt informatie en doet onderzoek voor het maken en uitvoeren van beleid door de gemeente Rotterdam. Het onderzoek gaat over onderwerpen als gezondheid, zorg, onderwijs, re-integratie, demografie, ruimtelijke ordening en veiligheid. Soms is de gemeentelijke organisatie het onderwerp, vaker gaat het over de stad en haar bewoners. Het doel is steeds om met deze verzamelde kennis het beleid en de bedrijfsvoering van de gemeente te verbeteren.

Auteur

Matthieu Permentier (1980) is sociaal-geograaf. Hij doet onder andere onderzoek naar verhuisgedrag, woningmarkt- en bevolkingontwikkelingen en wijkveranderingen.

[Rotterdam.nl](https://rotterdam.nl)

Gemeente Rotterdam